RÂSUL LUMII

Matei PLEȘU

Non-sensul giratoriu

Și alte non-sensuri de ieri și de azi

HUMANITAS

MATEI PLEȘU (n. 1973, București) a absolvit cursurile Facultății de Filozofie din București în 1997. În același an, traduce pentru editura Humanitas o monografie Platon a lui R. M. Hare. După un stagiu de doi ani petrecut în Austria și în Germania, lucrează ca traducător autorizat pentru un notariat, la o firmă germană de farmaceutică și, din 2001, la o organizație umanitară austriacă din România. Din 2006, se angajează la trustul de presă Satiricon, preluat mai târziu de holdingul Adevărul. În prezent, este secretar general de redacție al lunarului *Dilemateca*, participă la un proiect de traducere a operei lui J. W. Goethe desfășurat de Societatea Germaniștilor din România și deține câte o rubrică la *Adevărul literar și artistic* și la revista *Plai cu Boi*.

Matei PLEȘU

Non-sensul giratoriu

și alte non-sensuri de ieri și de azi

HUMANITAS
BUCUREȘTI

Coperta: Angela Rotaru

Textele din prezentul volum – o colecție de povestiri scurte și pestrițe ca înseși întâmplările lumii noastre – au apărut în săptămânalul *Aspirina*, în perioada iulie 2005–aprilie 2007, și în *Adevărul literar și artistic*, din ianuarie 2008 până în prezent.

Un complot amical a făcut ca primul meu text să apară în vara anului 2005 în „revista lu' Dinescu" *Aspirina Săracului*. Le mulțumesc pe această cale uneltitorilor – unei vechi prietene, pentru obstinație, și dlui Mircea Dinescu, pentru încurajare și ospitalitate.

pe firul ilogic al limbii române

Curios din cale-afară să văd de unde provine misteriosul cuvânt „gând" (și căutând originile și mai misterioasei îndeletniciri „gândire"), am ajuns să răsfoiesc dicționarul etimologic al lui Tiktin. Și nu mică mi-a fost mirarea să aflu că „gând" provine din maghiarul *gond.*

Mi-a mai venit inima la loc când am ajuns la exemplele abundente din texte românești vechi și mai noi, care dau în vileag (*világ* – lumină, tot în maghiară) câteva valențe specific românești ale faptului gândirii (văzută, una peste alta, ca un neajuns).

Începem cu un avertisment asupra efectelor potențial nocive ale gândirii, din *Doine și strigături din Ardeal* (Jarník & Bârseanu): „Cum să nu mă-ngălbenesc / De-atâta gând ce gândesc." Astfel pușI în gardă, putem trece mai departe, la ilustrarea gândirii ca dușman al voii bune și amorului liber, ca preocupare morbidă pentru chestiuni dezagreabile precum boala sau datoriile (bănești), evitată ca atare din răsputeri: „Tu tot bei și veselești, / De holeră nici gândești" sau „Cu Șanta se drăgostește, / Și de plată nici gândește" (*Poezii populare ale Românilor* – V. Alecsandri).

Monopolizată de afect, gândirea dă neliniști și tulburări, devenind curată bătaie de cap, după cum vedem în *Din chinurile vieței. Fiecare la rândul său* (S. Nădejde): „Zi și noapte, gândul îi era la fată" sau în *Nunta la români* (S. Fl. Marian): „Cui stă gândul la-nsurat, / îmblă pare că e beat." E tipul de gândire care explică treburile făcute „în dorul lelii", adică prost.

Tot în *Doine și strigături din Ardeal*, descoperim gândirea preferențială, ca hatâr (trecător) făcut unei persoane alese (aleator și în defavoarea tuturor celorlalte): „Pun capul pe căpătâi și gândesc la tine-ntâi".

Altă strigătură populară se lamentează: „Ies afar', mă bate vântul / Intru-n cas', mă bate gândul." E vorba de acele momente regretabile din viață când, vrei nu vrei, ai de-a face cu vitregiile naturii exterioare sau ale propriei naturi, ambele la fel de implacabile și de arbitrare.

Proverbiala înțelepciune de pe urmă a românului reiese din versurile: „Stau în câmp și mă gândesc / Cu ce o să viețuiesc?" și „Stau în codru și gândesc / Ce să fac ca să trăiesc?" (*Poezii populare ale Românilor*) E vorba de gândire ca îndeletnicire de ultim resort, la care recurgi silit, atunci când e prea târziu, când nu mai e nimic de făcut, când nu mai ai nimic de pierdut.

Weltschmerz-ul neamului (din maghiarul *nem*, apropo) românesc se concentrează în scena întâlnirii apocaliptice dintre neajunsul gândirii și pacostea muncii, din următorul vers: „Se ducea posomorât, / De gânduri negre muncit" (*ibid.*).

Nu în ultimul rând, toate aceste citate dovedesc o dată în plus că românul e născut poet, frate cu codrul și – după vorbă – nițel ungur.

PS: Acestea fiind spuse, ar mai fi de lămurit o singură problemă: gond*i*torul *de la Hamangia era maghiar sau secui?*

după mine potolul

Înainte de '89, minoritatea „arabă" din România, fie ea din Peninsula Arabă sau Africa de Nord, din Siria, Iordania, Irak sau Liban, era asociată cu căminele studențești ale facultăților de stomatologie și medicină din orașe universitare ca București, Cluj, Iași sau Timișoara. Prezența comercială a arabilor se restrângea la puținele mașini străine, cu număr 12-B, și la piața clandestină a „devizelor Vest" și a mărfurilor „de *shop*".

Unul dintre micile beneficii ale vremilor de după '89 este apariția restaurantelor arăbești. Ignorate pe nedrept de cele mai multe ghiduri ale orașului, zecile de prăvălii sau măcelării orientale stil „expo cu vânzare" (unde fleica expusă poate ajunge foarte ușor, la cererea clientului, din vitrină-n farfurie) sunt discret omniprezente: în buricul târgului sau la mahala, „după colț", „în spatele" sau „vis-à-vis", pe Dumitru Zosima sau Hristo Botev, la Lizeanu, la Unirii, prin Trafic Greu, pe Jean Louis Calderon sau în Berceni.

De cum intri, te întâmpină un miros de carne rece și mirodenii orientale. Treci prin fața galantarului, garnisit impecabil cu cărnuri tranșate elegant, de o prospețime florală, ce nu par să fi făcut vreodată parte dintr-o vită și vegetale încremenite în sosuri vârtoase,

cu densităţi de regn animal. Dacă eşti însoţit, nu vei ezita să epatezi niţel asistenţa, cu competenţă de muşteriu versat, numind perspicace bucatele expuse, într-o arabă aproximativă, însuşită din meniuri şi chioşcuri de şaorma. Faci parte pentru scurtă vreme, prin empatie culinară, din lumea lor: eşti un Laurence al Arabiei bonom, în pauza de masă, beduin de Grozăveşti, un terorist chefliu întors la vatră. Lumea arabă văzută miop, îngust, dar agreabil, prin lentila groasă a vitrinei.

Te aşezi la masă. Năpădit de pofte, dar şiret, te gândeşti cum să fentezi oferta clasică (locurile comune humus-şaorma-falafel-kebab) şi să încerci ceva nou, cum să nu te saturi înainte vreme, cum să pleci neghiftuit şi să eviţi tristeţile post-ingurgitale. Soseşte slujnica nurlie – una din nelipsitele fete de prăvălie, adesea stângace şi zorită, dar tânără şi cumva atrăgătoare. Până să te hotăreşti, te surprinzi comandând deja ferm, fără ezitări novice, inevitabilul: humus-şaorma-falafel-kebab. Planul unui experiment culinar insolit se destramă. Redescoperi cu elan vechile opţiuni. După zece minute remarcabil de mute eşti înfrânt. Oftezi din adâncul stomacului. Îţi priveşti complice, spăşit, dar satisfăcut comeseanul: „o făcurăm iarăşi". N-am încercat nimic nou. Ne-am săturat prematur.

Soseşte nota. Remarcabil de ieftin pentru rezultatul devastator. Ne ridicăm şi, evitând privirile frumoasei vitrine, revenim în oraş.

funcționarul explicativ al limbii române

Salahor, pensionar, student sau simplu cetățean te confrunți permanent, vrând-ne-vrând, cu birocrația în toate ipostazele ei instituționalizate: administrații, vămi, poliție, primării, inspectorate, școli, spitale, ministere.

Ghișeul – veritabil confesional democratic în care se spovedesc matinal, la înghesuială, indiferent de religie, naționalitate, apartenență politică sau sex, milioanele de contribuabili. Prin orificiul întotdeauna insuficient al ghișeului se șoptesc mii de păsuri, se mărturisesc culpe, se pun probleme, pe moment, majore și întrebări, pe termen scurt, ultime. La ghișeu se consumă, funcționărește vorbind, drame. Se inventează, la secundă și se depășesc, la minut situații limită.

Mai sunt apoi acronimele, vocabularul inexprimabil al birocrației: DGITL, DRVB, ARVF, AF, MLPAT, DGIP, IGP. Unde plătesc amenda, la CEC, la DGITL, sau poate la AF de sector? Unde trimit apoi PV-ul și dovada de plată, la DGIP sau la IPMB? Răspunsul competent al funcționarului degajat și optimist va fi „Încercați la IGP, s-ar putea să meargă", cel chibzuit îți va răspunde sapiențial „depinde".

Ai de cele mai multe ori parte de o comunicare ratată, înfruntare de priviri sașii, duel beteag, fără

finalitate, sincronizare neizbutită de intenții, dorințe și discursuri: ți se cere ce n-ai și ți se oferă ce nu-ți trebuie, ceri sfaturi, primești ordine și mustruluieli, te grăbești, ești pus să aștepți. Te simți nărod și impertinent: pretinzi ceea ce nu se poate, ți se cer documente, tu oferi fițuici, ți se cer explicații, livrezi, fâstâcit, justificări. Ceri ceea ce vrei când încă nu ai fost întrebat, ești întrebat ce vrei, ai și uitat.

Rezultatul unei astfel de întrevederi este diagnosticabil felcerește: *caz incurabil*, adică nu se poate, *e operabil, dar o să doară*, adică se poate, însă va fi greu, sau temuta *terapie prelungită*, cu alte cuvinte, „mai încercați și mâine".

Imprevizibilul, netransparența și perspectiva eșecului duc la o supralicitare emoțională a vizitei la instituție. Te trec apele, frisonezi, ai trac. După cum ți-e norocul, funcționarul din dosul ghiretei îți va părea blând ca o mamă, capricios ca o amantă sau acru ca o soacră.

În tot cazul, dintr-o instituție nu pleci pur și simplu. Rămâi afectat, trăiești o veritabilă despărțire. Ești recunoscător sau ranchiunos, te simți înțeles, neglijat sau respins, ești euforic, ușurat sau înjuri cu obidă.

Părăsești Instituția ridicol de vesel, după o mică victorie sau inadmisibil de trist, în perspectiva unei reveniri.

sms

De-a lungul vremii, veștile au fost transmise de mesageri, crainici, soli, curieri terești sau înaripați și semnalate prin trâmbe de fum, flăcări înalte, bătăi de tobe, fanioane și semafoare.

Odată cu telefonia mobilă, s-a născut un nou personaj: scriitorul de SMS-uri. Îl întâlnim în oraș sau în mijlocul naturii, prin cârciumi, la cozi, în săli de școală sau de cinematograf, în trafic. Îl vezi pretutindeni compunând mesaje: stingher, detașat și rupt de lume, surpat în propriul travaliu creator.

SMS-ul se scrie între fete și băieți, către rubedenii, amici, dușmani, colegi, iubiți, soți și amanți, de la mamă la copil, de la Neagoe Basarab către fiul său Teodosie. Se poate scrie din orice poziție, de oriunde și oricum: stând în fund, de-a-n picioarelea, din mers, de pe budă, treaz sau la beție.

Sunt scriitori de SMS sprințar-expeditivi, dactilografici, la obiect și economi (pentru care SMS-ul scutește doar o convorbire), care transmit din mers mesaje monosilabice. Sau cei căzniți, încovoiați asupra telefonului infim, care screm, încremeniți în locul în care i-a surprins nevoia, SMS-uri ininteligibile. Și cei prolifici, la care gestul tastării antrenează tot corpul într-un

balans inspirat, care compun cu aplomb de pianist secvenţe lungi, texte-conversaţie.

Lăsând la o parte SMS-urile necesare, cu utilitate imediată, simple răspunsuri sau comunicări vitale, descoperim SMS-ul de inimă albastră, care exprimă alean şi of. În cazul acesta, autorul însingurat, indispus, melancolic, poate chiar beat sau pur şi simplu plictisit se retrage într-un ungher şi-i zice de dor şi jale. Din mobil. E SMS-ul doină, mobilul fluier.

Comunici prin SMS ceva ce n-ai spune pe gură, scrii într-un SMS ceea ce n-ai apuca altminteri să scrii. Este, cum necum, un mic efort creator, o expunere minusculă de gânduri, dorinţe şi stări, care însă comportă un risc major: să nu ţi se răspundă. Victima furiei rezultate devine telefonul – mesager nevolnic al panseurilor tale. Asemenea fluierului rupt pe genunchi, el poate fi nimicit prin azvârlire de perete sau chiar după insensibilul destinatar, care n-a catadicsit să răspundă fragilelor dumitale strădanii.

china cea de taină

Auzisem de mult, că undeva în angroul Europa, dincolo și mai presus de gunoaie, marfă proastă, noroi, mafii româno-chineze, geamantane cu asiatici, câini costelivi și guzgani obezi s-ar afla un veritabil China-Town bucureștean, abundent, exotic, autentic, dar mai ales gustos.

Străbatem mai întâi un hățiș de ulițe desfundate cu nume care de care mai potrivnice locului: rezonanțe marțiale, bătăioase (erou Busuioc, căpitan Juverdeanu, Invalid Suligă, soldat Niță), nume cu prospețimi montane (Munții Buzăului, Moroeni) sau pașnice, sedentare, contemplative (Prudenței, Laviței, Melodiei, Lanului, Tulpinei, Arbustului). Și, dincolo de orice sens, îngustă și tăioasă, Intrarea Calității.

În capul unei străzi se zărește panoul cu litere din tablă ruginită – CHINA – care vestește intrarea în marele târg. Se simte apropierea unei alte lumi. Frison de trecere a frontierei. Tot mai multe siluete asiatice și afișe bilingve: frizerie – „lifashi", service auto – „cheku", chioșcuri cu otravă de gândaci – „lian du".

Primii metri sunt dificili. Dar dacă îți păstrezi cumpătul și nu o ștergi dezgustat după impactul cu aglomerația, bălțile veșnice și tarabele plicticoase cu șosete-chiloți-tenișI-tricouri chinezești, vei fi răsplătit.

Singurul reper pentru orientare e marfa: „prima la stânga, la chinezul cu ciorapi de damă", „a doua la dreapta, la fata cu prosoape de baie şi pături de plastic", „înainte, pe lângă standul cu pantofi de mort".

Ajungi la o primă cantină, inaugurată cândva chiar de fostul preşedinte: deasupra barului e înrămată o poză cu Ion Iliescu întingând jovial prin castronaşele cu chinezării ale localului. Personalul necalificat al prăvăliei e român: ne zăresc şi se simt daţi de gol, prinşi în flagrant, văzuţi de unii de-ai lor „muncind pentru chinezi". La început, ne privesc mefienţi şi dispreţuitor: ce naiba căutăm acolo?! Trebuie că suntem ori smintiţi, ori borfaşi, ori pomanagii veniţi să mănânce nişte câine chinezesc. Treptat însă, ne citesc drept băieţi cumsecade, curioşi şi fără scop lucrativ şi devin mai comunicativi: încearcă să ne capteze atenţia şi simpatia luându-i la şto pe muşterii chinezi, necunoscători ai fineţurilor limbii române: „Un' te duci bă sângeritu' dracu'?", „la zi, muie, ai venit să haleşti?", „'Te-n cur cu neamu' mă-tii de haladit!" sau reduplicativ-colectiv, să meargă la sigur: „Proştii naibii de tâmpiţii dracului!" Setul de sudălmi îi relaxează definitiv. Devin reflexivi, chiar autocritici: „E vina noastră dom'le, noi i-am adus aici...!" Văicăreala-bumerang românească: lansată cu furie spre adversar, aterizează letal pe propria ţeastă. Vlăguiţi de foame, tolerăm neloiali faţă de gazde neroziile compatrioţilor. Plecăm mai departe.

După un slalom acrobatic printre lizele cu cârpeturi care ţâşnesc imprevizibil de pretutindeni, ajungem la Piaţa Chinezească. Tejghele cu fructe, legume, animale şi mirodenii la fel de greu identificabile ca

și formele, culorile și aromele lor. Un singur lucru e cert, totul se mănâncă. Expus după un geam, atârnă un zgârci lung, translucid, răsucit nefiresc. Întreb inocent despre ce e vorba. Vânzătoarea (româncă) gesticulează agasată, privindu-mă cu tâlc. Nu mă prind. „E p**ă de bou domnu'!" răbufnește într-un târziu, exasperată de lentoarea mea. Cumpăr, spre oroarea ei, vreo juma de kil. O las consternată în urmă, trăgând la loc șlițul vitrinei. Pe celelalte galantare se află calupuri de sânge de rață, mațe de gâscă, tendoane de vacă, stomace de porc, porumbei afumați, pui opăriți în soia, țestoase congelate, melci la borcan, putini cu meduze la sare, saci cu alge marine, bomboane cu vacă și torturi de fasole, gheare de găină, nicu gheară.

Ajungem în cele din urmă la destinație: baraca cu jiaozi (colțunași). Aici fierb neîntrerupt cei mai proaspeți și gustoși colțunași din oraș, meniți să ostoiască ferm pofta incertă stârnită de curiozitățile culinare întâlnite în drum.

Din loc în loc, se găsește ziarul chinezilor din România. Deslușesc numai pozele. Scene bine-cunoscute: Băsescu, Guvernul, catastrofe locale, accidente și inundații – încadrate ininteligibil de caractere chinezești. Realitatea imediată, cotidianitatea, devenită inefabilă, misterioasă și exotică. Asemenea Pieței Chinezești, rătăcită inexplicabil în banalitatea prăfoasă a marginii de oraș.

non-sensul giratoriu

De fiecare dată când m-a oprit un polițist, la volan, pe stradă, sub poduri, la locul și timpul nepotrivit, m-au frapat întrebările lui nefirești, fără legătură cu situațiunea de fapt. Asemenea unui pustnic, tulburat, în singurătatea postului său, de mine – contravenientul ireverențios, agentul îmi punea îmbufnat întrebări fundamentale: cine sunt, ce fac, de unde vin și încotro mă îndrept. De parcă ar fi vrut să ne cunoaștem mai bine înainte să-mi ia carnetul, să ne-ncuscrim înainte să mă amendeze. Este cu siguranță nevrozant să-ți petreci toată ziua în stradă, singur în mijlocul tuturor, să vezi cum trec pe lângă tine mii de oameni care nu te salută, nu te privesc și nici nu se sinchisesc prea mult de tine. Iar când te lasă nervii și tragi pe cineva pe dreapta, să-l întrebi de sănătate, constați că din mașină iese un individ pe care, unu – mai mult ca sigur nu-l cunoști și care, doi – în loc să-ți zâmbească, să-ți întindă o mână și să-ți dea binețe, îți oferă livid actele și te întreabă: „Cu ce-am greșit, șefu'?"

Singur pe stradă, neconversat și lipsit de afecțiune: *côté*-ul nevoiaș, de boschetar diurn, de aurolac legitim al agentului de circulație.

Aveam carnetul de câteva luni când m-a oprit un polițist întâia oară. Funcționar păgubos condamnat să lucreze în stradă, se proteja cum știa el mai bine de vitregiile vieții de teren. Purta sub uniformă o flanelă groasă de lână, iar din urechi îi ieșeau șomoioage de vată: să nu-l tragă curentul prin secție, să nu-l bată vântul prin intersecție. Îi întind actele. Le preia mecanic, fără să se uite. Mă întreabă: „Ce faci?", mărturisesc: „Conduceam." „Unde te duci?" – „Acasă." „De unde vii?" – „De la facultate." „Ce facultate?" – „Filozofie." „Și ce se face pe-acolo?" – îi enumăr conștiincios câteva nume de cursuri. Se uită lung, cu aerul că ceva nu iese la număr, apoi mă întreabă iscusit: „Da' ia zi-mi, logică nu vă învață?" – „Ba da", îmi recunosc cu scăparea, simțind îngrijorat cum întrebările, la început arbitrare, încep să fie țintite, să bată undeva: „Păi bine, dom'le " – triumfă el – „e logic să treci pe roșu?!" Am tăcut, picat la examenul de logică în traseu. Cu generozitate de învingător, mă grațiază. Îmi înapoiază actele neprihănite și-mi șoptește-n zeflemea: „Circulați!"

popa din deal

Era prin septembrie – în plin sezon viticol, când noul meu șef, călugăr iezuit austriac, harnic până la șase seara, chefliu până la șase dimineața și catolic în permanență, m-a luat cu el în Austria, aplicând cumva zicala „după muncă și răsplată". Am ajuns într-o regiune de vinuri, la doi pași de Viena, în fermecătorul sat Straning – un fel de Valea Călugărească austriacă. Coline nesfârșite cu viță-de-vie, care aveau din culme în culme, în loc de sperietori pentru graur, bisericuțe de secolul XVI și troițe. De-o parte și de alta a uliței principale, impecabil asfaltată, cu două benzi pe sens, fiecare gospodărie oferea versiunea proprie a feluritelor stări de agregare ale strugurelui: must, tulburel, vin. Alb și roșu.

Am umblat din poartă în poartă, întâmpinați cordial, de parcă veneam la sfințit casa. Pornisem la drum convins că, la cât jidvei de sinteză am procesat de-a lungul vremii, voi face față neostoit licorilor impecabile extrase chiar din struguri. Trufia mea nu a rămas fără pedeapsă: vinuri aspre, fără zahăr sau aromă de bomboane cubaneze, reavăne și neprefăcute ca o limbă de vacă.

După ore lungi de împărtășanie părintele s-a ridicat de la masă. Mă închin ușurat. Deziluzie: ne ridicăm

pentru a coborî în beciuri, unde, pe steiuri jilave din piatră, continuăm să bem. Încep să cedez. Visez apă plată, somn, dicarbocalm, chiar București.

La miezul nopții, ajungem în sfârșit acasă. Dau să mă năpustesc în cameră, când îl aud pe părinte ademenitor: hai să-ți dau un vin bun! Mă târăsc palid, recunoscător și ulceros spre bucătărie. Mă așteaptă zâmbind sticlos cu două pahare de vin. Pe la două dimineața primesc dezlegare la somn, nu înainte de a-i promite că în zori ne vom spăla păcatele alergând prin vie.

Se luminează de ziuă. Îi aud mai întâi vocea. Mijesc ochii și-l văd pe părinte aievea, cu ochii injectați, stacojiu, poruncindu-mi precum Isus slăbănogului să mă scol, să-mi iau patul și să umblu. Mă ridic năuc și fără credință, trag ceva pe mine și pornesc printre șirurile viei, bucuros măcar că nu trebuie s-o beau. Chinuit el însuși, dar neînduplecat, părintele alerga în trap bleg de iapă bătrână, scăpând ritmic, cu fiecare călcătură care-i zdruncina măruntaiele câte un pârț. Ajungem la final: biserica din vârful colinei. O privesc dușmănos și mă leg să nu mai beau vin până la Crăciun.

ce se (mai) crede despre dumnezeu

Unii văd în Dumnezeul Vechiului Testament un soi de Tată denaturat. Cine nu era cuminte, murea pe loc. Fulgerat, secerat de boală, devorat de lei. Și chiar cuminte să fi fost, tot riscai să te înjunghie vreun tată pus la încercare. Vechiul Testament e, adesea, redus la pilde aspre, sângeroase, în care băieții răi o pățesc exemplar. Dumnezeu e un fel de Dirty Harry care îi elimină prompt și spectaculos pe toți nelegiuiții. Cam apucat, gelos, megaloman, dornic de confirmare, dar băiat bun până la urmă. După modelul lui Ștefan cel Mare sau al lui Vlad Țepeș – scelerat, crud, dar al naibii de drept.

E o percepție a justiției divine pe care o regăsești prin mahalale. Auzi adesea întâmplări teribile, parabole preorășenești, pilde suburbane, relatate ca mărturii irefutabile, auto-evidente ale omniprezenței și intransigenței divine: „Și-a lăsat femeia singură cu doi copii și după doi ani a paralizat." „A furat până n-a mai putut, dar în șase luni l-a mâncat cancerul." „N-a crezut în Dumnezeu și, uite, a ajuns în scaun cu rotile." „M-a furat la cântar și săptămâna trecută i-a ars toată prăvălia." Dumnezeu, evident, nu stă degeaba, „Dumnezeu le vede pe toate" sau, amenințare disimulată, „Dumnezeu nu lovește cu parul" (ci

„parșiv, indirect, când ți-e lumea mai dragă, când credeai că ai scăpat", se subînțelege continuarea). Dumnezeu e discret, dar vigilent, un *voyeur* cu puseuri exhibiționiste, care sare la momentul oportun de după perdea și arde câte o bâtă binemeritată. Există desigur și situațiuni mai puțin tensionate: în hala Obor, un pierde-vară curta o târgoveață. După hârjoană îndelungată, tot mai stăpân pe situație și cu făgăduința unei revederi la drum de seară, fantele dă să plece. Se mai întoarce o dată, își privește prada fatal și îi aruncă strengar: „Fă, dacă nu vii diseară, te spun lui Dumnezeu!"

Dumnezeu ajunge un personaj de tip Șefu', un soi de sectorist cu ochi și urechi în tot cartierul căruia îi ceri hatâruri, la care depui reclamații, îl pârăști pe vecinul de la 6, încerci să-l îmbunezi cu câte o atenție (un post mic, o închinăciune din mers când treci pe lângă câte o biserică, „Doamne iartă-mă!" precipitat, după ce ai drăcuit cu năduf, un „Doamne ajută!" smerit, când strângi mâna unui ins cu care tocmai ai încheiat afaceri reprobabile).

Norocul lui Dumnezeu în anii zbuciumați ai tranziției e că politicul mai preia din belelele puse îndeobște în seama Lui. Averse de ploaie, sinistrați, poduri dărâmate, case luate de viitură, recolte distruse sau epidemii, suspectul numărul unu nu mai e un Dumnezeu mizantrop sau pedepsitor. Ne pedepsesc pesemne președintele, Senatul sau măcar partidul de guvernământ.

pauza de mesă

Proaspăt ajuns la Viena, student la filozofie, am fost repartizat dintr-o eroare a rectoratului la Facultatea de Teologie Catolică. N-am protestat, încântat fiind de confuzia cu iz mânăstiresc. Asociația Studenților Catolici tocmai organiza un pelerinaj la bazilica Mariazell. M-am trecut entuziast pe listă, imaginându-mi un fel de jogging cu deschidere mistică, plus posibilitatea înfiripării unor noi prietenii sau chiar a unei idile.

S-au strâns vreo două duzini de juni, toți catolici, toți teologi, toți austrieci: călugări franciscani în trening, mireni în straie austere, naturi sportive cu velei-tăți religioase, bisericoși spelbi cu orgolii sportive.

Au urmat patru zile de umblat prin sate, păduri, șure și căpițe. Dormeam pe unde apucam, mâncam ce găseam, beam cât puteam. Înaintam osteniți, dar nu în tăcere: ne rugam – ca să nu ne prindă ploaia sau ca să se termine mai repede vreun povârniș, cântam lieduri de recunoștință – destul de neplauzibile când priveai trupurile chircite de frig și figurile congestionate de efort ale cuviosilor drumeți, și citeam pasaje biblice frustrante, despre ființe alese care zboară, plutesc, se pogoară și se înalță, fără să fie nevoite să

mărșăluiască asemenea nouă pe coclauri prăfoase de țară.

În seara ultimei zile, ajungem în sfârșit la bazilică. Mergem lihniți la masă, unde primim o gustare frugală compusă dintr-o ostie și o gură de vin. Pentru felul doi suntem duși la refectoriu. Ecumenici și politicoși, camarazii m-au rugat pe mine, veneticul, să spun rugăciunea de dinainte de masă „așa cum o faceți voi (adică noi, ortodocșii), la voi acasă (adică în România)". Era, dintr-o pornire de sinceritate, să le zic „poftă bună" și să mă apuc să mănânc. M-am dezmeticit în ultimul moment și mi-am dat seama că nu sunt la mama, în ușa bucătăriei, ci taman la Tatăl, în poarta bisericii, și m-am străduit să le împlinesc dorința. După un scurt moment de panică am realizat că mă aflu, în fond, la adăpostul unei limbi neînțelese de audiență. Am rostit inspirat, baritonal, în română, o frază din care să nu lipsească cuvintele cheie: „bucatele" – „Doamne" – „păcatele" – „pe noi" – „ajută" – „fie" – „în numele" – „amin" – „noroc" – „la mai mare" – „mulțumim" – „iartă-ne" – „s-aveți poftă" – „când ne-o fi mai rău așa să ne fie". Am încheiat cu o cruce ortodoxă de la dreapta la stânga, plimbându-mi privirea de la cuțit la furculiță, peste farfurie, în care, stupoare, șnițelul de vițel se metamorfozase în sarma de porc.

readucerea la absurd

Încă mai auzi vorbindu-se de „Alimentara" din colț sau de „Peco"-ul de vis-à-vis. E poate o tendință de simplificare, ca formă de protest în fața invaziei de nume și forme noi, o nostalgie după realități mai simplu... de numit. Și este, în fond, o rămășiță a unui „monoteism" economic totalitar.

Dar în economie, se vede, evoluția e de la monoteism la politeism. Dacă la începuturi exista un singur zeu posac și auster – Alimentara, acum întâlnești o întreagă pleiadă de zei, semizei, eroi și muritori de rând: hipermarketuri olimpiene, malluri elizee, buticuri trecătoare care supraviețuiesc eroic în jungla suburbană și comiși-voiajori hăituiți a căror prestațiune e condamnată la efemer. Cât despre demonul Peco, cu pompe unsuroase de petrosin, unde găseai din abundență apă distilată, hărți rutiere și șoferi căutând disperați antidotul pentru pana-prostului, a sucombat în favoarea marilor prăvălii Shell, Mol, Agip, ÖMV care vând – pe lângă tampax, ketchup, ciocolax, prezervative, acadele, ștrudele, votcă, cornuri și lapte – chiar și benzină.

A numi puzderia de ofertanți, la grămadă, Peco sau Alimentară e, în fond, o incorectitudine politică în materie de piață. E vorba de aceeași tendință

anacronică, incorectă, obtuză şi nedreaptă, ca atunci când îi numeşti pe toţi non-caucazienii, clipind din ochi complice, „bronzaţi", „tuciurii" sau de-a dreptul negri, fie ei africani din nord sau sud, arabi din Emirate sau de aiurea, romi din Slatina sau Buzeşti, indieni din SUA sau India, hispanici din Havana, Miami sau Chihuahua. Sau când îi spui „rusnac" oricărui locuitor din zona fostei URSS, fie că-i din Ucraina, Insula Wrangel, Letonia, Moldova, Sankt-Petersburg sau Irkutsk. Sau, de ce nu, atunci când îi numeşti pe românii de pretutindeni, „fraţii-cu-codrul", „născuţii-poeţi", „mâncătorii-de-lebede" sau de-a dreptul „dacii-şi-romanii".

Există totuşi şi variante îndeobşte acceptate, în mai mică măsură eronate ale acestor reduceri la absurd: când, bunăoară, îi numeşti pe toţi bărbaţii, indiferent de rasă, religie, apartenenţă politică şi tabieturi „porci" sau pe cadrele poliţiei şi MAI (fie ei inspectori, chestori, comisari, gardieni, poliţişti de proximitate sau vameşi) „miliţieni" şi, nu în ultimul rând, atunci când spui despre toţi politicienii că sunt „curve".

bătrânul și marea (varză)

Țin minte vrafurile de tipăritură socialistă a anilor '70–'80 care burdușeau rafturile și debaralele caselor de vacanță ale părinților și bunicilor noștri. Reviste *Rebus*, de modă sau automobilism, pentru bunici pensionați, femei gospodine care găteau din nimic orice și bărbați iscusiți capabili să repare – având la dispoziție doar o zi de duminică și un ciocan – totul. Erau și almanahurile, cu rubrici ceva mai îndrăznețe despre formații rock, actori celebri, mașini străine, poze color și, nu în cele din urmă, faimoasa rubrică „Știați că…" – tipărită în casetă îngustă, verticală, cu chenar poznaș – cu atât mai atractivă cu cât ajungeai la ea după duzini de pagini de educație socialistă și sfaturi gospodărești ilustrate cu poze șterse de sufleuri dezumflate. Aflai din ea un noian de curiozități – potpuriu de biologie, etnografie, știință și tehnică – despre verze uriașe din ograda unui fermier american, despre triburi de centenari din cutare insulă, panacee pe bază de plante sau invenții spectaculoase, care mai de care mai tehnice și de necrezut. Îți imaginai Occidentul, restul lumii, ca pe un areal imens în care năstrușnicii de tot felul, verze-gigant, rachete cu mii de cai-putere, lilieci-vampir și aborigeni nemuritori conviețuiau suprarealist în pace și abundență.

Aceste cunoștințe erau asul din mânecă al unchiului stătut, dar competent, al bunicului care se voia o încarnare a sintagmei „bătrânul înțelept", o pildă vie a poveței „Cine n-are bătrân să-și cumpere". Pensionat, reumatic, demolat-și-mutat-la-bloc, el își construia o virtute din a ști ceea ce nu oricine știe: „Nu știu eu multe, dar „știu că...". Era un fel de socratism ratat al unchiașului autohton.

Cine nu-i știe pe faimoșii unchi care, în toiul întrunirilor familiale, împietriți statuar în fotoliul cu gheare de sfinx își puneau nepoții la grea încercare, întrebând enigmatic când a murit Ștefan cel Mare și cât timp a domnit, ce înseamnă *sic transit gloria mundi* sau *verba volant scripta manent*? Nu știai, nepot neghiob, pe cine să detești mai întâi: pe Ștefan cel Mare – că a existat, Istoria – că se învață la școală, latina – că s-a vorbit cândva – sau pe unchi – că prea le știe pe toate?

Locul acestei rubrici l-a luat în vremurile noastre canalul Discovery. E un fel de „making of" sau „behind the scenes" al rubricii „Știați că". Dacă la rubrica „Știați că" citeai despre simpla existență a vreunei verze imense sau despre cel mai mare pod din lume și cât de lung este el, la Discovery afli din pricina căror minerale, condiții (supra)naturale sau truc fotografic a ajuns leguma așa de mare și prin ce mijloace a fost construit faimosul pod. Sunt informații tot mai specializate, accesibile unui public tot mai larg. Regăsești astfel în fiecare spectator de Discovery un mic inginer, un etnograf discret, un biolog clandestin, un specialist NASA under-cover. Ultimele lansări de la Cape Canaveral, genetica, domeniul IT&C sunt subiecte

de small-talk ale nepoților din ziua de azi și, în fond, ale oricărui om cu cablu tv în casă.

Discovery este ecranizarea, biografia romanțată a marilor și micilor descoperiri. Iar spectatorul lor – nepotul de azi – își ia revanșa devenind el tartorul, un Domn Goe hiper-informat care îi dă agasat peste mână mamiticii incapabile să mânuiască *mouse*-ul și îi explică condescendent bunicului cauzele genetice ale calviției sau faptul că plămânii lui silicozați ar putea fi materie primă pentru circuite integrate.

piedica de pe munte

Când, la sfârșit de săptămână, se mai întâmplă să ajung prin Valea Prahovei sau în alte locuri muntoase, simt foarte acut conflictul dintre natura mea profund și autentic sedentară și veleitatea sportivă, fantasma performanței fizice. La poalele muntelui, conștiința vinovată a citadinului sedentar e mai zgândărită ca niciodată de perspectiva gestului sportiv. „În sfârșit, dorm cât vreau" se ciocnește deconcertant cu „mă trezesc devreme și urc pe munte". Unii reușesc totuși să împace remarcabil ambele porniri. Sunt cei care merg pe munte cu oraș cu tot. Motorizați, echipați, utilați peste măsură, îi întâlnim pe culmi, la cote sau pe marginea șoselelor, satisfăcuți și prosperi, cu tricoul suflecat a bunăstare peste burtă, alături de mașina-mică, cu capota ridicată nonșalant către lume. Prezența lor în locuri aparent inaccesibile e o victorie domestică repurtată pe culmi sălbatice. (Aparent sălbatice, căci vârful din zare, învăluit în neguri, ascunde de fapt o cabană cu parcare, antenă de satelit și ciorbă de burtă.) E o victorie pe care drumețul o împarte generos cu tovarășul său de drum – aparatul: vehicul, cameră digitală sau echipament sportiv. Natura devine un poligon de încercare a performanțelor tehnice ale ultimelor achiziții. Apetitul

sportiv, veleităţile artistice şi lenea citadină se împacă în cele din urmă fericit, la o ciorbă caldă, în aburul căreia depeni, pe ecranul camerei digitale, fotografiile de peste zi. Performanţa şi sportivitatea sunt delegate aparatului: maşina a străbătut trasee dificile, camera a reţinut peisaje formidabile, echipamentul a rezistat cu bine intemperiilor. Drumeţul nostru e sportiv prin echipament, artist în proporţie directă cu numărul de pixeli ai camerei digitale şi frate cu natura prin simpla prezenţă şi, desigur, prin apartenenţa la naţiunea română.

La celălalt pol e stilul ascetic, performerul, drumeţul transfigurat de misiunea nobilă a ascensiunii montane, care vede în munte o provocare personală, o întrecere cu natura. Când pleacă încruntat pe traseu are aerul că s-ar putea chiar să nici nu se mai întoarcă. „Cu natura nu te joci. Nu ştii niciodată…“ parcă ar vrea el să spună. El nu se plimbă, dar face trasee, escaladează, stabileşte recorduri, retrăieşte, în fond, lupta originară cu natura. Am un bun prieten din categoria asta. Un tirolez austriac, care n-a coborât la altitudine mai mică de 2000 de metri decât de trei ori în viaţă: când s-a operat de apendicită, la nunta fratelui său şi pentru a veni în România unde, de altfel, ne-am şi cunoscut. Într-o bună zi, am fost împreună la munte. În ajunul plecării, i-am propus pedant o listă de provizii. A refuzat-o ferm. Cu un licăr fanatic în priviri m-a asigurat că „Avem tot ce ne trebuie“. L-am crezut. După opt ore de ascensiune a venit ora mesei. Ne-am prăbuşit pe un tăpşan şi Wolf (aşa îl cheamă) a deşertat desaga, din care s-au rostogolit – stupoare – câteva coji de pâine, două

mere și o sticluță cu apă plată. Mi-au dat lacrimile. Priveam în jur resturile unui grup de drumeți din prima categorie: conserve de pateu goale, coji de ouă răsfierte, staniol de ciocolată, doze de bere contorsionate. Delicii inaccesibile. Am molfăit amărât posmagii și o jumătate dintr-un măr, am luat un gât de apă și am plecat neostoit la drum. Ajunși la o stână insalubră, mai la vale, m-am răzbunat. Am cumpărat, orbit de foame, spre dezgustul amicului meu, câteva calupuri de brânză fetidă și l-am rugat candid să le poarte în rucsacul său, de altfel subsolicitat, din *goretex*. M-a privit descumpănit, dar, prieten loial, a acceptat. A coborât mut și stingher, sub povara burdufurilor imunde, pentru a patra oară în viață sub pragul de 2000 de metri.

tăcerea moliilor

E uimitor să vezi disproporția dintre devorator și produsul devorat. Mai ales când cel din urmă e cu mult mai mare. Pare cumva firesc ca lighioana mare să o mănânce pe cea mică. Peștele cel mare înghițindu-l pe cel mic e *pattern*-ul îndeobște acceptat. Dar faptul că molia – gâza gri care nici măcar nu zumzăie când zboară – poate devora smochinguri, sacouri, haine de blană și dulame e miraculos. Iar liniștea desăvârșită în care se petrece întregul proces sporește o dată în plus misterul și aerul nefiresc al întâmplării. E liniștea sinistră a unei scene de război mute, a unui cataclism fără sonor. Imaginea înghițirii silențioase a unui palton de către o molie trimite la grotescul spasmelor unei găini tăiate sau al agoniei inexpresive a peștelui pe uscat.

E, pesemne, o formă de amor total care explică un act devorator atât de performant: molia *mollette* – damă pufoasă și senzuală, e condamnată să nu poată purta niciodată haina de blană mult râvnită. Amorul ei irealizabil eșuează astfel în iubire criminală, prin savurarea lentă, silențioasă a obiectului ei: blănuri, cașmiruri și postavuri fine. E felul, poate, în care un

antropofag şi-ar devora iubita: conştiincios, integral, fără să plescăie sau să soarbă. Molia şi victima sa textilă – o contopire forţată, prin ingurgitare, petrecută clandestin în bezna dulapurilor şi a cămărilor.

hărmălaia fără har

Liniștea a devenit, în secolul XX, o iluzie. Ea nu mai este posibilă în felul în care exista acum 200 de ani. Să crezi că după Marconi, odată cu descoperirea emisiei radio, mai există cu adevărat liniște, e o naivitate. Iar când ne bucurăm de liniște (sau, când tot mai mulți dintre noi, ne plângem în mod bizar – intuind parcă vacarmul care se ascunde în spatele ei – de prea multă liniște) avem ceva din candoarea celor cu somnul greu, atunci când nu vor să creadă că, în timp ce dormeau neîntorși, au avut loc cutremure, furtuni cu tunete și trăsnete, războaie, alegeri prezidențiale sau că, pur și simplu, au sforăit.

Sateliți, antene, radiouri și televiziuni emit întruna, pretutindeni. Cu sau fără radio și televizor, ne aflăm permanent într-o baie de unde purtătoare de știri, scandaluri, calomnii, melodii, show-uri, jocuri și concursuri. Fiecare colț al lumii este, de fapt, asurzitor. Unda radio – reverberație a ceea ce s-a petrecut deja (echivalent sonor al luminii ce supraviețuiește astrului care a emis-o) – bântuie spectral pretutindeni.

Șansa noastră e că suntem surzi (nu știu dacă și insensibili) la frecvențele undelor radio. Ar fi însă posibil ca unii dintre noi să poată percepe bruiajul enorm din eter. Poate că schizofrenii care aud voci

şi au năluciri sunt doar nişte fiinţe care beneficiază de un fel de radio sau televizor încorporat, fără a fi nevoiţi să plătească taxa radio-tv. Şi, la fel, logoreicii, pisălogii şi conspiraţioniştii vor poate doar să împărtăşească fluxurile de ştiri de aiurea pe care, vrând-nevrând, chinuiţi, le recepţionează întruna. Se poate vorbi de o demenţă a comunicaţiei impersonale, fără interlocutor. Nevroza ascultătorului anonim de ştiri se transformă într-un complex de atotştiutor. Când, în permanenţă, ţi se adresează o voce anonimă (practic, nimeni), despre tot ceea ce se întâmplă în lume (dar despre nimic anume), nu poţi să nu te alienezi într-o anumită măsură. Ştirea anonimă devine revelaţie (fie şi a lucrurilor pământeşti), iar ascultătorul aleator devine ales, profetul care vede, aude şi înţelege mesajul revelat numai lui.

Îmi imaginez că aş putea recepţiona, asemenea unui aparat radio, tot ce se propagă în eter. Virtualmente aş avea acces la tot ceea ce se petrece în lume. Practic însă, nu aş putea discerne nimic. Vorbirea ar deveni glosolalie, discursul informaţional – vacarm pur. Ca efect advers al comunicării imediate a informaţiei, al anulării distanţelor lumeşti, mesajul undelor ia chipul limbilor încâlcite ale unui babilon contemporan. Turnul Babel dăinuie în tăcere asurzitoare pretutindeni.

o răchie de paști

Într-un an am petrecut Paștele într-o țară a cărei unică (și fostă) biserică creștină găzduia, de câteva ori pe an, concerte de jazz. Nu a fost un plan, ci, pur și simplu, așa s-a nimerit. Plăcerea descoperirii unui teritoriu nou a fost ușor umbrită de nostalgia nopții de înviere petrecute, așa cum eram obișnuit, acasă.

Îmi oblojeam însă melancolia cu succes, alături de prietenii care mă însoțeau, cu câte o mică tratație, pe unde apucam, de câte ori aveam ocazia. Frustrați de meniul hotelului, adaptat la gustul turistului european mediu și mefient, oscilând între omlete spelbe, piureuri flasce și cărnuri generice răsfierte, eram în permanentă căutare a farmecelor culinare ale Tunisiei profunde. Am descoperit astfel într-o bună zi o bodegă cu aparență sărăcăcioasă, dar care vestea, adoram eu să-mi imaginez, conținuturi abundente. Era ultimul loc în care ar fi intrat un turist de bun-simț, ceea ce, am continuat să îmi imaginez, garanta autenticitatea. Oferta locului era pe măsura așteptărilor, cu excepția unui singur detaliu: localul era autentic până la capăt; nu avea alcool. Fapt cu atât mai frustrant, cu cât tocmai cumpăraserăm câteva sticle de vin de la singurul magazin autorizat să vândă alcool din oraș. (Purta numele vag și eufemizant de „magazin

general", iar vânzătorul avea aerul crispat al unui angajat cu de-a sila la unicul sex-shop din Vatican. Accesul la casă se făcea printr-un fel de strungă din bare de oţel, la capătul căreia vânzătorul înregistra comanda şi vâra expeditiv licorile obscene într-o pungă neutră, asemenea celor în care ţi se livrează jucării erotice şi reviste deşuchiate.)

Îngrozit de perspectiva unui grătar de miel udat cu Sprite sau, în cel mai bun caz, cu ceai de mentă, l-am luat pe chelner deoparte şi l-am întrebat smerit, lăsând să se-nţeleagă că sunt pe deplin conştient de grozăvia dorinţei mele, dacă nu putem găsi totuşi o soluţie să bem niţel vin la masă. A refuzat politicos, invocând vecinii şi trecătorii în ai căror ochi s-ar fi compromis definitiv dacă ar fi fost văzut oferind alcool în propria prăvălie. N-am insistat. Am comandat în schimb năvalnic, compensatoriu, munţi de carne, străduindu-ne parcă să obţinem măcar o indigestie zdravănă în lipsa unei mahmureli pe cinste. Gazda rămăsese cumva mâhnită de a nu ne fi satisfăcut pe deplin şi ne dădea târcoale în cercuri tot mai strânse, luându-şi parcă avânt să ne facă o propunere indecentă. S-a apropiat în cele din urmă şi mi-a şoptit conspirativ ceva ininteligibil. Intuind o recompensă, îl urmez obedient în spatele prăvăliei. Găsise într-adevăr soluţia. Mi-a arătat mândru o sticlă de Cola goală. A oblojit-o cu şerveţele şi fâşii din folie de aluminiu şi a umplut-o cu vinul din sticle. M-am repezit să-l ajut, stângaci şi tulburat de recunoştinţă la prima sticlă, apoi tot mai versat şi ferm, transferând băutura „din sticlă în ceainic" cu dexteritate de barman din vremea prohibiţiei. „Îţi mai pun nişte Cola?" ne îmbiam

cabotin unii pe alții. Indulgența părintească și contemplativă a chelnerului a degenerat rapid în curiozitate și poftă. Ne-a cerut în cele din urmă un pahar cu vin. I-am turnat solemn, chicotind în sinea noastră drăcește, distrați la culme că am stricat năravul bietului om. A dat furtiv paharul peste cap, dorind parcă să consume cât mai iute actul ticălos.

Eram, în fond, chit. Noi ne-am înfruptat cu carne de miel în postul Paștelui, el a băut alcool, ziua în amiaza mare, în plin maghreb islamic. Legea occidentală a lui „iubește sau nu, dar rogu-te, puiul mamii, fă tot ce poftești" – mai convingătoare decât trei atacuri teroriste și un om-bombă – a biruit, la colț de stradă, islamul.

ucenicul prăjitor

Motto: „*Să te facă Domnul, cum au făcut pre Sedechie, şi ca pre Ahav, pre cari-i* prăji *împăratul Vavilonului cu foc.*"
Biblia 1688 (Ir 29,22)

Scuipat în faţă de un cartof pai, şfichiuit peste braţ de o pulpă de pui şi opărit de-un şniţel aparent cumsecade, am realizat dintr-odată că prăjitul nu-i lucru curat. În loc să le înăbuşi discret, să le fierbi cuviincios sau să le coci agale, agresezi bucatele în grăsime încinsă, silindu-le să protesteze, să te ocărască şi să te-mproaşte cu ulei încins, în modul cel mai laş: la adăpostul tigăii de care te leagă ombilical lungimea inevitabil prea scurtă a propriei mâini.

Caracterul nesuferit al prăjelii se poate vedea şi după ustensilele care-i slujesc. Nu poţi compara niciodată o tigaie exhibiţionistă – cu margini scurte până aproape de fund, atârnată la vedere prin toate bucătăriile, fire de târgoveaţă limbută, cu oala calină, cratiţa cinstită, ceaunul taciturn sau cu tava placidă care-şi face discret treaba în întunecimile cuptorului.

Fapta cu aparenţă efuzivă şi sprinţară a prăjelii lasă în urmă un miros greu care se fixează cu predilecţie în părul bucătarului temerar. E mirosul de neuitat al cozilor la raţie când, îmbulzindu-te printre rafturile cu mazăre ale alimentarelor, nimereai cu nasul în cocul uleiat al vreunei gospodine (abia gonită din bucătărie de strigătul de luptă „Au adus untdelemn!" al vecinilor). Iar în căminele occidentale, permanenţa

mirosului sălciu de cartofi prăjiți era dovada incontestabilă a concubinajului câte unui student sărman din Est cu o friteuză harnică, tăcută și bună la toate.

Bucatele ucise prin prăjeală nu prididesc să se răzbune, reîncarnându-se în veritabile capcane: crusta apetisantă ascunde adesea un miez incandescent – figura nefiresc alungită (în efortul disperat de a sorbi aer rece) a celui care a luat hapul opărit și reacția invariabilă a celor din jur de a întreba inutil „ce-i, te arde?" fac parte din imagistica prăjelii. (Există totuși și sufleuri de rea-credință, care obișnuiesc să ascundă sub crusta bonomă valuri de lavă incendiară sau supe vârtoase, cu suprafață liniștită și străfunduri clocotitoare, care își reține ticălos aburul fierbinte până se văd ajunse în gura victimei.) Vorbind de imagini, alături de făcăleț, tigaia e nelipsită din arsenalul gospodinei-șablon masive, încruntate, proțăpite cu o mână-n șold în pragul ușii.

Părăsind bucătăria, prăjeala pășește și în viața de zi cu zi, prin expresii precum „a-i frige una cuiva" (cel mai probabil cu o tigaie), „te-ai fript!", pentru o păcăleală usturătoare sau „a ți-o frige cu cineva", pentru o aventură iute și intempestivă ca o arsură cu ulei.

În Germania medievală, fierberea în ulei era o tortură rezervată falsificatorilor de bani. În vremurile noastre mai generoase, se poate frige cu ulei oricine și orice: femei neîndemânatice, bărbați flămânzi, copii inconștienți, cârnați, cartofi, porci, dobitoci, măgari, nesimțiți și chiar oameni cinstiți.

chercher la femme
sau cerşetor amorezat

Reveneam în Bucureşti dinspre Alexandria, după ce străbătusem comuna Buzescu, cu palatele ei din BCA, foişoarele din tinichea, ferestrele etanşe, prinse-n cheder de autobuz şi numele vrednicilor proprietari inscripţionate cu litere de aurolac pe faţade. (Aici se află şi faimoasa inscripţie „Dan-Finuţu-2003" de pe frontonul casei cu colonadă georgiană din curba Drumului Naţional 6). Ajung în cele din urmă în zona preorăşenească a şoselei Alexandriei – rod bolnav al împreunării promiscue dintre Bucureşti şi sudul defavorizat al ţării, care a moştenit, asemenea unui copil năpăstuit, tot ce-i mai rău de la ambii părinţi: agresivitatea citadină şi lâncezeala rurală.

Mă strecor cu maşina prin peisajul bine-cunoscut: penitenciarul Jilava, capătul lui 15, claxoane, nervi, miasme, aglomeraţie, coline de praf, abisuri asfaltice, şine de tramvai ieşite din matcă, siluete fără chip aşezate pe sacoşe, baloturi, saci sau pe vine, în aşteptarea vreunui microbuz cu destinaţii obscure.

La semafor, un cerşetor ia maşinile la rând. Cu membrele contorsionate nefiresc, cu un ochi acoperit de albeaţă, plin de bube şi de cicatrice, tânărul estropiat avea în acelaşi timp un aer robust, consolidat în nefericita sa postură. Avansa poticnit, cu

grimasă chinuită, de la o mașină la alta, arătându-se pur și simplu în geamul șoferului, fără să vorbească sau să ceară ceva.

Pândeam hăituit, cu o mână la mărunțiș, pentru cazul în care ar fi ajuns la mine și cu alta pe schimbător, gata să țâșnesc laș, la culoarea verde.

Dintr-odată, două fetișcane de o prospețime inexplicabilă se grăbesc să traverseze strada. Purtau halate albe, șlapi și erau – judecând după palmele roz de atâta frământat – brutărese la simigeria de peste drum. Ciungul le observă și se sucește, cu iuțeală sacadată, de arahnidă, spre ele. Chipul i s-a luminat brusc. Le fixează lacom până ce ajung în preajma lui și le șoptește, rânjind cu o mimică neașteptat de vioaie, ceva, nu am putut deslușì ce, măscări pesemne, căci fetele au iuțit de-ndată pasul. Le-a privit cum dispar în aglomerația străzii, resemnat, dar mândru că a reușit măcar să le pună pe fugă. A continuat să umble, schimbat la față, printre mașini. Avea un aer detașat, eliberat parcă, pentru moment, de adversitatea propriei condiții.

S-a întors în cele din urmă către noi, șoferii – martori atenți ai hârjoanei sale – reușind să ne smulgă zâmbete complice. El însuși surâdea biruitor. Eram, pentru o clipă, cu toții în aceeași barcă.

9590 sau ruse, fuse și se duse

Mai mult decât un număr natural divizibil cu unu, cu cinci, cu șapte și cu el însuși, 9590 este numărul scurt al Poliției de Frontieră din România, accesibil zi și noapte pentru informații actuale despre tot ceea ce înseamnă trecerea frontierei de către cetățenii români sau străini.

Plănuiam de multă vreme o excursie în Bulgaria. La numai 60 km de București, Ruse – orașul natal al lui Canetti, cândva cosmopolit și înfloritor, acum jerpelit, dar curat și încă plin de farmec, oferind servicii impecabile la prețuri care amintesc de România anilor '90 – mi s-a părut o destinație ideală pentru sfârșitul de săptămână. Voiam să trec frontiera pe jos, sperând să evit astfel proasta ingeniozitate a sistemului românesc de taxe, de două ori mai costisitor și mai sofisticat decât al oricărei țări vecine (există chiar – după modelul Mazăre din Mamaia – o consistentă „taxă de oraș" pe care, dacă nu ai număr de Giurgiu la mașină, ești nevoit să o plătești de oricâte ori ieși sau intri în țară).

Vrând să am parte de o excursie cât mai agreabilă, la adăpost de surprizele neplăcute specifice locului, sun în ajunul plecării la 9590 pentru a mă informa exemplar în toate privințele. Îmi răspunde prompt și politicos o voce masculină. Întreb dacă trecerea

frontierei Giurgiu-Ruse ridică vreo problemă specială sau dacă există vreo reglementare privind modalitatea de trecere a graniței (auto, feroviar sau pietonal). Vocea mă asigură că mai nou, în perspectiva apropiatei integrări europene a ambelor țări, granița se poate trece fără probleme chiar și pe jos. Mai mult, îmi povestește distrat funcționarul, părăsind tonul oficial, sunt frecvente cazurile în care navetiști sau călători excentrici de aiurea trec granița călare! Îmi imaginam deja o graniță imperceptibilă, bucolică, ca aceea dintre Austria și Elveția unde vitele pasc nestingherite la două păşuni, fără să simtă trecerea de la gențiana helvetică la floarea-de-colț austriacă.

Plec încrezător la drum. Parchez mașina în vamă și pornesc pe jos spre frontieră. Ajung la un prim post de control. Vameșul povestea cuiva la telefonul mobil despre neajunsurile unei centrale termice pe care o cumpărase de curând. Apariția mea în fața gheretei l-a deranjat în mod vădit. Încheie într-un târziu convorbirea și mă ia din scurt: „Unde mergi?!", cu aerul că eram cel puțin complice la defectarea afurisitei centrale sau că aș fi avut de ales între cel puțin trei destinații posibile. I-am răspuns că vreau să merg la Ruse. „Nu e voie, dom'le, pe jos!" mi-o retează cu voluptate prohibitivă specifică rasei militărești. „Nu se poate trece decât cu un vehicul: autoturism, autocar sau măcar bicicletă" (...sau călare, mi-a venit în minte relatarea de la 9590). „Dar la 9590 mi-au spus că se poate", m-am tânguit eu disperat. Auzind de colegii de la 9590 și-a ajustat într-un ultim efort răspunsul: „Se poate și pe jos, dar numai ziua. Noaptea e interzis." Am zâmbit nervos: sus pe cer, soarele

orbitor al Câmpiei Dunării dogorea mai tare ca niciodată. I-am explicat că n-aveam de gând să aștept venirea nopții și că doream să trec granița chiar atunci, în plină zi. Sâcâit de atâta vorbăraie conchide ferm: „Nu se poate dom'le." Văzându-mă înfrânt, devine dintr-odată binevoitor și mă-ntreabă: „Dar de ce nu luați un taxi?" Moment în care, din pustiu, apare un individ unsuros, în șlapi, bermude și fără tricou, cu cheile de la mașină zornăind la brâu și îmi oferă mieros serviciile sale: „Șefu', cu doar 100 de euro vă duc până la Ruse" și-mi arată o Dacie delabrată, parcată cu portierele deschise îmbietor la câțiva metri mai încolo.

Ignor oferta și trec la planul B: trenul. Sun din aceeași pornire credulă la 931, informații Romtelecom, de data aceasta. Mi se dă un număr de telefon, presupus al Gării din Giurgiu. Îmi răspunde un dispecerat anonim, de la care obțin nesperat un al doilea număr. Sun din nou. Era în sfârșit Gara de Nord din Giurgiu. Întreb când pleacă următorul tren spre Ruse. „Tren marfar sau de călători?" mă întreabă competent femeia de la celălalt capăt al firului. „De călători", zic. O aud strigând după o colegă „Auzi, dragă, a tras trenul de Ruse la peron?" „Da" – se aude vocea a doua – „ și pleacă în 30 minute". Fără să mai aștept alte lămuriri gonesc spre gară. Trenul se afla într-adevăr la peron. Observ din fugă, pe unul din pereții gării, o frescă uriașă intitulată fantasmagoric „Imperiul Româno-Bulgar 1186" – vestigiu socialist, reprezentând o învălmășeală marțială de cai, oșteni și capete încoronate, ilustrare a discursului delirant despre trecutul multimilenar, comun și eroic al popoarelor

Român și Bulgar. Mă reped să-mi cumpăr bilet. Casierița îmi întrerupe placid elanul: „Vorbiți întâi cu vameșul, să vedeți dacă vă lasă. Îl găsiți la tren." Fug spre peron. Conductorul îmi arată temător o siluetă în uniformă gri, care se rățoia la un grup de pasageri dezorientați: „Mergeți și vobiți cu el. Poate vă servește." Mă apropiu intimidat, rugându-mă să fiu „servit" sau măcar „lăsat" și îmi mărturisesc intenția de a cumpăra un bilet și de a merge la Ruse. Vameșul răbufnește exasperat: „Acum, dom'le?! Matale nu vezi că pleacă tremul? E prea târziu!" „Păi la informații mi s-a spus că pleacă abia într-o jumătate de oră!" Conductorul și vameșul se privesc nedumeriți și pufnesc în râs: „Care informații?! Nu există dom'le informații CFR în Giurgiu!" „Păi și eu cu cine am vorbit adineauri?!" Nu primesc nici un răspuns. Mister. Oi fi nimerit o gospodină binevoitoare din Giurgiu cu pasiuni feroviare sau vreo locatară a unui bloc cu vedere la peronul gării.

Mă pregăteam să o iau descurajat spre București când, aud din nou propunerea „salvatoare" a vameșului, rostită pe un ton dintr-odată politicos: „Dar de ce nu luați un taxi?" Și din nou, în secunda următoare, apare de nicăieri un individ suspect, îmbrăcat sumar, care se oferă să mă repeadă pentru numai 100 de euro până la Ruse.

Înțeleg, în sfârșit, că mai presus de trecutul multimilenar româno-bulgar și de imperiul vlaho-bulgar din 1186, mai concretă decât „Podul prieteniei" Giurgiu-Ruse și mai iminentă decât chiar integrarea UE, rămâne cârdășia dintre vameși și taximetriști. Cu toții români.

Începând din 2008, granița româno-bulgară se trece, în sfârșit, ușor, fără controale, fără întrebări inutile. Cu micul impediment al taxei de pod plătite, de ambele părți, fără factură, direct la funcționar. Turistului însă îi convine: dai cât ai, la dus, cât ți-a mai rămas, la întors, și ai trecut, rentabil, podul.

inteligența lucie

Cum este un om inteligent? Păi, îți vine să spui, este cultivat, știe limbi străine, a intrat la facultate, a și terminat-o, face un doctorat și rămâne în învățământ. Sau e modelul școlarului isteț, cu o cultură generală rebusistică, care știe și trezit din somn cele șapte minuni ale lumii, capitalele planetei, anii de domnie ai cutărui voievod sau datele invaziilor barbare? Ori poate este stilul pontos, histrion, spontan, care are o replică hazoasă în orice situație? Sau e un tip liberal, deschis, tolerant, la curent cu dezbaterile politice actuale, cu simț civic și umor? Sau este personajul celebru, recunoscut, cu operă publicată?

Pe scurt, se pare că în vremurile noastre toate tipologiile umane sunt susceptibile de inteligență: firile creative, analitice, umaniste sau exacte, autiștii, schizofrenicii, tocilarii, carieriștii, ambițioșii, bogătașii, inginerii, medicii, craii de succes, șefii de promoție, poeții și programatorii, boemii și logicienii, firile descurcărețe și cele metafizice deopotrivă.

Întrebarea cu privire la inteligență m-a frământat mai cu seamă în perioada de după '89, când am fost cu toții martorii proastei întâlniri a inteligheției române cu realitatea social-politică imediată. Cu excepția unor extreme izolate – disidenți declarați sau

colaboraţionişti oficiali, elitele de dinainte de '89 beneficiau de onorabila imagine derivată din atitudinea „dacă tăceai filozof rămâneai". Abia după '89 au ieşit la suprafaţă hibrizi năucitori şi combinaţii devastatoare: lichele cultivate, filozofi agramaţi, romancieri analfabeţi, celebrităţi mediocre, staruri plate, doctoranzi semidocţi, bogătaşi oligofreni, tineri talentaţi, dar nu mai puţin oportunişti şi obtuzi, creativi previzibili, analitici sterpi şi preoţi deveniţi subit senatori somnolenţi sau afacerişti veroşi. E punctul în care investigaţia mea s-a împotmolit. Cine e, până la urmă, cu adevărat inteligent?

Nu ştiu şi nu o să încerc să dau aici vreun răspuns. Cert este însă că există o nouă imagine a inteligenţei, după chipul şi asemănarea vremurilor noastre marcate de medii, de show-biz, de libera şi rapida circulaţie a informaţiei. Inteligent este considerat, în consecinţă, cineva cu următoarele trăsături:

1. E o figură populară, mediatizată, cu rating, prezentă pe cât mai multe canale şi căi de comunicare; e inteligent fiindcă se spune despre el că ar fi aşa. Cum s-a ajuns să se vorbească despre el ca atare nu mai e clar. Şi nici important.

2. E un tip locvace, cu un mod de exprimare lejer, nonşalant, compatibil cu comunicarea spontană, on-line, de tip mediatic;

3. Dă senzaţia de competenţă universală, trăsătură derivată în bună parte din punctul 2, şi e gata oricând să emită păreri ferme despre orice, asemenea idioţilor care preferă să te îndrume greşit decât să-ţi spună cinstit că habar n-au unde e adresa de care îi întrebi;

e inteligent fiindcă se prezintă pe sine ca atare. Și nimeni nu o pune la îndoială.

Definiția inteligenței s-a adaptat la noua realitate și la noile ei modele. Inteligența e pur și simplu apanajul modelelor noastre, sinonimul succesului lor. Pentru microbist, inteligent e Hagi, pentru secretare, șeful, pentru tot mai mulți români, îmbogățitul peste noapte.

Pe fondul acesta, o inteligență socratică, dubitativă, întrebătoare, care nu livrează în primul rând răspunsuri, ar face mai degrabă o figură neroadă, perdantă, plicticoasă. Iar tipul socratic ar fi, acum, ca și pe vremea lui, sâcâitor.

grădinița cu vișini

„Tante Jeni", cum îi spuneam noi, copiii de la grădinița germană în aer liber, era o bătrână doamnă săsoaică, cu care peripatetizam, iarnă sau vară, pe străduțele cartierului, pe la șosea și prin Herăstrău. Ne învăța germana fără rechizite, fără jucării și fără sală de clasă, din mers, vorbind cu noi și citindu-ne basme, poezii și lieduri, pe care trebuia apoi să le învățăm. La ora douăsprezece fix, desfăceam pachețelele cu mâncare de acasă și mâncam prin parcuri, pe bănci sau, iarna, pe la familiile copiilor din grupă, prin rotație.

Cu tot dragul, mărturisesc că Tante Jeni avea momentele ei din cale-afară de germanice, cu excese de zel disciplinator și educațional, cu atât mai surprinzătoare cu cât izbucneau după recitarea unui poem bucolic sau după ce tocmai ne desfătase, vârându-ne, ca răsplată pentru un „Oh, du lieber Augustin" recitat corect, câte o uriașă bomboană cubaneză în gurile mici și nefiresc de elastice (ca pliscurile puilor de pasăre) de copii hămesiți. Țin minte câteva astfel de episoade.

1. Voma lui Răzvănel: Răzvan era un copil mai fragil, care plângea în fiecare dimineață când pleca de acasă. Pentru el, prânzul era un prilej în plus să-și

aducă aminte de masa de acasă, în preajma mamei, astfel încât la ora douăsprezece, în parc, nu avea niciodată chef să mănânce. Trebuia totuși să o facă. Căci *mâncarea se mănâncă* explica Tante Jeni, heideggerian. Astfel că, după primii trei dumicați, Răzvănel al nostru vomita pe unde apuca, prin parc, pe băncuță, pe asfalt sau pe el, tot ceea ce, printre lacrimi și suspine, înfulecase cu de-a sila. Într-o bună zi de iarnă, venise rândul să mâncăm de prânz la Răzvan acasă, ocazie cu care Tante Jeni a ticluit un plan, cum să-l dezbare pe băiat de năravul vomitișului. I-a dat bietului copil chiar și un ultimatum, cum că, dacă mai varsă o singură dată mâncarea, va trebui să bea tot ce a vomitat. Perspectivă care i-a provocat lui Răzvan, la masă, o vărsătură mai abundentă ca niciodată. Și taman pe aceea a trebuit să o resoarbă. Până la ultima guriță. La el acasă. Sub ochii propriilor părinți care, surprinzător, n-au comentat nimic. Educația germană cere sacrificii.

2. Aveam, la cât de mic și slăbănog eram, capul cam mare. Niciodată nu găseam căciuli sau șepci pe măsură. Venise toamna și purtam o șapcă nouă, cu șnur, care, inevitabil, îmi zbura de pe cap la fiecare adiere. Ceea ce, încet, dar sigur, a ajuns să o înnebunească pe Tante Jeni, căci *locul șepcii e pe cap și nu pe jos*. În cele din urmă însă, i-a venit de hac articolului de îmbrăcăminte neobedient. Mi-a tras șapca pe cap cât a putut ea de tare și i-a înnodat șnururile sub bărbie cu cel mai strașnic nod pescăresc-marinăresc-nemțesc care s-a văzut vreodată. Seara, acasă, ai mei și-au zdrelit degetele și și-au rupt unghiile vreme de

o oră, ca să-mi extragă capul din lațul șepcii fără să mă sugrume.

3. Vară, ora douăsprezece, masă de prânz în Herăstrău, pe băncuțe. Îmi desfac pachețelul. Aveam vișine. Le mânânc până ajung la ultima: putredă, pământie, mucegăită, viermănoasă. Încerc să mă descotorosesc de ea, fără să fiu văzut de Tante și îi dau drumul printre scândurile băncii, pe jos, în nisip. Zadarnic. Sunt descoperit de îndată. Primesc neîntârziat ordinul de care mă temeam: „Ridic-o de pe jos și mănânc-o!" Nu o să-i uit niciodată gustul, combinat cu scrâșnetul nisipului în dinți. Mă înfior și astăzi când aud pe cineva entuziasmându-se în fața culorii vișină-putredă.

Cu toate acestea, am îndrăgit-o cu toții pe Tante. (Mai puțin Răzvan, pesemne.) Ne aminteam cu deliciu de pățaniile din vremea grădiniței, mai ales după ce am început școala socialistă, cu săli de clasă neîncălzite, bănci mânjite cu pastă de pix, miros de pisoar și cloramină, neoane livide, profesoare isterice, portrete cu Ceaușescu și uniforme din plastic. Fără lieduri, fără șepci și fără vișine.

vameşul şi marchizul

Tocmai sosise un camion cu ajutoare din Italia. Organizatorul expediţiei era un marchiz sicilian, cavaler de Malta, care venise la volanul propriului său camion – o epavă pitorească din anii '60, cu care se transportau cândva cai – tocmai din Siracusa. Tomasso era un tip corpolent, fost sportiv, adora muzica lui Édith Piaf (preferata legionarilor francezi, se fudulea el), caii, călătoriile, mâncarea bună şi, inevitabil, femeile. Venise în România pentru prima oară, cu elan umanitar şi plin de entuziasm, ca într-o veritabilă misiune. Vămile greceşti şi bulgăreşti îi mai domoliseră niţel avântul, dar abia noaptea petrecută în Vama Târguri şi Expoziţii, situată la una din cele mai dezolante periferii ale Bucureştiului, în rând cu tirişti blazaţi, curtat de traseiste şi privit cu lehamite de vameşi, l-a pleoştit definitiv.

Adusese ajutoare pentru copii. Conţinutul camionului era – spre bucuria vameşilor, care aveau astfel ocazia să se burzuluiască într-o primă fază, pentru ca mai apoi să se lase înduplecaţi – ca întotdeauna, imprevizibil. Desigur, în mare se ştia că sunt biscuiţi, făină, dulciuri, ulei, conserve, dar se întâmpla destul de des, mai ales la transporturile germane, ca vreun sponsor excentric să strecoare din exces de zel şi câte

un mop, țevărie, truse de scule Bosch sau niște ulei de mașină, în ideea, pesemne, că cei mici o să ajungă cândva mari, o să învețe o meserie (tehnică, firește) și o să aibă chiar mașină personală.

Eram gata să plecăm din vamă, după o zi de lupte birocratice, când aflăm, de la comisionarul nostru vamal, că la „fizic" (prescurtarea de la control fizic, confruntarea actelor cu marfa propriu-zisă din transport) e de serviciu „nea Mihai", un tip ciufut, vulpoi bătrân și ticălos, mare cusurgiu și căutător de nod în papură. Ne îndreptăm condamnați – eu, marchizul și comisionarul – spre punctul de control. Ajungem într-o curte pustie, în spatele vămii, în mijlocul căreia era postat un singur individ, cu mâinile în buzunare, burta scoasă impetuos înainte și o sprânceană ridicată suveran. Era nea Mihai – spaima vămii.

Îl ajutăm pe vameș să se suie în camion, săltându-l cuviincioși pe brațe, ca pe sfintele moaște. În fișa de transport apăreau doar alimente. Dacă nemții trimiteau pe ascuns scule și fiare, italienii, mai umani, adăugaseră în transport, fără să mai declare, aveam să aflăm curând, scaune pentru invalizi, cărucioare pentru bebeluși și medicamente. Nu vedeam nimic în bezna containerului. Auzeam doar zgomot de cartoane rupte, hârșâit de cuțit și bombănelile de rău augur ale lui nea Mihai, care iese într-un final la lumină, ne privește revoltat și ne declară, nici mai mult nici mai puțin, că am dat de dracu'. Ne-am albit. Doar comisionarul rămâne calm și ne face un semn discret să ne îndepărtăm ca să poată negocia fără martori cu vameșul. După nici un minut, revine: „E în regulă. Dar îi rămâneți datori cu un «fi 12»". Stupoare.

Îmi imaginam țevi cu diametrul de 12, din care, dacă dădea Dumnezeu, ne-ar fi trimis poate nemții într-un transport viitor de dulciuri. Comisionarul mă lămurește: „fi 12", adică Glenfiddich de 12 ani, whisky. Răsuflu ușurat.

A doua zi mă prezint la nea Mihai cu prețioasa fiolă, lăudându-i proveniența sigură, din duty-free-ul la care avea acces un bun prieten. A luat-o și mi-a zis, vrând parcă să atenueze valoarea cadoului și, prin aceasta, gravitatea abuzului: „stai liniștit, e oricum contrafăcut".

De atunci, vameșul mi-a trimis întruna SMS-uri de Crăciun și de Paști. Toate urările conțineau clasicele variațiuni pe tema „lumină": „Să vă dea Domnul lumină", „Să găsiți lumina", „Să aveți parte de lumină", „Să primiți lumina"... Până aici, toate bune și frumoase, dar la ce slujea lumina în viziunea vameșului meu? Citez: „...lumină, ca să puteți vedea cadourile pe care le primiți de Sfintele Sărbători". Căci de sărbătorile legale șpaga devine cadou. Și e legală.

farmecul farmaceutic al noilor membri ue

Îmi imaginam cu malițioasă voluptate și uimire cum, de la 1 ianuarie 2007, realități ca Ferentariul, tractirele pieței Buzești, angroul Europa, grătarele de mititiei din Obor pe care șobolanii joacă noaptea tontotoroiul, sau personaje publice ca Nicu Gheară, Vadim Tudor și Becali, figuri feroce, patologice sau doar grotești, vor face parte din peisajul Uniunii Europene.

Dar, la urma urmei, și Portugalia sau Grecia erau cam oropsite în momentul integrării, iar sărăcia este, în fond, curabilă. Doar că la noi, în afara simplelor epifenomene ale sărăciei, pare să trăiască încă un demon local, ale cărui manifestări oscilează arbitrar și deconcertant între farmec și promiscuitate, între savoare și mizerie, între pastoral și suburban.

Mi-aduc aminte de un experiment făcut în sistemul școlar din trecut. S-a încercat formarea unei clase perfecte, de elită, pentru care au fost selecționați cei mai buni elevi ai celor mai bune gimnazii și licee ale vremii. După un timp, s-a constatat că, din chiar rândul elevilor model ai noii clase, au început să apară copii slabi și chiulangii. Cu alte cuvinte, *pattern*-ul, forma de clasă – cu repetentul, ochelaristul, grăsana, piticul și tocilarul s-a reiterat, în pofida componenței

integral bune a clasei. Forma a fost mai tare decât conținutul.

Uniunea Europeană seamănă pe undeva cu o asemenea clasă experimentală, în prima ei fază, înainte de recăderea în formalismul clasei. Doar că Uniunea pare să intuiască pericolul propriei alterări și, în loc să aștepte ca repetenții să se formeze din chiar propria substanță, îi aduce din afară, păstrând astfel rangul de excelență al propriilor membri. Uniunea Europeană optează pentru o infuzie controlată și calculată de codași, în locul unei imprevizibile, dar certe degenerări din interior. În felul acesta, Uniunea se imunizează, vaccinându-se cu doze de, bunăoară, Bulgaria și România.

Dar asta este, în ultimă instanță, tocmai șansa noastră. Dacă în cazul Uniunii s-ar aplica schema clasei de premianți, la scară locală, națională ne-am putea imagina exemplul invers: într-o clasă în care predomină figura repetentului, a șmecherului, a chiulangiului și a golanului, situația se ameliorează la un moment dat de la sine. Repetentul sublimează în șoarece de bibliotecă, șmecherul devine melancolic, chiulangiul – sedentar și haimanua – băiat de modă veche.

salutări din alcatraz

Înghețat, lihnit de foame, cu tălpile zdrelite și alergat de un dulău cu alură ursească, dau buzna în sala de mese a cabanei Piatra Arsă. Mă întâmpină două fete nedumerite, în trening, șlapi și în toane mai rele ca vremea de afară.

Le întreb dacă se poate mânca ceva. Îmi arată un ghișeu inscripționat caligrafic „Bucătărie". Mă aplec, bag capul prin deschizătură și dau de o a treia fată, echipată similar:

— Aș dori...

— Stați puțin! și trage iute o bucată de placaj obturând gaura. Îmi scot capul la timp.

Apare lângă mine cu un meniu în mână:

— Spuneți.

— Aș dori o...

— Vreți să beți sau să mâncați?

— Ambele. Și aș vrea...

— Comanda se face la bar – și-mi arată un alt ghișeu, câteva trepte mai sus. Mă îndrept ascultător într-acolo. Ajung în fața barului. În dosul tejghelei, nimeni. Mă întorc descumpănit. În spatele meu, aceeași fată îmi întinde meniul cu care venise din bucătărie și scoate un carnețel: Ce-ați dori?

Meniul era neplauzibil de bogat. O întreb, rezonabil, ce se poate comanda. Îmi răspunde posac, ca și cum mi-ar da o veste proastă, că au tot ce-i pe listă. Reacționez adecvat, mai degrabă la tonul ei decât la vestea cea bună și comand stoic o supă.

— Vreți și pâine?

— Da.

Mă cântărește din priviri și decide:

— Patru felii vă ajung.

Încuviințez.

Mă invită înapoi în sala de mese. O urmez, însoțit de imaginea călcâielor ei, ivite prin textura rărită, molfăită de șlapi, a șosetelor.

Termin de mâncat și, înainte să mă aventurez din nou prin ceață, încerc să aflu de la fete câte ceva despre traseul spre cabana Caraiman. Îmi recomandă să consult harta de la intrarea în cabană. Găsesc un panou spălat de ploi, din care se mai deslușeau doar siluetele verzi ale unor brăduți desenați cândva cu inutilă acribie și niște dâre pământii – pesemne, culmi muntoase. De marcaje și trasee, nici urmă. Găsesc, după zgomot, un muncitor care izbea ritmic, fără un țel evident pentru mine, într-o țeavă care ieșea din pământ și se afunda, după numai câțiva metri, tot în pământ. Îl întreb cum se poate ajunge mai repede la cabana Caraiman. Îmi spune să merg până se face un drum fără marcaj, la dreapta. Dacă nu-l găsesc, să mă uit după „stâlpul 5" (al telecabinei). Plec resemnat, fără să-i mai cer alte detalii. Am decis să nu mă întâlnesc cu stâlpul 5. Îl mai aud din ceață:

— Auziți șefu', dacă tot ajungeți la cabana Caraiman…

Mă opresc:
— Da…
— Să-i salutați din partea mea pe Cristi și pe Dana!
— … pe cine?!… din partea cui?!
— Să le spuneți: „Salutări din Alcatraz!" Știu ei…

universul utilizărilor anexe

Sunt lucruri care se pretează, prin chiar natura lor, la utilizări varii, mai mult sau mai puțin contradictorii, previzibile sau nu. Cu cât un obiect e mai elementar, mai aproape de materia primă, cu atât varietatea utilizărilor sale e mai vastă, dar inventivitatea în utilizarea lui mai impersonală, mai generică. Apa, bunăoară, îți taie setea sau te înecă, te purifică sau doar te udă, e bună la înotat, la îndoit vinul, la botezat sau la bătut în piuă, după caz. Sau hârtia, ca tipăritură, e bună deopotrivă pentru citit, ambalat mezeluri sau șters ce se nimerește, la făcut cocoloașe, avioane, origami sau plicuri tăioase la limbă. Sunt utilizări previzibile, chiar dacă vaste, explicabile prin simpla maleabilitate a materiei cu pricina și deprinse cumva din experiența colectivă a speciei.

Sărim peste registrul întrebuințărilor colaterale, întâlnite îndeobște prin gospodăriile de modă veche: gaz lampant folosit pentru gonit păduchii mai mult decât la iluminat, mămăligă, nu pentru înfulecat, ci pentru cataplasme împotriva tusei sau făina pentru scrobit albituri, și nu pentru pâine. Sunt de amintit în treacăt utilizările cu iz de farmec și înțelepciune străveche din gama „cui pe cui se scoate": vin alb pentru scos petele de vin roșu, zăpadă pentru lecuit degerăturile, alcool ca leac pentru mahmureală.

Când însă e vorba de atingerea spectaculoasă a unor scopuri sofisticate cu mijloace primitive sau, invers, de punerea unor instrumente elaborate, cu utilizări precise, în slujba unor nevoi mărunte, abia atunci intră în joc ingeniozitatea individuală, personală a utilizatorului.

În primul caz, al supravalorificării unor mijloace primitive, e vorba de dexterităţile sărăciei, de o inventivitate născută din nevoie: folosirea cartofului pe post de bobină de inducţie, a ciorapului de damă în locul curelei de transmisie, a ciocanului în locul oricărui alt instrument.

Al doilea caz, al subutilizării unei resurse specializate – când foloseşti, bunăoară, un pix ca să te scobeşti în ureche, o brichetă ca să deschizi sticle de bere sau un cuptor de vopsitorie pentru a pregăti masa de prânz – e complementar cu primul şi derivă, în fond, tot din penurie: obişnuit să-mi aprind ţigara cu iasca şi amnarul, cu chibritul sau pur şi simplu de la altul, percep bricheta ca pe un accesoriu opţional căruia îi pot găsi şi alte funcţii. Sau, când o viaţă întreagă am vopsit maşini în fundul curţii, la suflai, cuptorul de vopsitorie mi se pare un moft. Îl păstrez mai degrabă curat şi-l folosesc, ca pe o extensie a aragazului de acasă, la încălzit sarmale.

Avem de-a face cu o veritabilă regândire a obiectelor, prin reînvestirea lor cu o nouă cauză finală, asistăm la o transformare alchimică nevectorială a oricărui lucru, în orice. Utilizatorul nevoiaş devine astfel un magician dexter al micilor nevoi de peste zi.

botezul – întâia taină, primul furt

Mai multe familii – mame, soți, nași și prieteni – așteptau să-și boteze nou-născuții la „Ghencea-Sfânta Treime" – biserică modernizată, cu iconostasul împodobit cu beculețe roșii, de butic în preajma Crăciunului, plăcuțe din plexiglas cu numele enoriașilor fixate în strane și foi de hârtie cu numerele de mobil ale preoților lipite practic, pe frontispiciu, deasupra intrării în biserică.

Preoții, cu fizionomii vârtoase și glas dogit, nazalizau rutinați slujba, făcând impresia unor funcționari oarecare, cu jumătate de normă la biserică. Unul dintre ei, mai marele, îndeplinea ritualul. După ce scotea copiii din cristelniță, sub privirile îngrijorate ale asistenței (era frig), reda mirenilor buna-dispoziție, urând lăutărește: „Doctor la Municipal să iasă!", „Chirurg la Viena!", și-i privea pișicher pe nași. După slujbă, preotul a devenit dintr-odată sever, adăugând câteva observații personale și „de actualitate", despre iminenta integrare europeană și neajunsurile ei, reductibile, lăsa impresia, la o singură speță: consfințirea cuplurilor homosexuale.

Mirungerea s-a făcut cu materialul clientului, cu uleiul de acasă. Au apărut pe mese o sumedenie de recipiente, de la fiole prețioase cu ulei extravirgin,

la bidoane generoase cu untdelemn de floare, mărci italienești, grecești și autohtone, deopotrivă. Alții au refuzat să se dea în vileag, aducând sticle neutre, opace, fără marcă. Prilej de observații oleo-sociologice asupra preferințelor, bugetelor, gusturilor și viziunilor fiecărei familii: zi-mi cu ce (mir)ungi, ca să-ți spun cine ești!

La plecare, lumea a început să scotocească după mobile și să le deschidă. Mai puțin câțiva năpăstuiți, care și-au găsit buzunarele goale și genții lipsă. Se foiau, sărmanii, prin fața bisericii pipăindu-și fără opreliște buzunarele, căutând disperați pe jos, privind cu suspiciune în jur, către ceilalți, spre biserică. Botezul a fost de bun augur pentru furi: bărbații se uitau la femei, femeile la copii, copiii la popă, popa la nași. La genți, telefoane și alte acareturi nu se mai uita, firește, nimeni.

Pruncii bucureșteni au avut astfel parte de un botez îndoit: cel creștinesc și botezul focului, lumesc – asistând din fașă, în premieră, la o jecmăneală pe cinste. Din biserică.

școala germană, răscoala română

Consultam enciclopedia Meyers (convins fiind că „neamțu' știe tot" sau măcar că știe mai bine) vrând să aflu, neîncrezător, când a avut loc, de fapt, răscoala din 1907. N-am găsit nici o informație. Era să cred că, superior, savantul german a ignorat ditamai răscoala, confundând-o cu vreo încăierare dintr-un birt sătesc valah, când, citind mai bine coperta doi, mă luminez: ediția mea era din 1890; și, în plus, îl informa pedant pe cititor, era tipărită pe hârtie ecologică, fără lemn, la acea vreme, când răsculații noștri din 1907 nu văzuseră nici lumina zilei, nici pământul. Mai înainte ca ai noștri să strige „Noi vrem pământ!", vecinii apuseni scandau „Salvați pădurea!".

Am găsit în schimb, articolul „ROMÂNI". După câteva considerente de bun-simț, cum că suntem „un popor neobișnuit de prolific" care, din această cauză, „se extinde teritorial îngrijorător, în defavoarea maghiarilor, secuilor, sașilor, sârbilor și bulgarilor" și câteva date antropometrice, culese pe teren chiar de către antropologul dr. Kopernicki, potrivit cărora cei mai mulți dintre români au un tip cranian mediu (sunt, adică, relativ normali la cap), cu câteva cazuri de brahicefalie („cap bilă", superior „capului pătrat") și o minoritate dolihocefală („cap Nefertiti"), am ajuns la o

descriere surprinzătoare și captivantă a românului, care părăsește rigoarea unei enciclopedii și evoluează, de la un ton dojenitor – față de român, spre un final romantic, tandru, cu accente erotice chiar – despre femeia română.

> *Cei mai mulți bărbați români sunt de talie medie, cei de statură mică constituind o excepție. Au o constituție suplă, armonioasă, un profil de obicei frumușel (!), ochiul negru, gura bine conturată. Au părul des, lung și închis la culoare. [...] Românul este cunoscut ca șiret, laș, crud și leneș, trăsături recunoscute unanim și de vecinii săi. Mulți își găsesc fericirea supremă a vieții în a nu face nimic și a bea rachiu. Și totuși, românii au fost soldați viteji în războiul oriental* (pentru ei, de independență pentru noi, *n.n.*) *din 1878.*

Dacă bărbatul român e frumușel, dar fără caracter, cu ieșiri surprinzătoare de vitejie, altfel stau lucrurile cu femeia română:

> *Fata română este lăudată pentru frumusețea și puritatea cutumelor sale. Ea se distinge prin frumusețea staturii și a mișcărilor; alcătuirea capului și a feței amintesc adesea de statuile antice. Ochii întunecați, împrejmuiți de gene lungi, dau figurii ei o expresie ideală. [...] Cămașa lungă, albă [...] lasă să se întrevadă cu ușurință formele trupului, fiind de altfel unicul articol de îmbrăcăminte (în afară de șorț, flori în păr și salbe de monezi de aur și argint la gât) pe care românca îl poartă în timpul verii.*

Relatarea continuă, dar ne oprim aici, din grijă pentru cititorul minor.

De data aceasta, nemții au găsit o soluție finală favorabilă (problemei românești). „*Eternul feminin ne-nalță în tării*" e valabil pentru Faust și pentru români deopotrivă.

portarul ilie și vecinul meu omo

Mă întorceam acasă, în ajunul Crăciunului, cărând, într-un echilibru precar, ultimele cumpărături. Când să intru pe poartă aud din spate: „La-mulți-ani-sărbători-fericite!" Mă sucesc din greu, scoțând aburi pe nări ca un bou înjugat și îl văd pe nea Ilie, portarul garajului Leonida (acum al guvernului), vizavi de casa mea, cu o bere în mână, îmbrăcat etno-urban, cu pieptar de lână, pantaloni de trening și căciulă de schi. Îl știam de ani buni. Îl vedeai înghiontindu-se și chibițând întruna cu băieții de la garaj – șoferi, mecanici și teriști – sau iarna, dezmorțindu-se în fața gheretei, la o țigară, ori vara, urmărind cu privirea, toropit și languros, trecătoarele de toate vârstele. Nu ne-am vorbit însă, până în acel moment, niciodată. Îi răspund la urări. În secunda următoare e lângă mine și începe să-mi povestească.

Nu știu când și cum, în numai câteva clipe, a trecut de la registrul small-talk-ului hibernal despre planuri de sărbători, destinații de vacanță și prognoze meteo, la cele mai obscene și stupefiante relatări pe care le-am auzit vreodată despre blândul meu cartier. Tranzitul s-a făcut fulgerător cu întrebarea aparent inocentă „Și, vecinii de la parter ce mai fac?" „S-au mutat", îi răspund și dau să plec. „Era... cam curvișină fata lu'

vecinu'" – mă pironește el locului. Fac ochii mari. „Umbla cu toți bagabonții, am văzut eu." Tac consternat, mimând mâhnire și dezgust și încerc să-mi văd de drum. „Iar frate-su era om..." „Da, admit eu îndu-plecat, era om serios, băiat bun" și mai fac un pas. Se uită la mine cu repros: „Nu m-ați înțeles. Era omo!" Nu îl înțeleg nici de data asta. „Omosexual, dom'le, ce Dumnezeu!" „Hai, lăsați-mă!", zic. „Dom'le," – se străduie el să mă convingă – „vedeți copacul ăla?" – și-mi arată, peste drum, un arbore uriaș, lipit de ghe-reta lui – „Eu stau pe aici toată noaptea. Când n-am ce face, pun o scară, mă sui în pom și văd ce se întâmplă prin vecini." – Am socotit repede, dacă ar putea vedea până în camera mea, la etajul doi. Nu i-ar fi ajuns scara. Răsuflu ușurat. – „Așa îl vedeam și pe băiat, când băga în casă, după ce adormeau babacii, câte trei-patru tipi. Se încuiau în camera dinspre stradă, puneau filme deochiate și o făceau și ei... ca în film (și-și duse pumnul la gură pompând în obraz cu limba). Într-o noapte a încercat și cu mine: a venit cu vreo doi inși, toți băuți, și m-a luat cu: ce mai faci nea Ilie, că să vezi, dacă nu vreau și eu așa și pe dincolo... Bă – i-am spus – dacă mă dau io la tine, îți ies ochii ca la vulpe!" Nea Ilie era, cum ar veni, și integru, și bine dotat.

bodensee, acum și în românia

Bodensee (sau Lacul Constanța) este cea mai întinsă oglindă de apă din spațiul de limbă germană, condominiu cu delimitare incertă, administrat de Elveția, Austria și Germania deopotrivă. Cu toate acestea, mulți nemți se încăpățânează să-l numească pompos, nici mai mult nici mai puțin, *Marea Șvabiei.*

Pe malul lacului Bodensee sau în imediata lui apropiere (Konstanz, Lindau, Meersburg, Bregenz sau Sigmaringen, St. Gallen etc.), au văzut lumina zilei, au copilărit, au găsit inspirația ori, pur și simplu, s-au scăldat figuri celebre, precum Contele von Zeppelin, misticul Heinrich Seuse, Caspar Stromayr – inventatorul acului chirurgical curbat, Baronul Ralf Dahrendorf, poeta germană – probabil cea mai importantă, dar în mod sigur purtătoare a celui mai lung nume: Anna Elisabeth Franzisca Adolphina Wilhelmina Ludovica Freiin von Droste zu Hülshoff (în mare vogă prin saloanele marilor și micilor case de schimb, până în 2002, când chipul ei se regăsea pe toate bancnotele de 20 de mărci germane), Sf. Gallus, Otmar von St. Gallen și, nu în ultimul rând, Carol I de Hohenzollern-Sigmaringen, rege al României.

Mult mai lungă e lista anonimilor – sportivi, turiști sau ghinioniști, care au sfârșit înecați în Bodensee,

lacul fiind cunoscut pentru furtunile de anverguri uraganice și valuri de peste patru metri, pe care foehnul alpin le provoacă subit chiar și în toiul verii.

Există totuși o cale de a te simți în largul tău la Bodensee – fără să fii stingherit de spectrele conților, inventatorilor, sfinților, regilor, misticilor și poeților – la adăpost de furtuni sau înec: în București, în spatele Pieței Progresul, pe malul cartierului Berceni, se află *Terasa Bodensee,* cu vedere spre Șoseaua Giurgiului și Ferentari. Localul e deschis până la ultimul client și oferă mititei cu un leu bucata (pâinea și mușstarul incluse). E o versiune locală a faimosului lac, restrânsă la esențial, după chipul, asemănarea, poftele și posibilitățile noastre: de cartier, cu mici, bere și prețuri mici.

Geografia lumii, reiterată la nivel local, are deja tradiție în România: avem Arc de Triumf, clădire Lomonosov, Turn Eiffel și fermă texană în stil Dallas. Așteptăm cu nerăbdare versiunile autohtone ale Insulelor Maldive, Munților Anzi și Oceanului Indian.

fantasme eretice

Am un mod neinspirat de a mă uita la televizor. Mă uit rar și, atunci când o fac, am talentul să nimeresc mai degrabă emisiuni proaste. Așa se face că aseară am văzut un film polițist mediocru (filmat în Budapesta), a cărui intrigă demarează cu o scenă în care o tânără unguroaică atrăgătoare, dar instabilă psihic, năvălește intempestiv în apartamentul personajului principal (un expat american timorat) și încearcă să-l seducă, mai întâi cu binișorul, abordând posturi neglijente și apoi, exasperată de refuzul întâmpinat, cu agresivitate crescândă, hărțuindu-l, provocându-l, necăjindu-l cu presupuneri și întrebări despre fantasmele lui sexuale, parcurgând astfel o întreagă gamă de scenarii erotice, la care cred femeile că ar visa bărbații și bărbații că și le-ar dori ei înșiși: cu două, cu trei deodată, cu soacra, cu cumnata, cu vecina, cu șefa, în locuri publice, nu-în-pat, nu-cu-soția, nu-acasă, nu-pe-întuneric. După un prim moment de slăbiciune, eroul nostru – viril, dar candid, apt, dar incoruptibil – se repliază și o poftește pe nimfa maghiară afară din casă.

Dar cine nu s-a confruntat la un moment dat cu întrebări despre propriile fantasme (erotice) puse de fitecine, prieten sau prietenă, iubit sau iubită? E

o întrebare împovărată de spectrul răspunsului greșit, care poate fi, după caz, banal, plat, comun sau brutal, crud, ofensator. E tipul de întrebare la care răspunsul onorabil poate fi neconvingător iar răspunsul sincer, inadmisibil. Scenă conjugală asigurată.

Într-un prim caz, al atitudinii împăciuitoare, reconciliante, răspunsul expediază discuția în derizoriu, cu replici de genul „Nu știu, nu m-am gândit niciodată… n-am, dom'le, fantasme!" sau o dezamorsează, acordând interlocutorului cu generozitate, un rol de exclusivitate în scenariul fantasmei. E doar un fel de a admite că n-ai fantasme sau că fantasma ta e, în fond, chiar realitatea nemijlocită pe care o trăiești, picotind în fața televizorului, cu firimituri în poală și consortul/consoarta alături. Cu un astfel de răspuns, ai toate șansele să pari fad, lipsit de imaginație, adept neînduplecat al poziției misionarului.

Mai e varianta combativă, provocatoare, în care, întrebat despre fantasme, evoci de-ndată o partuză cu negrese planturoase și asiatice obediente din belșug, cu eșecul previzibil al iritării și indignării partenerului. De adăugat subvarianta ticăloasă, a fantasmei spuse tatonant-glumeț. Trântești, cum ar veni, o bădărănie, dar remediezi fulgerător, cu hohot de râs și cu asigurarea că totul a fost o glumă (proastă, admiți).

În tot cazul, orice ai spune, ești compromis. Oscilezi între portretul ticălosului pervers, al eroului murdar și cel al băiatului de casă, dulce, bleg, inofensiv. Etalându-ți fantasmele te faci vinovat fie de acceptarea năroadă a realității imediate, fie de anularea gratuită și ingrată a ei. Fantasma relatată este habotnică sau eretică.

De aceea, când sunteți întrebați despre fantasme, supărați-vă primii, refuzați să răspundeți și lăsați să planeze o aură de mister asupra celor mai ascunse dorințe previzibile pe care le aveți.

poezia germană de dor și jale

Aveam în jur de 13 ani când am cunoscut-o pe Ulvine, profesoară de origine germană, soția unui scriitor care între timp, Dumnezeu să-l odihnească, a murit. Făceam cu ea, pe atunci, ore de limbă și literatură germană. Firavă, brunetă, cu ochi verzi – altfel decât ți-ai imagina îndeobște femeia germanică bălaie, rumenă și robustă – Ulvine avea o remarcabilă sensibilitate poetică. Declama cu patos și exuberanță poeme germane sau fragmente din mari clasici fiind, altminteri, o fire mai degrabă rezervată. După ce recita o poezie respira profund, extenuată, ca un medium care își revine în simțiri și mă privea tragic, îndelung, sperând (zadarnic) să întrezărească o urmă de extaz poetic pe chipul meu. Fapt care mă inhiba teribil. Mă simțeam fie inert, frigid, greoi – neputând să mă inflamez corespunzător, nici chiar la auzul celor mai sublime versuri –, fie ipocrit, cabotin, mincinos, asta atunci când mă străduiam să-i țin isonul oftând cu alean sau privind melancolic în gol. Obișnuia să mă întrebe, indiscret și răscolitor, nu atât ce am înțeles, ori dacă îmi place, nici dacă mi-e clar textul german, ci, pur și simplu, ce anume simt. Gâtuit de jenă (și nu de emoție, cum credea ea) nu reușeam decât să îndrug, cu jumătate de glas, banalități. Mă

simţeam tot mai neghiob, un caz de insensibilitate artistică crasă, ea însă era, inexplicabil, tot mai mulţumită. Avea, în fond, ocazia să recite. Ceea ce o bucura nespus. Aşa am petrecut zile, săptămâni şi luni exersând fără speranţă patosul, starea de graţie şi trăirea poetică, sub privirile de foc şi de gheaţă ale lui Ulvine.

Şirul întâlnirilor noastre a culminat cu poezia lui Goethe *Heideröslein* (*Trandafir sălbatic*). Începea să recite pe un ton firesc, natural, în registrul originilor folclorice ale poeziei, şi culmina intonând rar şi apăsat, visceral, cu gravitate incantatorie refrenul: *Röslein, Röslein, Röslein rot, /Röslein auf der Heiden.* Moment în care ochii i se umpleau de lacrimi, iar stânjeneala mea depăşea orice limită. Ca să evit avalanşa emoţională, îmi răsuceam spasmodic degetele pe sub masă, mă încordam, înţepenind în poziţii nefireşti, sau îmi muşcam limba, până când durerea contrabalansa senzaţia de ruşine. Resimţeam întreaga întâmplare ca pe un fel de hărţuire emoţională, o variantă mai rarefiată a hărţuirii sexuale.

Într-o bună zi, pe când Ulvine îmi recita pentru a nu ştiu câta oară *Heideröslein*, devenită un fel de rugăciune la sfârşitul orei, soarele după-amiezii a ajuns în dreptul ferestrei, strălucind direct în ochii mei. Am clipit des, orbit de lumină, dar nu am reuşit să-mi feresc privirea. Mi-au dat lacrimile. Ulvine m-a privit înduioşată. Credea că a reuşit, în sfârşit, să mă facă să plâng. *Trandafirul sălbatic*, frânt de băiatul cel rău, era răzbunat.

un an în marzahn

Am stat aproape un an într-un cămin studențesc din estul Berlinului, amenajat într-o fostă cazarmă a Armatei Roșii, staționată până la începutul anilor '90 pe teritoriul fostei RDG. Îți trebuia o oră să ajungi cu metroul până în centru și, întrebat unde stai, erai nevoit să rostești temutul cuvânt *Marzahn* (pronunțat, mai pe șleau, *marțan*) – numele cartierului berlinez presupus a fi cel mai nesigur, datorită procentajului ridicat de șomeri, lumpeni și neonaziști. În realitate, dacă lăsăm deoparte o tentativă eșuată de furt, în care hoțul (vreun neamț atehnic) nu a reușit să desfacă lacătul de la bicicletă și s-a răzbunat furându-mi doar șaua, m-am simțit la fel de în siguranță ca oriunde altundeva.

Din pricina acestei faime, cartierul era mai degrabă evitat de studenții străini, astfel că locatarii căminului erau, în marea lor majoritate, nemți. Dincolo de aceste impedimente, căminul-cazarmă era proaspăt renovat, utilat mai dihai decât cele din Vest, care erau arhipline și adesea părăginite și sensibil mai ieftin. Locuiai singur, în camere cu baie, bucătărie și ferestre mari, prin care vedeai, ce-i drept, nu orașul, nici Poarta Brandenburg, ori Domul, sau Reichstag-ul, nici măcar turnul de televiziune, ci pajiști, copaci și

ogoare, până hăt departe. Ţi-ai fi putut imagina, la fel de bine, că eşti la Breaza, Câmpina sau la Moeciu. Coridoarele albe, podelele imaculate şi liniştea nefirească lăsau mai curând impresia unui sanatoriu. Unica dovadă că nu eşti singur în cămin erau zecile de tăbliţe cu nume, pe cutiile poştale de la intrare. În rest, nici un iz de cloramină, ciorbă sau zacuscă, nici forfotă, colegi de cameră, reşouri, lipăit de şlapi, petreceri de etaj sau alte năzdrăvănii de cămin din Regie.

La un moment dat, m-a vizitat un vechi prieten din Austria, Helmut, pe care l-am găzduit câteva zile la mine. După ce ne plimbam cât e ziua de lungă prin oraş, reveneam acasă frânţi şi adormeam buştean, împărţind frăţeşte patul îngust, de o persoană. Într-o noapte, aproape aţipiserăm, când auzim, ca niciodată, rumoare din camera vecină. La început nu i-am dat atenţie. Curând însă, s-au desluşit tot mai clar oftaturi, gemete, icnete, scârţâit de pat, vaiere şi buşituri. Eram, după toate aparenţele, martorii unei partide intense de amor. Pe acest fond sonor, patul ni s-a părut, pentru întâia oară, ridicol de mic şi inevitabila atingere a umerilor ne provoca stări de jenă totală. Zarva a durat nu cinci minute, nici zece, ci zeci şi zeci de minute, ceasuri nesfârşite. Până la urmă, eu şi Helmut am fost cuplul care, stingher şi melancolic, a adormit primul.

Ne-am trezit dimineaţa chiauni, indispuşi, frustraţi şi mânaţi de aceeaşi unică dorinţă: să aflăm cine e tartorul din timpul nopţii. Părăsim camera sincron, fără un cuvânt şi ne îndreptăm ţintă spre uşa alăturată. Ne-am aplecat cu lăcomie spre butonul soneriei, cât pe ce să ne lovim cap în cap şi, cu ochii cârpiţi,

am descifrat anevoie numele noului vecin. Pe un bilețel alb, lipit cu grijă în dreapta ușii era scris „Alexis Papadopoulos".

„Un grec! Eram sigur!", a pufnit Helmut cu obidă, ușurare și dispreț.

abateri interdisciplinare

Am fost, la un moment dat, ușor complexat de abilitățile mele tehnice, situate peste media îndemânărilor firești ale băieților care inspectau și dezghiocau, copii fiind, tot ce le trecea prin mână, aparate sau jucării, păpuși sau mașinuțe, insecte sau broaște, guri de canal, sticle de parfum. Mi se părea, altfel spus, că am un talent tehnic suspect pentru cineva care vrea să apuce o cale mai degrabă umanistă. Înțelegeam un angrenaj dintr-o mișcare, pricepeam mecanisme și scheme electronice, reparam tot ceea ce nu reușeam să stric. Suferam de o competență șvejkiană pentru tehnică (asemenea nebănuitei capacități a bravului soldat de a efectua fulgerător calcule astronomice), spontană, inexplicabilă, fără finalitate, dar nu mai puțin reală. Și eram cu atât mai nedumerit când întâlneam oameni de formație tehnică, ingineri, mecanici, electricieni care afișau, sau aveau realmente, o surprinzătoare detașare față de aplicațiile aferente domeniului lor. Am întâlnit ingineri-mecanici care-și mărturiseau cochet nepriceperea în materie de mașini, informaticieni sastisiți de fineturile configurării unui sistem de operare și fizicieni care, întrebați candid despre găuri negre și micuțe cenușii, ridicau iritați din umeri.

Lăsând la o parte variantele previzibile în care eu şi inginerul ne-am greşit pur şi simplu vocaţiile, sau în care aplecarea mea tehnică, situată la un nivel empiric, neacademic, îl plictisea pe interlocutorul meu mai evoluat în materie, cred că fiecare dintre noi – umanistul cu apucături tehnice, pe de o parte, şi tehnicianul cu înclinaţii abstracte, pe de alta – simulam cu ocazia acestor întâlniri, din politeţe sau veleitar, afinitatea cu opusul propriului domeniu. Eu, cu background filozofic, îi veneam în întâmpinare curtenitor, încercând să-l surprind cu disponibilitatea mea tehnică, în vreme ce el, inginer sadea, vedea în mine un prilej de afirmare a filonului său cultural-artistic neexplorat. Eu îi povesteam că ador motoarele diesel, el îmi mărturisea că e fascinat de Nietzsche. Mă descosea în legătură cu existenţialismul, îl întrebam, încăpăţânat, care este unghiul de fugă ideal al unei roţi. Ne simţeam la fel de frustraţi ca doi străini care se ambiţionează, demonstrativ, să vorbească fiecare pe limba celuilalt. Făceam parte dintr-o scenă în care toţi protagoniştii năzuiesc la acelaşi rol. Închipuiţi-vă piesa în care Iago, Emilia, Desdemona şi Cassio deopotrivă s-ar încăpăţâna să-l joace pe Othello. E o piesă care nu există. Tot astfel, între noi, nu exista de fapt un dialog, ci mai degrabă o emulaţie narcisistă, în care fiecare urmărea nu atât să-l întreacă pe celălalt, cât să-şi depăşească propria evidenţă şi previzibilitate, năzuind steril către imposibilii săi. Non-comunicarea noastră, de altfel jovială, e o metaforă a interdisciplinarităţii şi multiculturalităţii eşuate. Tehnicianul poet, filozoful bricoleur, nemţoaicele care se visează şeherezade, intelectualii occidentali care

curtează proletariatul asiatic sau inginerii noștri care fac orice, mai puțin inginerie, sunt cu toții, fiecare în planul său, victime ale nebuloaselor perspective alternative. Și apoi, ce haz mai are să fii inginer în România, unde chiar și un violonist, ca să nu mai vorbim de filozofi, știe să repare o Dacie, cu ochii închiși?

baxul acuzaților

Am lucrat câțiva ani într-un loc destul de neobișnuit (o organizație umanitară iezuită), unde rutina alterna imprevizibil cu felurite sarcini absurde și insolite. Făceam de la traduceri de acte și contracte până la importuri și vămuiri de tiruri cu ajutoare inutile (pături, biscuiți, ciorapi și sere *second-hand*). Treaba devenea mai interesantă când trebuia să plimb prin țară câte un bogătaș excentric, potențial sponsor, sau când introduceam vreun călugăr iezuit nou-venit în problemele sociale ale locului, arătându-i zonele critice ale Bucureștilor, în care se aciuiau de regulă nevoiașii, prostituatele, aurolacii și boschetarii (canale, maidane, cartierul gării, orășelul copiilor, stații de metrou, șantiere și case părăsite). Îmi amintesc de călugărul iezuit Michael, un austriac vârstnic, bonom și candid, care fredona fals și sonor, inexplicabil, după câteva pahare de vin, versurile lui Dean Martin *When the moon hits your eyes like a big pizza-pie, that's amore*. A fost o perioadă în care, vrând-nevrând, am avut de-a face frecvent cu șoferi, pești, boschetari, încărcători-descărcători, portari, tiriști, curve, funcționari, călugări, măicuțe și milionari.

În zilele de rutină, trăiam pauza de prânz, cu micile incursiuni aferente prin forfota străzilor, euforic, ca

pe o veritabilă eliberare. Într-o bună zi, sub impresia, se vede, mai degrabă a sporovăielii cu vreun tirist din vamă decât a discuţiei cu un prelat, paşii m-au purtat nu către simigeria din colţ, ci către un lupanar din zona Moşilor Vechi. O pitică obscenă şi planturoasă, greţoasă şi ispititoare totodată, precum mirosul de prăjeală atunci când ţi-e foame, mi-a făcut o ofertă fără echivoc, cu vorbe puţine şi scurte, din trei-patru litere. Am acceptat monosilabic. Nu intru bine în cameră şi de afară se aude vaietul răguşit al unei ţigănci bătrâne: „Au venit manuşii (poliţiştii, n.n.)!" Pitica mea se face nevăzută. Din fericire, eram încă într-o ipostază onorabilă. Am ieşit dezmeticit în curte. Doi tineri în civil, m-au întâmpinat calm şi m-au invitat respectuos, cu aerul liniştitor că îndeplinim o rutină, să mergem la secţie. Erau atât de politicoşi, încât, dezarmat, m-am jenat să-i refuz şi i-am urmat.

Am intrat într-un birou ponosit, în care cinci poliţişti stătuţi se înghesuiau la trei birouri îngropate sub procese-verbale. Aflând nefăcuta, mai marele lor, căpitanul, m-a interogat consternat şi dezaprobator: „Eşti pervers sau eşti căsătorit?" I-am dezamăgit, negând ambele metehne. Ultima cel puţin, era lesne de verificat. M-au întrebat dacă şi ce-am studiat. Le-am spus că am terminat filozofia. Stupoare. S-au dezmorţit. Trăiau în mod clar faza zilei. Pe nesimţite, au schimbat tonul, de la sastisit-funcţionăresc, la mistocar-ironic. Au sfârşit, în cele din urmă, prin a mă tutui, moment în care, hărţuit, am protestat. Au amuţit, contrariaţi de iritarea mea. I-am simţit cum, pentru o clipă, oscilează între a-mi frige milieneşte o scatoalcă, cu aerul „după ce că eşti în rahat, mai deschizi

și ciocu'" și a se replia, de teama complicațiilor (mai mult decât de dragul noilor norme de tratament al cetățeanului, fie el și contravenient). Au ales totuși varianta din urmă. Căpitanul și-a privit cabotin colegii și a întrebat retoric: „L-a tutuit careva de aici pe domnu'?!" Au devenit din nou politicoși. Mi-au cerut un singur hatâr: să le cumpăr un „bax de coli". Am crezut că e formularea agramată pentru „bax de cola" și i-am întrebat dacă o vor *light* sau normal... Voiau de fapt, un „top de coli". Secția, mi-au explicat cu aer tragic, de cerșetor profesionist, ducea mare lipsă de hârtie. Le-am îndeplinit dorința cărturărească și m-au lăsat să plec.

La despărțire, căpitanul mi-a strâns reconciliant mâna și mi-a șoptit complice, ca de la bărbat la bărbat: „nu mai mergeți domle' la nespălatele astea. Căsiți o puștoaică de liceu, îi luați un suc, îi faceți capul mare și... vorba aia... pe gratis. Sau, dacă vreți neapărat – și aici mi-a făcut cu ochiul pișicher – mergeți în Mătăsari, că acolo sunt fete ca lumea!"

azuga-paris-new york

Îmi plăcea să vizitez, de fiecare dată când treceam prin Azuga, „căminul fabricii", cum numeau localnicii una din vechile bodegi ale orașului, locul în care berea Azuga se bea în modul cel mai nemijlocit cu putință, direct din fabrica aflată peste drum. Era un loc fără pretenții, vizitat mai mult de localnici – consumatori serioși, maturi, care ar renunța oricând la aparența aseptică a unui local, în favoarea unei oferte solide, consistente și rezonabile ca preț, oameni cu preferințe bine cristalizate, trecuți de mult de vremea tatonărilor juvenile. Aici găseai pur și simplu bere de Azuga, toată gama (Regală, Pils, Premium, Excelsior și Brună) și pastramă de oaie. Totul la prețuri de ți-era rușine să mai ceri restul. Având de curând drum prin zonă, m-am abătut ca de obicei, alături de doi prieteni cărora voiam să le arăt pitoreasca locantă, spre căminul fabricii. Ne tachinam, exaltați de pofte, făcând pronosticuri sumbre despre posibilitatea ca localul să fie închis, în renovare, pastrama lipsă sau berea pe terminate.

Ajunși în dreptul prăvăliei, jubilația ne e curmată ferm. Localul suferise (potrivită vorbă) o transformare dramatică. Ferestre mari din termopan străjuiau intrarea, în mijlocul sălii răsărise un bar iluminat

de spoturi ascunse iscusit într-o scafă din tavan, taburete cosy din inox și mușama înconjurau măsuțele joase din sticlă și o mână de tinerei în trening sorbeau cu paiul lichide roz-verzui, cu ochii lipiți de ecranul unui televizor wide-screen. Chelnerița ne întâmpină binevoitoare. O întreb încăpățânat, sfidând toate aparențele și refuzând iritat meniul proaspăt tipărit pe care mi-l întinde, dacă are pastramă de oaie. „Nu mai facem...", vine răspunsul previzibil „dar avem pizza, spaghete, sendvișuri și snack-uri". Am urât-o pe biata femeie, din toată inima, tustrei. Trecem peste șocul inițial și cerem niște beri, să ne oblojim durerea. „Nu avem bere Azuga", vine lovitura de grație, „dar avem Tuborg, Carlsberg, Stella, Beck's", enumeră victorioasă biata fată. Am plecat răvășiți, înjurând de-a valma patronul, progresul, capitalismul, revoluția, femeile și bărbații, românii, americanii, arabii și evreii deopotrivă.

Întâlnirăm tocmai o mostră de progresism autohton bezmetic. Ce face un întreprinzător român dintr-o berărie clasică, situată chiar în poarta unei fabrici de bere?

1. O transformă în altceva decât o berărie. Preferabil într-o pizzerie, discotecă sau bar sofisticat cu cocteiluri colorate grețos.

2. Dacă, din lipsă de imaginație, va continua totuși să vândă bere, va vinde toate mărcile, mai puțin berea locală, fabricată peste drum. „E prea la îndemână, ce Dumnezeu, și e jenant de ieftină pe deasupra" – îmi imaginez că ar argumenta întreprinzătorul. „O

beau doar localnicii", ar mai adăuga el zâmbind compătimitor, „și te strică la stomac".

3. O face să arate ca la București sau ca „afară". Culoarea locală e stânjenitoare. „Cum să te etalezi cu berea Azuga, când pe lume există beri trapiste, Pure Malt-uri de 12 ani, Turnul Eiffel, zgârie-nori, Casa Poporului și Mallul Vitan?!"

Afaceristul autohton neinspirat imprimă locului o evoluție după chipul și asemănarea sa. Trecutul e pentru el o chestiune rușinoasă. Nu-i place să-și aducă aminte că s-a căpătuit cărând tenișI din China, schimbând valută în aer liber sau vânzând sucuri contrafăcute la colț de stradă. După modelul vechii epoci, el modernizează demolând. E incapabil să restaureze, să asaneze, să redea viață unei bune tradiții. Progresul înseamnă pentru el să o rupi pur și simplu, cât mai ostentativ și tranșant, cu tradiția, să anulezi trecutul.

El e, totodată, adeptul reproducerii spațiului public înăuntrul celui privat, a universalizării cu orice chip a spiritului local: își face în propria casă bar (din gips-carton) ca la localul din stradă, deschide la Predeal filială Office, aduce la Vama Veche clubul Bavaria, iar în fața fabricii de bere Azuga vinde doar Tuborg, Stella și Beck's.

Așa se face că, la oraș sau la țară, la mare sau la munte, în Maramureș, Oltenia sau în Banat găsești aceiași mititei-Metro, berea Tuborg brasată în București, Cașcavalul Fetești făcut în Ialomița și Salamul de Sibiu, din Bacău. Și cam atât.

duelul și caftul

Cel care evocă datinile de odinioară pentru a le compara cu cele din zilele noastre poate fi lesne bănuit de reverie senilă, nostalgie neproductivă ori de iritare filistină față de un prezent socotit din capul locului nedemn, prozaic și necuviincios. Credem mai degrabă că moravurile sunt prinse și ele, asemenea nouă, în vâltoarea unei tranziții – cu sincope, poticniri, căderi și reveniri. Vom încerca să surprindem aceste ipostaze, episodic și fără pretenții de exhaustivitate.

Începem cu duelul, ca manieră de reglementare directă a conflictelor în Europa apuseană a secolelor XV–XX. Definit pe scurt, duelul este o confruntare voluntară între două persoane, asistată de martori, în vederea reparării unei ofense, în chestiuni de onoare. Se foloseau arme mortale (albe sau de foc), iar lupta se desfășura după reguli clare, dinainte stabilite.

În variantă contemporană, duelul este cu mult simplificat. Spontan, nereglementat și nemijlocit de vreo armă, el poate fi practicat de oricine și se poate isca din orice. I se spune bătaie, încăierare sau, familiar, caft.

Dacă într-un duel ținta e inima, pieptul, într-o încăierare e vizată de obicei gura, fața adversarului. Împunsătura în inimă e înlocuită, ignobil, dar salvator, de

pumnul în gură. Dacă cel înfrânt într-un duel sângerează absolvit sau își dă, la limită, ultima suflare, în cazul celui bătut daunele gravitează în jurul gurii: fălci dislocate, dinți rupți, ochi vineți, arcade sparte. Ceea ce sugerează o posibilă mutație a sursei conflictului, de la dezacorduri de principiu și chestiuni de onoare, la conflicte izvorâte dintr-o proastă gestionare a gurii și a facultăților ei: luatul gurii pe dinainte, gura-mare, gura-spartă, gura-rea, într-un cuvânt, feluritele grade ale limbuției.

Duelurile aveau loc în zori, la răsărit de soare, într-un moment așadar de deplină luciditate, într-un loc ferit de ochii lumii (*field of honour*), de obicei în afara orașului. Bătaia, iscată îndeobște prin cârciumi și discoteci, e mai degrabă nocturnă, publică, urbană, are loc pe străzi, în baruri (sau chiar în direct, la TV) și protagoniștii ei sunt adesea grizați. Martorii, care vegheau odată la desfășurarea corectă a duelului, devin aici public vociferant de gură-cască (sau telespectatori).

Există totuși și astăzi lupte cu preludiu, confruntări ritualizate. Cineva îmi povestea cum se reglau, nu demult, diferendele în mahalaua Brăilei. Cel ofensat își provoca adversarul aruncându-i nu mănușa, ci o flegmă pe vârful pantofului. Dacă cel provocat „ridica mănușa" trebuia să întoarcă scuipătura, țintind la rândul lui încălțările celuilalt. În caz de refuz, ofensatorul își curăța pantoful ștergându-l de gamba pantalonului, întorcea spatele și se făcea nevăzut, cu onoarea terfelită și pantalonii pătați.

ceaiul şi fiertura

În peregrinarea sa dinspre Orient spre Occident, obiceiul ceaiului a trecut prin felurite ipostaze, oscilând între ceremonial şi profan, între preţios şi accesibil, între arhaic şi contemporan.

ieri

O legendă chineză despre originea ceaiului îl înfăţişează pe un ascet budist care aţipeşte în timp ce meditează. Când se trezeşte, revoltat de propria slăbiciune, îşi taie pleoapele şi le aruncă. Căzute pe pământ, ele prind rădăcini şi dau astfel naştere primilor arbuşti de ceai: elixirul treziei extras dintr-un auxiliar al somnului.

azi

Astăzi, situaţia pare inversată. Confundat probabil cu fiertura de plante medicinale, ceaiul e asociat mai degrabă stării maladive, palorii somnolente. Oaspetele de astăzi se simte ofensat dacă i se oferă ceai: va refuza ferm o licoare atât de plicticoasă şi amară pe

deasupra, explicând sarcastic că nu suferă de nici o boală sau, politicos, că se teme de insomnii. Iar dacă va accepta concesiv tratația, se va asigura că ceaiul este slab și cât mai parfumat. Din panaceu, ceaiul devine astăzi paliativ, efectul său vitalizant e răstălmăcit ca insomnie, iar tăria i se cuvine edulcorată de arome. Ceaiul e valorificat ca sedativ și soporific. *A bea un ceai fierbinte și a te băga în pat* este scenariul tipic al consumului de ceai contemporan. Ceaiul a migrat din templu în pat.

Firește, există și astăzi ceaiuri prețioase și băutori pasionați de ceai. Sau, cel puțin, exaltarea tabietului, acribia instrucțiunilor au ajuns să compenseze dizolvarea ritualului, pierderea semnificației. Iată cum sună diferitele moduri de preparare ale unui faimos ceai verde. Versiunea europeană: „Se adaugă trei grame de ceai pentru fiecare cană de o sută douăzeci și cinci de mililitri, se încălzește apa la optzeci și cinci de grade Celsius și se infuzează timp de patruzeci de secunde." În vreme ce textul original chinez recomandă simplu: „Se pun în vas câteva frunze de ceai, se toarnă apă fierbinte și se lasă să tragă. După gust."

gentleman și încurcă-lume

Aria de îmbarcare a tot mai multor aeroporturi găzduiește un ingenios aparat de înfășat bagaje, operat de o singură persoană, îndeobște femeie. Bagajul, oricât de voluminos, atipic sau minuscul, este suit pe o platformă turnantă, situată în dreptul unei fante care secretă fără oprelişte o folie de plastic, asemenea celei folosite prin bucătării. În mai puțin de un minut, bagajul este înfofolit etanș, ca trântorul în ceară, la adăpost, promite reclama, de furi, intemperii sau teroriști.

Momentul cheie al întregii operațiuni – săltatul anevoios de către operatorul feminin al bagajului, de jos, pe platforma turnantă a aparatului, are un potențial dramatic, capabil să provoace sau nu clientului masculin – de stil vechi (aici, estic) sau contemporan (occidental) – un reflex de politețe.

ieri (sau clientul estic)

Pe pasagerul estic, demodat, jenat sau doar politicos, nu-l rabdă inima s-o lase pe femeie să se spetească cu bagajul său masiv, de băjenie și de cele mai multe ori se repede îndatoritor să o ajute. Mulțumește în

repetate rânduri, intră în vorbă, tinde să refuze restul. În același timp, așază bagajul strâmb pe platformă, îi agață băierile și lungește, tehnic vorbind, întregul procedeu.

azi (pasagerul occidental)

Grăbit, expeditiv și ușor iritat de o cheltuială suplimentară, asistând imperturbabil la travaliul lucrătoarei, uitându-se nervos la ceas și căutându-se de mărunți pentru a evita așteptarea restului, occidentalul încarnează expectativa severă a prestării serviciului plătit.

Vă întrebați pe cine preferă fata, pe craiul de la răsărit sau pe junele occidental? De astă dată, mă tem, politețea e asimilată mai degrabă stângăciei, sabotării ritmului alert și întreruperii gestului mecanic, eficient. Politețea, se pare, încurcă aparatul și, implicit, pe femeia care-l mânuiește, devorează timp și e, ca atare, puțin apreciată într-o lume în care tot mai mulți oameni, asemenea timpului, zboară.

talia și pântecele

Talia sau mijlocul, brâul, este o regiune privilegiată în economia corpului care, ajutată vestimentar, poate idealiza silueta, stabilind proporții și instaurând armonii.

ieri

Portul unui accesoriu în jurul taliei e un obicei vechi de când lumea. Dacă, la bărbați, centurile, brâiele și cingătorile augmentau talia, dând socoteală de rang sau susținând arme și ustensile specifice breslei, femeile își diminuau talia strangulând-o până la leșin cu ajutorul curelelor sau, începând cu Renașterea, al corsetelor, creând astfel o cezură vizuală care să permită o lectură mai cursivă a alcătuirii trupești.

azi

Pe bărbați îi expediem degrabă, afirmând că, în ziua de astăzi, curelele nu le mai susțin decât pantalonii. În cazul femeilor însă, dezvelirea șalelor, a buricului, a pântecelor pare, la o primă vedere, recuperarea

taliei ca centru al erotismului feminin, aşa cum era până în secolul XIX. Doar că efectul nu mai este obţinut prin comprimarea rărunchilor, prin sublimarea cavităţii abdominale ci, mai degrabă, în spiritul vremilor, prin nonşalantă etalare a pântecelui. Dacă artificiul unei talii reduse la linie de demarcaţie, dematerializate, virtualmente anulate, oferea o imagine îmbogăţită a întregului corp, prin exaltarea taliei, acesta din urmă e împuţinat, ajungând să fie perceput ca anexă a pântecelui. Talia a revenit pe scenă, emancipată de rigoarea corsetului, neconstrânsă, debordantă, cu aplomb.

Vestimentaţia slujeşte cum poate mai bine această transformare. Asemenea croitorilor şarlatani din basmul lui Andersen, creatorul de modă oferă astăzi muşteriului-rege cel mai preţios veşmânt pentru talie, sub chipul goliciunii.

maniere și politețuri

În *Adevărul literar și artistic* nr. 675 din 1933, Păstorel Teodoreanu publica articolul „Ținuta", enumerând douăzeci și una de norme de conduită la masă, nu atât inedite, cât „mai ales uitate, când nu complet necunoscute". Ultima dintre ele sună astfel: *Comportă-te când ești singur la masă ca și cum te-ai comporta la un dineu de gală.*

Ceea ce pare o simplă regulă de conduită rezumă, de fapt, deosebirea dintre accepția originară și cea contemporană a bunelor maniere.

ieri

Cândva, manierele le erau rezervate doar celor predispuși, prin apartenență și educație, să le aibă, iar aceia și le însușeau odată cu laptele matern, ajungând să le exerseze firesc și consecvent, în singurătate și în societate deopotrivă. Pentru omul de rând, problema manierelor pur și simplu nu se punea: nu puteai pretinde maniere din partea cuiva fără educație, la fel cum, în vechile coduri ale duelului, nu puteai cere sau da satisfacție cuiva lipsit de onoare. Manierele

erau, ca şi onoarea, o „complicaţie“ şi un privilegiu de castă.

azi

Cu timpul, de la mod de viaţă subînţeles, bunele maniere au evoluat, ca politeţuri, spre artificiu şi dexteritate socială. Astăzi, manierele sunt o deprindere democratică: cu avantajul echitabil că oricine poate fi admirat pentru că le are sau disprețuit pentru că îi lipsesc şi cu neajunsul că, la fel, oricine le poate mima în mod plauzibil, fără ca asta să garanteze în mod necesar calitatea umană sau buna intenţie a „politicosului“. De aici poate şi scepticismul contemporan faţă de bunele maniere, privite tot mai mult ca stratagemă, ipocrizie şi prefăcătorie, ca practică excesivă, demodată, exersată, în fond, de ochii lumii.

Din fericire însă, impostorul poate fi deconspirat: *singur la masă*, manieratul prefăcut se dă de gol şi plescăie.

public, privat, portabil

Multe dintre lucrurile care, din raţiuni tehnice sau din bun-simţ, se făceau cu precădere acasă, se fac astăzi oriunde. Unele, fiindcă a devenit tehnic posibil iar altele, din pură confuzie şi nu doar, aşa cum s-ar putea crede, pentru că s-a schimbat năravul.

ieri

Până nu demult, o bună parte din gestica, ticurile, grimasele şi vociferările de zi cu zi, precum şi o serie de îndeletniciri ca vorbitul la telefon, scrisul şi cititul corespondenţei, ascultatul muzicii erau rezervate spaţiului închis al casei sau măcar unui spaţiu public adecvat.

azi

Imaginea unui individ, echipat cu dispozitive care reuşesc miraculos să fie minuscule şi indiscrete în acelaşi timp, vorbind şi gesticulând în văzduh, de unul singur, nu mai miră astăzi pe nimeni. În vremuri în care casa e tot mai mult dormitor, accesoriile portabile –

celularul, playerul, laptopul – au căpătat un rol providenţial. Ele preiau deprinderile, confortul şi libertăţile spaţiului privat şi le reproduc, le transpun oriunde, în spaţiul public. Dacă aceste mici maşinării devin vehiculul deprinderilor proprietarului în spaţiul public, maşina mică îl poartă prin lume, confortabil ca în sânul propriei case, pe proprietarul însuşi. Autovehiculul suprapune spaţiul privat cu cel public într-atâta, încât îl îndeamnă pe şofer să se afişeze la volan chiar şi în maieu, în papuci, desculţ sau gol. Dar abia atunci când maşina rămâne locului, blocată în trafic, funcţia ei de simplu vehicul sucombă definitiv, în favoarea celei de extensie a propriului cămin. Iar bietul şofer, aşezat comod în intimitatea înşelătoare a habitaclului, ajunge să se creadă, pe drept cuvânt, acasă şi se scobeşte, pe îndelete, în nas. Sub nasul tuturor.

elogiu frapierei

Temperatura potrivită a vinului – iată o temă neglijată, socotită facultativă sau privită cu resemnată îngăduință de băutorul zorit și însetat, mai mult sau mai puțin competent, al zilelor noastre.

ieri

Împresurată de clonțuri de gheață, butelia de vin alb era ferită de arșița verilor citadine la umbra șervetelor bățoase, în frapiere metalice îmbrobonate și boțite de întrebuințare. Iar vinul roșu era băut, ce-i drept, nu de la gheață, dar răcit binișor.

azi

Taman astăzi, când gheața abundă prin toate prăvăliile și gospodăriile, iar frigiderele, după modelul televizoarelor, se țin și câte două în casă sau cresc din asfalt prin fața buticelor de tot felul, se întâmplă încă, inexplicabil, prin casele oamenilor și chiar în locante respectabile, să ți se ofere vin alb din sticle etalate fastuos pe masă – expuse razelor de soare sau livrate

zădufului din jur – mai mult, s-ar zice, ca să fie sorbite din ochi decât băute de-a dreptul.

Iar dacă te-ncumeți să-i ceri ospătarului – care-ți aduce vinul roșu decolorat în vitrina barului sau șambrat până la oțetire în zăpușeala sălii de restaurant – să pună sticla nițel la rece, acesta va deveni de-ndată, din slugarnic, condescendent, încântat parcă, să descopere un nătărău ce habar n-are că vinul roșu se bea la temperatura camerei, fie ea și de bungalow tropical.

Dar adevăratul nătărău e cel pentru care ținutul paharului de picior – ci nu de cupă – e, nu atât gest practic, menit să ferească vinul de căldura palmei, cât mai degrabă un farafastâc practicat pentru a-i înlesni prețiosului băutor ridicarea degetul mic în sus, asemenea cozii unui motan care se ușurează clandestin prin colțuri.

abundență și colesterol

Hambarul doldora, cămara plină, masa îmbelșugată sunt toate icoane ale abundenței – ca preponderență a conținutului asupra formei. Preaplinul, revărsarea, debordarea peste marginile, limitele recipientului, silueta pântecoasă, protuberanțele de tot felul sunt simptomele dezordinii benigne, sărbătorești a abundenței.

ieri

Până nu demult, grăsimea, ca derivat al abundenței, ca excipient al mărimii, era acceptată și apreciată, în vorbă și în fapt, ca simptom, în imediat, al bunăstării, sănătății și deplinătății. Fiului risipitor i se închină vițelul cel îngrășat, capul familiei primea porția cea mai bună (totuna cu bucata cea mai grasă), iar convalescenții se întremau cu supă grasă de găină.

azi

Începând cu a doua jumătate a secolului XX, odată cu descoperirea colesterolului, lucrurile se schimbă.

Pluraluri colective cu rezonanțe reptiliene: lipide, trigliceride, grăsimi, care evocă lighioane vâscoase, tricefale, reci și otrăvitoare, au transformat treptat grăsimea – deși, mai răspândită azi, sub forma obezității, ca niciodată – în tabu. În compensație, au apărut o serie de eufemisme, devenite universale: *double-size, extra-large, king-size, XXL* etc. Altfel spus, porția cea mai bună devine, din cea mai grasă, cea mai mare.

Un prieten bun, biolog din Ardeal, mi-a explicat cu seriozitate dezarmantă, cum corpolența ar fi o trăsătură genetică superioară a speciei, selecționată natural de-a lungul sutelor de mii de ani: în caz de foamete prelungită, cei supraponderali – împănați cu rezerve de grăsime și beneficiind de un metabolism lent, cumpătat adică – ar reuși să supraviețuiască cel mai mult. Fie chiar și cu prețul revenirii siluetei în matcă.

tutuiala clandestină

Am apelat deunăzi numărul scurt al unei mari companii de telefonie mobilă, pentru a cere niscaiva lămuriri. Vocea plăcută a unui robot m-a ghidat, ferm și feminin ca o stewardesă, prin hățișul de opțiuni și de meniuri. Instrucțiunile neutre, tehnice, precise, pe care glasul le livra politicos, cu „dvs", alternau deconcertant cu informații de marketing, despre noi produse, promoții și tarife, adresate în manieră directă, la persoana a doua singular.

ieri

Există, evident, o tutuială inocentă, ca formă ancestrală, spontană, elementară de adresare, dincolo de tema politeții, precum și tutuiala legitimă, între oameni apropiați, familiari sau de-o seamă.

azi

Mai mult decât familiaritate sau impolitețe, stângăcie involuntară sau desconsiderare expresă, tutuiala este tot mai adesea strategie comercială de impact, colocvialitate publicitară.

Invocând inexact limba engleză contemporană, în care *you* înglobează mai vechile pronume personale *thou* (tu) şi *ye* (voi sau dvs) – şi este, ca atare, mai aproape de pluralul politeţii – tutuiala trimite azi la complicitate tribală şi deconspiră totodată publicul ţintă, interlocutorul vizat: consumatorul minor, imberb, uşor manipulabil, opus lui *educated customer*.

O atare tutuială este asimilabilă limbajului complicităţii, al contrabandei şi ofertei clandestine, fiind revendicat, se vede bine, de bişniţari şi businessmeni deopotrivă.

Adresarea oscilantă a mesajului robotizat mi-a amintit de felul dubios în care jargonul interlop combină deferenţa şi familiaritatea, slugărnicia şi bruschetea. Adresarea tipică: „Şefu', *te* servesc cu ceva?" îmbină uluitor respectul acut sau teama instinctivă faţă de un interlocutor potenţial client, cu dispreţul cronic şi indiferenţa congenitală pentru simpla persoană din afara tranzacţiei.

cine ține ușa?

Ușa ca element care marchează sfârșitul unui spațiu și începutul altuia nou, intrarea și ieșirea, accesul și obturarea deopotrivă, este o instalație mai complicată decât pare la o primă vedere. Trecerea pragului unei uși poate fi astfel înțeleasă și ca tranziție către un alt spațiu, timp ori altă dimensiune. Mitologia romană le atribuia ușilor de tot felul un patron, pe Ianus, de unde și *ianua* – numele latinesc pentru ușă. Nu e de mirare că traversarea unei uși – cu dilemele aferente: cine ține ușa, în speță, cine trece primul – a fost, de-a lungul vremii, o temă importantă și în materie de bune maniere.

ieri

Împovărată de semnificație și grea prin construcție (nu rareori, ușa era o instalație solidă, din lemn masiv și fier) ușa se cuvenea, firește, urnită de un bărbat. Era pe undeva firesc, ca manevrarea ei – simbolică sau, cel puțin, anevoioasă – să fie făcută de bărbat iar deliciul trecerii pragului să fie gustat mai întâi de femeie.

azi

S-au răspândit peste tot ușile politicoase care se urnesc și se țin aproape singure. Uși glisante, batante, rulante sau turnante se dau în lături, se deschid și se rotesc de la sine, fiind adesea suficient de largi pentru a-i lăsa pe trecători să le străbată deodată.

Bărbatul, care ținea cândva ușa, e înlocuit astăzi, convenabil, de spiriduși binevoitori ascunși, de bună seamă, în senzorul ușii automate. Iar cine anume trece primul nu mai are, în aceste condiții, nici o importanță.

pălăria și căciula

Din vremuri imemorabile, acoperământul pentru cap sau pălăria îl ferește pe cel ce-o poartă de elementele naturii, reglementează – prin acoperirea creștetului sau prin gestica descoperirii lui – ținuta în interiorul spațiului ritual sau semnalizează apartenența la un trib, breaslă sau categorie socială.

ieri

Joben sau țilindru, melon sau gambetă, cucă și clop, pălăriile de tot felul sunt adevărate edificii având ca temelie capul. După modelul coroanei, pălăria se purta cât mai sus, pe vârful capului, plutind, virtual, deasupra creștetului, asemenea aureolei. Verticală și adesea înaltă, pălăria tinde, în virtutea unei gravități celeste, în sus, trimite spre alt registru și dialoghează cu exteriorul. Portul pălăriei era, de altfel, asociat exteriorității, ieșirii din casă, din spațiul privat.

azi

Căciula flască sau fesul – alcătuiri turtite care urmăresc obedient și impersonal forma capului, au

înlocuit în mare măsură pălăria. Trasă îndeobște peste ochi și urechi, căciula confiscă, practic, capul, obnubilează simțurile, izolează de lumea exterioară.

Căciula tinde să devină un accesoriu permanent, purtată fiind, tot mai adesea, și în interior. Cuconetul provincial cu capete îmblănite, din sălile de spectacol, sau junele urban, alternativ, care se afișează pretutindeni, vară sau iarnă, prin cartier sau în casă, în cluburi și la petreceri cu căciula sau șapca trasă peste ochi, sunt imagini bine-cunoscute. Și poate că aici nu-i vorba de modă, de apartenență, de maniere sau ritualuri, ci de sechele, pur și simplu, ale unui „ieri" de tristă amintire, când înăuntru era, la fel ca și afară, frig.

blestemul și înjurătura

Răzbunarea, pedepsirea unui inamic sau alte isprăvi grozave izvorâte din furie, ură, teamă sau disperare, se cer însoțite de cuvinte pe măsură. Vorbele tari, în chip de blesteme, înjurături sau strigăte de luptă, ne însoțesc adesea faptele de zi cu zi, le întețesc, dându-le greutate sau, dimpotrivă, le atenuează, făcându-le de prisos.

ieri

Blestemul e o formulă rostită pentru a abate, pe termen lung, furia divină asupra cuiva. Ca ritual, care invocă demonii sau divinitatea, transcendența – și care presupune o tehnică elaborată, o anumită condiție a celui care îl proferează – blestemul se înrudește cu actul magic.

azi

Vremurile moderne au înlocuit treptat blestemul cu o variantă mai rapidă, eliberată de ritual, cu efect imediat și întotdeauna la îndemână: înjurătura.

Având ca prototip blestemul, înjurătura invocă, la rândul ei, elemente sacre ca sfintele taine, demonii și divinitatea – dar o face isteric, pur verbal, pentru a plăsmui contexte agravante și imagini strigătoare la cer, pe măsura năbădăilor furibundului. Altminteri, înjurătura se desfășoară în imanent, pomenind rubedenii, materii de tot felul, regnuri și părți trupești, pe scurt, lumea întreagă.

Dacă blestemul leagă, înjurătura dezleagă. Blestemul este promulgarea unei pedepse, înjurătura – ca damnare efemeră care trăiește câtă vreme e rostită – include pedeapsa și iertarea deopotrivă. Odată proferată, înjurătura e consumată, iar cel înjurat, izbăvit.

covorul, preşul şi mocheta

Covorul este o alcătuire de esenţă orientală. Cel mai vechi covor descoperit până acum, conservat mai bine de 2500 de ani în gheţurile siberiene, are deja trăsăturile pe care le numim şi astăzi orientale.

ieri

Covorul de rugăciune islamic, îndreptat spre *qibla*, direcţia templului Kaaba din Mecca, îl orientează pe cel care se roagă şi-l separă de solul contaminat, creând un mediu pur, propice rugăciunii.

De origine mai nouă, covorul roşu călăuzeşte paşii oaspeţilor de rang înalt şi delimitează un traseu privilegiat.

Ca ax al spaţiului pe care-l împodobeşte, covorul marchează centrul încăperii, conferind planeităţii, spaţiului orizontal, deschidere verticală. Mărturie a acestei ascensiuni stau covoarele care decorează pereţi, ca atare sau ca motiv arhitectonic, şi covorul zburător din basmele orientale.

Geometria tetragonală a unui covor, cu borduri concentrice şi medalion central, reprezintă un desen cardinal, descrie un contur, conţine un univers pe care-l reproduce în spaţiul casei.

azi

Izgonit afară, la marginea încăperilor, tangent la linia de demarcație a unui spațiu, pe coridoare, scări, prin curți și în pragurile ușilor, covorul cu funcționalitate pur igienică devine preș. El e în permanență călcat, jucat în picioare, hârșâit, îmbâcsit de praf și slujește cel mult drept culcuș animalelor de pripas.

Degradarea ultimă a covorului este însă mocheta. Împrăștiată irelevant dintr-un capăt într-altul al încăperii, trimițând deconcertant în toate direcțiile, mocheta reprezintă o nemărginire stearpă, un infinit steril, reproducând în casă nu universul, ci neantul. Țintuită locului de mobilier, mocheta devine una cu pământul pe care îl acoperă. Mocheta nu orientează, nu conține lumi, nu așterne calea nimănui, nu se înalță și, mai mult ca sigur, nu zboară.

coșul și cocoșul

Cărăuși nelipsiți ai preumblărilor prin oraș, piețe și târguri, coșul și sacoșele, plasele, traistele sau pungile îl însoțesc pe gospodar pretutindeni. La vedere, fluturând în mână, balansându-se pe antebraț sau discret, împăturite prin genți și buzunare.

ieri

La fel de vechi, probabil, ca împletitura din nuiele de papură, rafie, răchită sau alte vegetale, coșul există din timpuri neolitice. Coșul se poartă pe braț, în dreptul brâului, în cobiliță, la nivelul umerilor sau chiar sus, pe cap, asigurând un transport într-o anumită măsură aerian al mărfurilor.

azi

Structură moale, supusă gravitației, sacoșa se anină de mână, ajungând adesea să hârșâie solul.

În vreme ce coșul, mai bățos, păstrează aparențele, rămânând amplu și rigid, indiferent de context și încărcătură, sacoșa pleacă la drum dezumflată și se

întoarce, în funcție de succesul achizitor și de buzunarul stăpânului, burdușită sau atârnând posacă în jos. Lăsată din mână, ea cade grămadă ca o marionetă fără păpușar.

Fire mai târgoveață, punga își poartă măruntaiele la vedere. Împunsă de carcase congelate, mulată pe funduri de sticlă, înghiontită de fructe și legume, ea își strigă în gura mare conținutul pentru oricine vrea să afle.

În caz de avarie, încărcat peste măsură, coșul intră în balans și debordează impetuos, ca un corn al abundenței. Punga se sfâșie subit, deșertând ingrat, pe mutește, marfa în drum.

Aparent mlădioase și feminine, pungile pot deveni asasine. Trase din greșeală pe capul cuiva, îl pot asfixia în câteva minute.

În lumea pestriță, foșnitoare și vremelnică a sacoșelor, pungilor și plaselor, coșul troncează autoritar, ca un cocoș între găini.

fiori și tremur

În funcție de vârstă, confesiune, educație, grad de inocență, frăgezime a simțurilor și fundal socio-cultural, unul și același fapt te poate face să tremuri de frică sau, dimpotrivă, să te-nfiori agreabil, de emoție și plăcere.

ieri (copilărie)

Cele mai multe întâmplări erau percepute acut, nemijlocit, neconjunctural, fără să fie contaminate de experiențe anterioare sau orizonturi de așteptare. Bunăoară, o iarnă fără nămeți, viscol și înzăpeziri catastrofale era la fel de fadă ca ploaia fără bolboroci, ca un zbor fără turbulențe sau ca drumul cu mașina fără opriri la bariere – bine-venit prilej, altminteri, de a privi înfiorat locomotive sinistre, vagoane populate de siluete derulate iute, ca imaginile din zoetrop, sau trenuri de marfă, inscripționate indescifrabil, mânjite cu păcură, zgură și praf de var.

azi (maturitate)

Cu timpul, percepția asupra celor întâmplate devine alta. Contează tot mai mult experiența, contextul,

perspectiva. Ce poate fi mai iritant decât o barieră lăsată, când ai în urmă o săptămână de lucru și, înainte, un trafic nebun? Sau mai îngrijorător decât hurducăturile din avion, când ai în minte atâtea știri cu dezastre aeriene și povestiri cu goluri interminabile de aer care le stârneau chiar și imperturbabililor stewardese grimase înspăimântate? Cât despre zăpadă, e privită cu ranchiună, în perspectiva a ceea ce va deveni – mâzgă, și a ceea ce va produce – apă-n galoși și ambuteiaje.

Pot avea loc și modulații subite ale fiorilor, independent de vârstă și de timp. Mi-aduc aminte de prima mea cursă în montagnes russes, când tremuratul de teamă a devenit, prin prezența catalitică a unei fete îndrăgite de toți băieții din clasă, pe care voiam să o impresionez, fior de plăcere.

coton și nylon

Afară sau în casă, zi și noapte, ger sau caniculă, purtăm necontenit haine, fără să ne mai punem problema materialului din care sunt țesute. Poliester, poliacril, poliamidă, licra, tergal, elastan, nylon sau relon, într-un cuvânt, plastic, sau cotonul cel mai fin, le numim – dacă ne vin bine, ne încântă ochiul și se calcă ușor – haine.

ieri

In, cânepă sau bumbac, fibra naturală, de obicei albă, provine din plante crescute aerian, la lumină solară, hrănite cu apă. Buna relație a vegetalei cu apa, hidrofilia plantei sunt transmise ereditar și fibrelor textile, care consonează astfel, hidric, cu alcătuirea corpului viu.

azi

Dacă fibra naturală e formată prin compunere, unificare, toarcere în fire a fuiorului din caier, fibra plastică, impermeabilă și hidrofobă, se obține prin dezagregare, prin etirarea masei plastice amorfe.

Petrolul, originea fibrei sintetice, este un compus abisal, subteran, provenit din descompunerea, macerarea de-a lungul erelor geologice, la presiuni și călduri infernale, a legiunilor de organisme marine moarte. Contaminat cu sulf și brun-verzui ca fierea, petrolul crud este rafinat – din nou, la presiuni și temperaturi uriașe – în instalații coșmarești, cu hornuri incendiare și emanații pestilențiale. Prin polimerizarea unuia dintre subproduse – operațiune de multiplicare exponențială, tumorală a moleculelor simple – rezultă, în cele din urmă, masa plastică. Un parcurs în care se regăsesc toate datele fizico-chimice ale tartarului: genune, moarte, putrefacție, flăcări, miasme, pucioasă.

Cu memoria originii sale infernale, materialului sintetic îi place să ardă. Cu vâlvătaie și fum gros. Stins cu apă, el protestează, sfârâie și împroașcă, ca un strigoi stropit cu agheasmă.

obiecte – funcție vs *design*

O dificultate clasică, ivită cu prilejul diferitor achiziții, rezultă din punerea în balanță a funcționalității, a performanțelor tehnice ale obiectului râvnit, pe de o parte, și a formei, a designului său, pe de alta. Ceea ce trimite, în ultimă instanță, la două tipuri de cumpărător: cel sedus de formă și cel care vrea argumente solide, funcționalitate și performanță. Unul se declară satisfăcut de posesia unui obiect înainte de toate frumos, celălalt, lucid, sever, are nevoie de garanții, așteaptă fiabilitate, siguranță și investiții rezonabile.

ieri

O atare scindare ar fi fost greu de imaginat înainte. În vremuri mai austere, de emergență a inovațiilor tehnice, era firesc ca funcția, proaspăt inventată, să primeze asupra formei obiectului. Atunci când, de pildă, lanterna electrică abia se inventase, nu se punea problema conceperii unei lanterne în formă de X. Designul era inevitabil în umbra, în slujba funcției tocmai inventate și transpunea în concret, candid dar genial, principiul însuși al obiectului în discuție. Prima lanternă, putem presupune, semăna în cea mai

mare măsură cu ideea de lanternă. De aici poate şi actualitatea atemporală a formei iniţiale pe care au căpătat-o anumite obiecte, la puţină vreme după inventarea lor.

azi

Designul a devenit tot mai conştient de propria lui valoare comercială, s-a emancipat de obiectul căruia îi era obligat. Când inovaţiile ajung bun comun, universal, de la sine înţeles, când originile lor sunt uitate, tot ceea ce le mai deosebeşte e designul. Ingeniozitatea în materie de design ajunge astfel, nu atât să exprime optim funcţia obiectului, cât să-l „reinventeze", să simuleze un altul, disimulând sau perturbând funcţia primară a acestuia.

Astfel, nu mică îţi va fi mirarea când vei descoperi că pistolul pe care îl ţii în mână e, de fapt, brichetă. Unu-zero pentru designer!

călător, vehicul, drum

Deplasarea dintr-un loc într-altul, locomoția – cu toate versiunile ei, migrațiunea, transhumanța, exodul, hagialâcul, explorarea sau, pur și simplu, excursia, călătoria – a însoțit umanitatea, în variante mai mult sau mai puțin ingenioase, dintotdeauna.

Dincolo de scopul, mediul, spațiul și timpul variilor deplasări, ceea ce le deosebește, tehnic vorbind, este combinatorica elementelor din care sunt alcătuite: drumul, călătorul, vehiculul și operatorul său – fie el sclav, vizitiu, vatman, șofer, pilot sau călătorul însuși.

ieri

Pe propriile picioare, călare sau purtat de ape, drumețul se afla într-o relație nemijlocită, de proximitate cu vehiculul său și cu drumul pe care îl străbătea. Hurducatul (căruței), legănatul (corăbiei) sau cadența (mersului) erau simptomele implicite ale punerii în mișcare, ale parcurgerii unui drum.

azi

Odată cu tehnicizarea și motorizarea, relația pasagerului cu vehiculul devine tot mai mediată de

operatori, iar impactul cu drumul mai atenuat şi amortizat de mecanisme. Parcursul, drumul devin insesizabile. Cu cât mijlocul de transport e mai performant, cu atât mai lină, mascată, estompată e parcurgerea traseului. Vehiculul pierde, fie şi numai aparent, conotaţiile deplasării, ajungând să semene cu un domiciliu. Rulote, vase de croazieră, avioane sunt mijloace de deplasare în care dormi, mănânci, asculţi muzică, vezi filme, într-un cuvânt, în care stai sau locuieşti realmente.

În ciuda aparenţelor, cel mai spectaculos mod de deplasare rămâne, totuşi, ieri ca şi astăzi, mersul pe jos – singurul mod în care vehiculul, şoferul şi pasagerul sunt unul şi acelaşi.

dulce și amar

Ca simț, sursă de plăcere, dezgust sau cunoaștere – gustul însoțește tot ceea ce, vrând-nevrând, se întâmplă să ajungă pe limba noastră. Distingem, spus pe scurt, între lucruri cu gust plăcut, neplăcut sau, în cel mai rău caz, fără nici un gust.

ieri

La vârste fragede, gustul bun e sinonim cu dulcele. Gustul laptelui matern, hipersensibilitatea gustativă sau nostalgia unei tainice savori originare ar putea explica aversiunea infantilă față de acru și amar. Percepția senzorială e aici pură, nemijlocită, iar hrana, obiectul gustat, e doar purtătorul întâmplător al gustului, confundabil întru totul cu acesta: acru înseamnă lămâie, amare sunt doctoriile, dulce e zahărul.

azi

Odată depășită grimasa primei guri de bere, calea spre amar, acru și sărat este deschisă. Ceea ce poate părea pervertire sau lărgire libertină a orizontului gustativ, e mai degrabă percepție extinsă, contextuală

şi toleranţă. Dacă, până mai ieri, îţi plăceau cu precădere gusturile, cu timpul apreciezi tot mai mult purtătorul lor, cu consistenţa, istoria şi celelalte calităţi ale sale. Astfel încât nu mai e clar dacă îţi place realmente amăreala sau dacă o tolerezi de dragul berii şi nici dacă-ţi place acreala sau sărătura, ci doar ciorba de potroace, după o noapte de pomină.

Cu toate acestea, apetitul originar pentru gusturi în sine nu piere odată cu înaintarea în vârstă. Auzi adesea oameni în toată firea poftind pur şi simplu, generic şi categorial, după „ceva" dulce, acru sau sărat.

carcalac și gândac

Predecesor și însoțitor al omenirii, fosilă vie, gândacul negru de bucătărie sau carcalacul (din germanul *Kakerlak*) numit, în ambele limbi, și șvab, rus sau prusac – pesemne după vecini, aversiuni de moment sau cotropitori recenți – trăiește nevăzut, în unghere întunecoase, prin cămări, băi, beciuri și bucătării, atras de căldura jilavă a spațiului locuit de om.

ieri

Carcalacul e un intrus importat, asemenea unei boli tropicale, din ținuturi îndepărtate, solare, ecuatoriale. Originea obscură și obiceiul lui de a se ascunde, fugind de lumină, îl predispun să fie socotit un venetic bizar, după cum sugerează și originea numelui său. Cuvântul din care provine carcalac se referă și la *charkertas*, segment al unei populații javaneze de culoare, afectat de albinozitate, altfel spus, „harapi-albi" hipersensibili, asemenea insectei noastre, la lumină.

azi

Cosmopolit, omniprezent și indestructibil, carcalacul, cândva exotic, a fost asimilat cu gândacul negru

de bucătărie, iute, vorace și scorțos, evitat cu dezgust și combătut cu ineficientă frenezie.

Solar și nocturn, străvechi și contemporan, exotic și autohton, gândacul de bucătărie valorifică meticulos și recuperează cu evlavie toate urmele existenței noastre fizicești – firimitura, restul, dejecția, gunoiul. Premonitoriu, carcalacul explorează cu acribie și devotament arheologic fiecare rămășiță a umanității, celebrând, parcă, o specie de mult dispărută.

servus vs *bună ziua*

Ritual concis de întâlnire desfășurat între persoane cunoscute sau nu, semnal de întâmpinare și rudă apropiată cu binecuvântarea, salutul situează interlocutorii într-un bun orizont de așteptare. Salutul înseamnă recunoaștere, acceptare a celuilalt, acordare a prezumției de nevinovăție și, totodată, garanție a propriilor bune intenții. Dozajul de angajament propriu și credință, încredere în celălalt, apropie salutul de rugăciune.

ieri

Formula salutului era îmbogățită și angajamentul pe care-l conținea, întărit de implicarea, ca martor, a divinității și, ca garant, a propriei persoane. Servus-ul latinesc și, mai târziu, central-european, trimite tocmai la disponibilitatea, livrarea totală a salutantului, virtualmente serv, sclav.

Salutul era, în mai mare măsură decât astăzi, un act complet, o formulă integrală în care vorba, corpul și privirea se contopeau în efortul întâmpinării celuilalt. Postura salutului – cu reverența, în care membrele neparticipante, mâna și piciorul stâng, erau

ascunse, prin retragere la spate, sau mobilizate, prin îngenunchere şi împreunare, în gest de rugăciune – avea un puternic impact vizual, crea o imagine, o scenă, un tablou.

azi

Salutantul contemporan – sceptic faţă de capacitatea de garantare a divinităţii şi prudent în a se livra pe sine – transferă responsabilitatea naturii şi sorţilor. Astfel că formulele de salut combină superstiţios elemente cotidiene şi ipostaze naturale, cosmice, ca: drumul, serviciul, vacanţa, sau ziua, seara, noaptea, sfârşitul de săptămână – cu variabilele bun, uşor, plăcut, frumos sau minunat, dând naştere unor urări zglobii, eliberate de mize, giranţi şi promisiuni apăsătoare.

feştila şi filamentul

Odată cu lăsarea întunericului, iluminatul artificial, rudimentar sau sofisticat, contribuie vizual la gradul în care un spaţiu e perceput ca intim sau promiscuu, luminos sau orbitor, agreabil sau obositor. Pentru fiecare situaţie, se poate spune, există lumina potrivită.

ieri

Flacăra, sursă clasică de lumină artificială, e rezultatul vizibil al combustiei unei materii. Ea are loc fie în mod direct, fie prin intermediul unei feştile sau mediu îmbibat, ca în cazul torţei, opaiţului, lumânării. Flacăra se produce prin depăşirea punctului de ardere – ca limită dincolo de care orice materie ia foc, clachează termic, se dezintegrează solar, exoterm şi luminos. Materie sublimată în substanţă discretă, gazoasă, cvasi-imaterială, flacăra se încăpăţânează să ardă antigravitaţional, în sus. De natură pneumatică, flama pulsează, respiră, interacţionează cu mediul în care luminează: o fereastră deschisă, o uşă trântită, răsuflarea cuiva, pe scurt, aerul în mişcare, o pot stinge de-ndată. La fel cum ea însăşi, hrănindu-se cu aerul

dintr-un spaţiu închis, îi poate sufoca pe cei din jur şi pe sine deopotrivă. Molipsitoare şi prolifică, flacăra se poate extinde primejdios şi implacabil, într-o vecinătate inflamabilă adecvată.

azi

Incandescenţa filamentului – flacără inhibată, menţinere forţată a materiei într-o stare tangentă la punctul de ardere – rămâne, dimpotrivă, arestată în globul de sticlă. Dacă lumina feştilei e difuză, politicoasă, picturală, incandescenţa filamentului e stridentă, necruţătoare, fotografică.

Există şi flăcări hibride, ataţate, silite să lumineze liniar şi imperturbabil ca un bec. E cazul flăcării autogene, care arde şuierat, orbitor, la temperaturi infernale, în orice mediu, chiar şi sub apă, în orice direcţie, chiar şi în jos.

luna și televizorul

Imageria romantică a secolului XIX ilustrează și astăzi reprezentările despre cuplu, în versiuni simplificate sau nu, roz sau crepusculare, hollywoodiene sau germane, efeminat-siropoase sau cavaleresc-amare, în registrul reveriei somnolente sau al melancoliei metafizice.

ieri

Un tablou faimos al lui Caspar David Friedrich înfățișează un bărbat și o femeie, văzuți de la spate, care contemplă, în amurg, luna. Cele două siluete, îmbrăcate cu straie alese, stau în plină natură, pe o stâncă, și privesc, din încrengătura obscură a imanenței, spre zarea luminoasă a astrului nocturn, a transcendenței.

azi

„Bărbat și femeie privind luna" devine astăzi cuplul din fața televizorului, imaginea care se regăsește seară de seară, în milioane de cămine, departe de natură, în inima orașelor: el și ea tolăniți în fotoliu,

îmbrăcaţi lejer, de casă, văzuţi din spate, ca siluete iluminate *contre-jour* de ecranul televizorului la care se uită. Asemenea primei perechi, ei privesc din obscuritatea camerei, a existenţei imediate, spre zarea, de data aceasta, îngustă, a aceleiaşi lumi. Romantismul a eşuat, departe de natură, în urbe, în casă, la televizor. Clarul de lună e înlocuit cu haloul micului ecran. Romantismul devine întoarcere acasă, din natură. Sau de la serviciu. Cu adevărat romantic rămâne, în aceste condiţii, eroul din serial.

ospătar și cărturar

Și în branșa restaurantelor, în breasla ospătarilor, banii gheață câștigați din joburi sezoniere sunt, tot mai adesea, preferați „brățării de aur" a unei meserii de-o viață.

ieri

Chelnerul profesionist autohton, de școală veche – figură matură, versat, îndemânatic, competent și sigur pe sine – nu va rata ocazia să-ți povestească cum i-a servit, în anii lui de glorie, pe Dej, pe Maurer ori chiar pe Ceaușescu sau cum a învățat el meserie de la frații Chivu, la Minion sau la Gambrinus, de la Colea Olexiuc. Va fi lingușitor și obedient, câtă vreme te lași sedus de ofertele lui exuberante, dar se ofuscă și devine condescendent de îndată ce îl temperezi lucid sau îi refuzi, sceptic, recomandările. Viclean și mercantil el îți destupă, dacă nu ești atent, sticlă după sticlă și îți așterne pe masă platouri reci care te îngheață de-adevăratelea, mai târziu, când le regăsești în notă.

Un astfel de ospătar îți va lăsa impresia că reușita întregii mese depinde de autoritatea lui asupra bucătarului, de calitatea lui de hermeneut al meniului din

care, altminteri, n-ai putea deosebi ce-i proaspăt de ce-i vechi, ce-i bun de ce-i prost, ce-i trecut în listă, la vedere de oferta nescrisă, dintre rânduri.

azi

Adesea tânăr, chelnerul de astăzi e firesc, sincer, agreabil, dar mereu novice. El arată o neroadă și inoportună solidaritate cu clientul, având aceleași interogații, nelămuriri, mirări sau stupefacții în fața meniului, ca și acesta. Chelner sezonier poate fi, astăzi, oricine. Astfel că berea îți poate fi adusă de un student eminent, strâmtorat financiar, de un doctorand falit sau de un cercetător aflat, între două proiecte, la anghie. Ceea ce, în fond, e o onoare.

boema – mansardă și subsol

Firi, destine și vieți boeme, boemi „adevărați" și „amatori" – cum îi numea Henri Murger în *Scènes de la vie de bohème* – au existat dintotdeauna, cu mult înainte de consacrarea termenului *bohème*, în Franța secolului al XIX-lea.

Boem însemna, la origine, țigan, membru al șatrelor rătăcitoare care proveneau, se credea pe atunci, din Boemia. De aici și imaginea personajului boem, ca vagabond desculț, amoral, trăind la marginea societății, în afara legii, lipsit de grija zilei de mâine, falit dar, mai presus de toate, liber. Dacă adăugăm acestei imagini și componenta creativă, aspirația intelectuală, obținem portretul clasic al artistului boem.

ieri

Boema era un mod permanent de viață al lumii artistice, literare și studențești. Boemii trăiau în cartiere sărace, rău famate, bref, ieftine, situate însă la periferia marilor centre citadine. Marginalitatea boemei autentice se definește așadar în raport cu centrul în jurul căruia gravitează, e o periferie centripetă, un centru auto-exilat. Tot astfel, boemul autentic, marginal

prin precaritatea situaţiei materiale rămâne totuşi, prin preocupări şi vocaţie, o figură centrală.

azi

De obicei, brav contribuabil, boemul de duminică al zilelor noastre practică boema protejată, *safe*, „cu plasă", în locuri special amenajate, cum ar fi cluburile. Şi o face episodic, ocazional, de obicei la salariu, în weekend sau în concediu, ca evadare dintr-o existenţă monotonă, ca tentativă isterică, eşuată în alcool, de ratrapare a marilor şi micilor libertăţi din prima tinereţe.

Ultimele decenii au dus, treptat, la gentrificarea mahalalei artistice de altădată. Cartierul Latin din Paris sau Prenzlauer Berg, în Berlin, odinioară centre discrete, periferice, boeme, au devenit, astăzi, zone comerciale, turistice, rezidenţiale, centre manifeste.

Convenienţele şi constrângerile cotidiene, înfruntate cândva prin survolare, de la înălţime, sunt refulate, astăzi, prin refugiu în subterană: boema a coborât din mansardele Cartierului Latin, în subsolurile cluburilor de pretutindeni.

praf și pulbere

La fel de vechi ca lumea, praful se întâlnește la tot pasul, în cele mai diverse contexte și împrejurări: vorbim zilnic de praf, ca materie spulberată, pământ măcinat, parazit mineral ce apare întruna, din nimic și năpădește, spre exasperarea omului gospodar, toate ungherele casei. Îl invocăm ca materie primă a creației, la funeralii („pământ ești și în pământ te vei întoarce") sau îl pomenim, cu ocazia dispariţiilor mai puțin dramatice ale obiectelor neînsufleţite, când spunem „s-a făcut praf" ori „s-a ales praful".

ieri

Atemporal, cosmic, materie originară, început și sfârșit, stare de agregare primordială și grad ultim de dezintegrare, particulă ultimă a materiei, praful face tranziția de la neant la materie, împărtășind calitățile amândurora: eternitatea și existența. Praful e, aici, o ipostază imponderabilă, subtilă a materiei care, receptivă la verbul divin, poate să prindă viață și să ia chip. E pământ curgător, fertilizat prin lichefiere, pregătit, prin fluidizare, să ia parte, asemenea apei, la ciclul cosmic, al creației.

azi

Există şi praful ca produs contingent, secundar, ca reziduu, deşeu industrial. E praful rezultat în urma prelucrării materiei brute – şpanul, scama, pilitura, talaşul – fragmentul inutilizabil, surplusul inform.

Din astfel de resturi iau naştere creaţiile groteşti, precum portretele omagiale ale artei totalitare, făcute din rebuturi specifice branşei care oferă prinosul (capete de sârmă, şaibe, aşchii, cioburi) sau cele demonice, ca monştrii hibrizi, robotici, frankensteinieni alcătuiţi din rămăşiţe umane.

karagöz și caraghios

Teatrul de umbre – cea mai populară formă de divertisment în Turcia otomană, foarte răspândită și astăzi – era de neconceput fără siluetele comice ale lui Karagöz și Hacivat.

ieri

Cele două personaje au existat, potrivit unei legende turcești, în secolul al XIV-lea, pe vremea sultanului Orhan I. Karagöz (*ochi negru*, în turcă) era modelul omului obișnuit de pe stradă, al târgovețului needucat, leneș, obraznic și limbut, sarcastic și afurisit cu cei mai prejos decât el, lingușitor și viclean cu cei suspuși, hoțoman și generos, sufletist și bădăran, nătărău și ingenios, ticălos și cumsecade, văicăreț, cabotin și, mai ales, popular.

Karagöz și Hacivat, povestește legenda, lucrau împreună la construcția unei moschei din Bursa. Sătui din capul locului de muncă, cei doi s-au apucat să-și înveselească colegii cu snoave și boacăne, zădărnicind astfel înălțarea moscheii. Înfuriat, sultanul ordonă spânzurarea lor.

Lumea, se spune, le-a dus într-atât de mult dorul, încât unui anume Şeyh Küşteri i-a venit ideea transformării celor două personaje în eroi de teatru al umbrelor.

azi

Grecia l-a preluat, începând cu secolul al XIX-lea, pe Karagöz, în chipul lui *Karagiozis* – grecul simplu, din popor, asuprit de stăpânirea otomană, sărac lipit, mereu desculţ, zdrenţăros şi veşnic la ananghie, dar, cu toate acestea, pus întruna pe şotii şi oricând gata să ia peste picior comenduirea turcă. La finalul pieselor, *Karagiozis* este fie răsplătit, pentru umor şi ingeniozitate, fie aspru pedepsit de vizir, pentru neghiobie şi impertinenţă.

Asimilat direct în limbaj, prin cuvântul „caraghios", personajul otoman s-a infiltrat, la români, subliminal, şi se bucură, prin mobilitatea verbului, de o iradiere maximă.

Oare de cine amintesc Păcală, Mitică, hazul (alt cuvânt turcesc!) de necaz, mistocarul, bufonul, coţcarul, mucalitul, bancurile cu Bulă şi alte caraghioslâcuri de prin partea locului, dacă nu de Karagöz?

scaune și avioane

Se spune că un anumit tip de stupiditate, de stângăcie în imediat, de prostie chiar, pe alocuri, ascunde uneori dexterități, talente și competențe nebănuite, sau poate fi reversul, efectul secundar al unei inteligențe hiper-specializate, al unei supradotări unilaterale.

ieri

Arta, istoria, literatura ne-au deprins, încă din vechime, cu portrete și personaje insolite, de la filozoful antic, cu capul în nori, savantul distrat, poetul nebun, geniul neadaptat, artistul excentric, până la *freak*-ul IT de astăzi.

azi

De aici însă, până la sofismul deducției inverse, potrivit căruia orice zăpăcit, lunatic, bezmetic ori fantast are vocația genialității e doar un singur pas, pe care Estul Europei – naiv și romanțios, amator de amăgiri și dezamăgiri – e tentat adesea să-l facă. Aici, mai mult decât oriunde, șarlatanii volubili, pișicherii haioși, pușlamalele afectuoase, hoțomanii cu puseuri

de generozitate sunt priviţi cu compasiune, ca firi artistice, neînţelese şi înzestrate, în ciuda tuturor aparenţelor şi evidenţelor, cu sensibilităţi nebănuite şi o inteligenţă aparte.

Am întâlnit o aplicaţie instituţionalizată a acestei deducţii inverse, cu ocazia unui test de „talent şi imaginaţie" la care am fost supuşi, ca elevi ai şcolii de arte plastice, înainte de '89. Sub imaginea desenată a unui avion, erau enumerate câteva descrieri, tot mai îndepărtate de ceea ce părea să fie, în mod evident, imaginea. Prima variantă era chiar „avion". A doua: „pasăre", a treia: „zmeu", iar ultima opţiune descria un obiect fără nici o legătură, pentru un ochi prozaic, dar lucid, cu desenul: „scaun". Dacă alegeai evidenţa, varianta „avion", erai pierdut, cel puţin pentru lumea artelor. Cu „pasăre" sau „zmeu" imaginaţia şi, odată cu ea, şansele de a izbândi pe tărâmul artelor sporeau vertiginos. Dacă însă, privind avionul, spuneai că-i „scaun", erai considerat de-a dreptul genial, aveai, cum ar veni, ochiul şi mintea marilor artişti (cu toţii, evident, nebuni).

șmecheria – stigmat și cicatrice

Se spune că „șmecher" – cuvânt atât de folosit în vorbă și de prezent în faptă, prin partea locului – vine din germanul *Schmecker*, adică degustător, *connaisseur*, om de lume, trecut prin viață. Ceea ce, în privința înțelesului bun al șmecheriei ca virtute mercuriană, istețime, abilitate, vioiciune sau a șmecherului ca persoană descurcăreață, dezghețată, greu de păcălit e, pesemne, plauzibil.

Dar cum rămâne cu semnificația șmecherului ca om viclean, farsor și șarlatan?

ieri

Dacă șmecherul simpatic provine din *Schmecker*, pentru șmecherul șiret și fără scrupule, pentru șmecheria ticăloasă, există, de fapt, un alt cuvânt german: *Schlitzohr*, literal: „ureche despicată". În Germania medievală, membrii anumitor bresle își arătau apartenența purtând un cercel în ureche. Când un astfel de breslaș încălca reguli, legăminte, își făcea prost meseria sau își păcălea mușterii, era exclus din breaslă prin smulgerea cercelului din ureche. Lobul despicat, *Schlitzohr*, rămânea astfel stigmatul pe viață al șarlatanului.

matei pleșu

azi

În germana de azi, *Schlitzohr* înseamnă, pur și simplu, om șiret, versat, care își urmărește scopurile fără nici un scrupul. Pe scurt, șmecher. În vreme ce, în spațiul german, a fi șmecher e, din capul locului, un stigmat, o abilitate decăzută, coruptă, la noi, șmecheria poartă, asemenea unei cicatrice de duel, o aură bărbătească, are farmecul activității disidente și este, ca abilitate adesea lucrativă, dacă nu admirată, măcar invidiată pe ascuns.

porc și purcel

De când bucatele au început să poarte nume, farfuriile noastre au devenit teatrul celor mai insolite întâlniri între animale de tot felul, toponime și personalități răsunătoare – gastronomi, eroi, sfinți, aristocrați, prelați, aventurieri, scriitori, artiști sau politicieni. File de hulub à la Pompadour, coaste de vită Sfântul Ménehoud, sitar Pückler-Muskau, păstrăv Ioana d'Arc, vrăbioară de vițel Trianon, caltaboș Richelieu, creier de vită Cardinal, sosurile (inter)naționale olandeze, pariziene, germane, portugheze, genoveze, lioneze sunt numai câteva exemple din bucătăria clasică europeană, a secolelor XVIII–XIX.

ieri

Faptul că animalul din rețetă devine o parte din numele mâncării e un fapt firesc, un gest de recunoaștere postumă a animalului sacrificat drept coautor, alături de *chef*, al felului cu pricina, dar și o asumare, o mărturisire a statutului omenesc de uzufructuar și devorator legitim al regnurilor coexistente.

azi

O anumită jenă modernă faţă de hrăpăreţul verset trei din capitolul IX al Genezei: „tot ce se mişcă şi ce trăieşte să vă fie mâncare", o inversare a raportului de teroare din versetul doi, acelaşi loc: „groază şi frică de voi să aibă toate fiarele pământului[...]" sau doar o nesfârşită tandreţe alimentară, ne fac să numim tot mai graţios, diminutiv şi evaziv feluritele mâncăruri şi fiare care ajung pe mesele noastre: ciorbiţă, sărmăluţă, păstrămioară; văcuţă, berbecuţ, purcel(uş).

Cu avantajul că, în felul acesta, încălcarea postului sau a restricţiilor religioase, plăcerea interzisă sau pofta vinovată îşi pierd din gravitate: căci una-i să mănânci porc şi cu totul altceva e să guşti niţel purcel sau să iei (abstract) doar (minimalist) nişte (vag) purceluş (mic).

culcuș și pat cu baldachin

Dacă, atunci când stai în picioare, pământul, lumea terestră ți se așterne înaintea ochilor, stând întins, la orizontală, perspectiva se schimbă, marginea orizontului fiind înlocuită de nemărginirea bolții cerești, de axa verticală zenit-nadir.

ieri

E lesne de presupus că primii oameni dormeau direct pe jos, pe pământ sau pe grămezi de uscături acoperite cu piei și blănuri – mai mult culcușuri decât paturi.

azi

Cu unele excepții în Asia, unde performanța e căutată și găsită, pragmatic și înțelept, de-a dreptul în somn și nu în pat, în accesoriu, redus, astfel, la un minim necesar, civilizația și patul au evoluat împreună, iar gradul de civilizație coincide adesea cu gradul de înălțare a patului față de sol. Din loc de aterizare, culcușul devine, ca pat, rampă de lansare, loc înălțat care predispune la visare și orientează spre cer. Iar

somnul – o practică tot mai elevată, deliciu, viciu și ritual: nu te mai întinzi pe jos, ci te sui în pat, ca într-un vehicul cu care pleci la drum.

Această călătorie spre înaltul cerului culminează prin patul cu baldachin (de la Baldac, numele vechi al Bagdadului, de unde proveneau mătăsurile care împodobeau plafonul acestor paturi), în care dormi la numai câțiva pași de bolta cerească din mătase. În unele limbi, de altfel, patul cu baldachin e numit „pat cu cer".

Desigur, nu trebuie uitate paturile ingrate, duplicitare – dormeze, studiouri și canapele – sau cele extensibile, retractabile, pliante sau rabatabile, care scârțâie, în care dormi prost, visezi urât, te trezești dintr-odată și cazi.

gustare și fast-food

Obiceiul gustărilor în oraș, la lucru sau la drum – ca variațiuni extra-domestice, frugale și eliberate de ritual ale meselor clasice, de acasă – își are poate originea în târgurile și piețele medievale, de unde puteai cumpăra pe încercate, gustând, ațâțat de strigătele negustorilor, de marfa pestriță și amestecul de arome, izuri, parfumuri și miasme sau unde, prins peste zi cu treburi, erai nevoit să înlocuiești masa de acasă cu ce puteai găsi la fața locului.

ieri

Ca masă între mesele importante ale zilei – micul dejun, prânzul și cina – sau, în gastronomia *à la russe* (a felurilor succesive), ca vestitor al felurilor principale, gustarea nu era menită să înlocuiască vreuna dintre mese. Gustarea fie te menținea în formă, între două mese consistente, fie devenea, în chip de antreu, parte integrantă a acestora. Simplă și neelaborată, gustarea nu încearcă să imite o masă sofisticată, oferindu-se, fără ifose, oriunde: sub cerul liber, pe stradă, în piețe, de-a-n picioarelea. Gustarea tradițională poartă încă ceva din ritualul mesei, desfășurându-se în

anumite intervale orare şi având, adesea, după obiceiul locului, o compoziţie fixă.

azi

Dacă gustarea e un interimar al mesei principale, fast-food-ul uzurpator se insinuează în locul ei, o detronează şi o imită oferindu-se, în „restaurantele" cu acelaşi nume, cu tot dichisul: meniuri, mese aşternute şi timp de aşteptare. Ca substitut clandestin al mesei de acasă sau ca dublare, suplimentare necuminte a acesteia, fast-food e o versiune gastronomică a amantei. Îl întâlneşti în oraş, se consumă expeditiv, nu-i musai mai bun, nici mai gustos, dar e, cu toate acestea, apetisant.

ora mesei

Legătura dintre masă și oră era într-o vreme atât de strânsă, încât unele mese au luat chiar numele orelor la care aveau, îndeobște, loc: micul dejun se chema în Elveția *Znüni*, *Neinerln*, în Tirol (ambele derivate din numeralul nouă) sau *Elführtje* („ora unsprezece"), în Frislanda de Est. La fel, masa de după amiază, în jurul orei patru, era numită *Zvieri* („la patru", în germana elvețiană).

ieri

Mesele împărțeau ziua în segmente relativ egale și se integrau firesc în ritmul zilei, marcat de odihnă, muncă și rugăciune, iar foamea, pofta și ora mesei se suprapuneau, conviețuiau fericit.

Nu în ultimul rând, masa la oră fixă era un prilej pedagogic de a deprinde și respecta, încă de la o vârstă fragedă, alături de alte norme de bună purtare aferente mesei, punctualitatea.

azi

Ciclurile temporale fixe – astronomice, naturale sau religioase – care reglementau odată ora mesei –

au fost înlocuite de cele asociate traiului modern în marile orașe, mai laxe, dar mai arbitrare și mai solicitante temporal.

Foamea, apetitul și răstimpul destinat mesei s-au scindat, au evoluat autonom: mi-e foame când n-am timp să mănânc, iar când am timp, nu-mi mai e poftă.

Sub aparența unei eliberări hedoniste de orarul fix (mănânc când vreau, când îmi place), momentul mesei ajunge să fie determinat pavlovian (văd/miros *Fornetti* – salivez, mă opresc, mănânc) sau, în cele din urmă, din nou, temporal (am un răgaz – mi-e foame sau nu, mănânc).

Izgonite la ceasurile târzii ale nopții, mesele de peste zi se răzbună, provocând un somn mai agitat ca starea de veghe și vise istovitoare ca o zi de lucru.

astre și ceasuri

Simpla și atât de răspândita formulă politicoasă: „nu vă supărați, știți cumva cât este ceasul?“ a rupt tăcerea, e ușor de presupus, abia prin secolul al XV-lea, odată cu apariția primelor ceasuri portabile.

ieri

Mecanismul și motorul, „arcul“ primului ceas era chiar sistemul solar, cu planetele aferente. Primele ceasuri făcute de om (cel solar, bunăoară) captau și redau pasiv mișcarea, semnalele vizibile transmise de luminarii. Aflarea orei (inexacte, desigur) era inseparabilă de observarea ciclurilor astrale ale lunii și soarelui. Întrebat, prin absurd, cât este ceasul, te-ai fi uitat, politicos, în sus – la soare sau, cel mult, la turnul bisericii sau al primăriei.

azi

Mai târziu, odată cu apariția ceasurilor portabile, de buzunar sau de mână, pentru a afla cât este ceasul, privirea coboară, inevitabil, spre încheietura mâinii sau spre ceasul de buzunar. Tema timpului este adusă

mai aproape de pământ, la îndemână. Cu preţul unei existenţe aflate ea însăşi, în tot mai mare măsură, la îndemâna timpului.

Ceasul modern, autonom şi autopropulsat, nu face decât să reproducă *in nuce* mecanica celestă a sistemului solar, cu cicluri, oscilaţii, rotaţii şi evoluţii şi să o transpună astfel, ca efigie, în imediat.

Astăzi, când toată lumea are celulare cu ceas, se revine discret la stadiul originar, când nimeni nu întreba cât este ceasul. Timpul se scurge, din nou, în tăcere.

czernowitz și cernivtsi

De Cernăuți – orășelul bucovinean atestat pentru prima oară în 1408, preluat, în 1775, de austrieci (de unde și numele „mica Vienă") și devenit apoi, în vâltoarea secolului XX, românesc, din 1919, sovietic, în 1940–41, din nou românesc, până în 1944, apoi, iar sovietic și, în cele din urmă, din 1991, ucrainean – sunt legate, prin naștere sau formare, personalități ca Aron Pumnul, Mihai Eminescu, Sextil Pușcariu, Gala Galaction, Alfred Margul-Sperber, Rose Ausländer, Joseph Schmidt, Birlic, Josef Burg, Gregor von Rezzori, Paul Celan – pentru a pomeni doar câteva, puține, nume.

ieri

În perioada austriacă, orașul a înflorit: s-au pus bazele infrastructurii, s-au deschis școli și universități, s-a construit practic – după model vienez, cu *Ring*, *Herrengasse* și *Volksgarten* – o bună parte din oraș, care mai poate fi văzută și astăzi. Tot atunci, orașul a devenit mai internațional ca niciodată – o enclavă culturală în care evrei, români, nemți, polonezi, ucraineni

și ruși, ortodocși, catolici și mozaici trăiau în relativă armonie.

Printre edificiile orașului, se numără și o casă cu renume tragic, care a adăpostit, pe rând, sediile Siguranței, ale Gestapo-ului, ale NKVD, mai târziu, KGB și în ale cărei beciuri au pierit brutal victime nenumărate, în amintirea cărora societatea civilă încearcă zadarnic, din 1991 încoace, să ridice un monument, în scuarul din fața casei.

azi

De curând, în octombrie, s-au sărbătorit 600 de ani de la prima atestare documentară a orașului, eveniment care i-a adus laolaltă, suprarealist, pe Toto Cutugno, pe președintele Iușcenko și pe Karl Habsburg (prințul moștenitor, virtualmente), venit special din Austria. Din programul încărcat al acestuia din urmă, făcea parte punerea pietrei de fundație pentru o viitoare statuie a Kaiserului Franz Josef. Dar nu în vechiul loc, în care s-a aflat până în 1918, ci în fața infamei clădiri de care vorbeam. O manevră vicleană a autorităților locale, menită să mușamalizeze trecutul recent, odios, prin evocarea bombastică și lingușitoare a unui trecut poleit, cu perspectivă europeană. Bietul împărat!

servire și autoservire

A trecut mai bine de un secol de când mașinăria, automatul au început să înlocuiască prezența umană în materie de servicii.

ieri

Scenariul, odată clasic, al negustorului cu care comunici, care îți dă curtenitor târcoale și îți prezintă amabil marfa s-a refugiat departe, la răsărit. Într-o atare împrejurare, alternativa era, simplu, să fii mulțumit de o bună comunicare, de un tratament adecvat sau frustrant, de un negustor dezinteresat, incompetent, stări pe care, firește, le și exprimai.

azi

În cazul utilizării unui automat sau al autoservirii, potențialul de comunicare, arsenalul de politeți și politichii, specific interacției cu ofertantul uman, nu are ocazia să se manifeste. Dar răbufnește, bunăoară, atunci când clientul se surprinde jucându-se, inutil, cu funcțiile și comenzile aparatului sau atunci

când acesta se mândrește și se autocomplimentează, după o utilizare reușită a unui aparat complicat. Pe de altă parte, faptul că un automat a funcționat bine, te-a servit satisfăcător, e neglijabil, de la sine înțeles și rămâne, firește, neexprimat: doar nu o să-i mulțumești unui aparat. În schimb, nemulțumirea față de o disfuncție a acestuia este exprimată cu intensitate, mai viu chiar decât față de un interlocutor uman, cu pumni, șuturi, scatoalce și sudălmi. Ceea ce, într-un caz, e luat drept funcționare firească a unui aparat inert, în celălalt e considerat rea-intenție, rea-voință a unei mașinării posedate. Aparatul e personificat cu precădere atunci când este rău. Când aparatul dă greș, îl însuflețim. Ca să-l putem apoi admonesta cum se cuvine.

ceasul deșteptător

Menit să pună stavilă nopților și să anticipeze ziua, ceasul deșteptător a apărut, cum nu se putea mai potrivit, în zorii erei industriale, spre sfârșitul secolului XVIII.

azi

Ceasul deșteptător schimbă radical rostul întregii zile. Soneria ceasului strămută pragul dintre noapte și zi, după bunul plac; ziua nu mai începe în zori, ci atunci când sună ceasul. Cei treziți de deșteptător, înaintea zorilor, fără să-și fi isprăvit somnul sau visele, orbecăie cât e ziua de lungă și alcătuiesc o lume spectrală, cutreierată somnambulic de oameni care, virtual, ar fi trebuit încă să doarmă. Impulsul care trezește nu mai e intensitatea luminoasă, ci stridența unui sunet. Demarajul prematur al zilei, geneza ei sonoră și nu solară, visele întrerupte brusc determină o succesiune falsă de întâmplări, creează un univers artificial.

ieri

Într-o lume fără ceasuri deșteptătoare, ziua ar începe odată cu lumina soarelui, oamenii și-ar încheia, treziți

de-a binelea, visele, iar cursul zilelor şi al întâmplărilor ar fi altul, probabil, cel firesc. Şi asta, chiar dacă zarva matinală nu ar cruţa nici această lume: nu ar exista ceasuri deşteptătoare, dar, cu siguranţă, ar exista cocoşi, precupeţi, clopote, câini, plozi, tunete sau vise urâte.

peniţa şi pixul

Pentru ca o operă, o creaţie de orice fel să ia fiinţă sunt necesare, se spunea în vechime, cel puţin patru cauze: materială, formală, eficientă şi finală.

ieri

Unealta creaţiei – simplu instrument de lucru (fie el de scris sau de desenat) – făcea parte din recuzita cauzei eficiente, fără să participe realmente la cauza finală, fără să devină parte din opera finită.

azi

Cursivitatea, silenţiozitatea şi autonomia unui pix, faţă de opintirea, scrâşnetul şi însetarea peniţei; confortul redactării unui text pe calculator, faţă de travaliul scrisului pe hârtie; maleabilitatea nesfârşită şi versatilitatea mediului fotografic digital, faţă de procedeele clasice şi caustice ale developării – pentru a da numai câteva exemple – îţi lasă, la o primă vedere, impresia că ar dedica mai mult timp actului propriu-zis al creaţiei, că l-ar degreva pe autor de bucătăria preliminariilor, înlesnindu-i astfel demersul creativ. Tot

mai mulți pot crea, cum ar veni, tot mai mult și mai lesne. Talente fragile, firi timide, voințe firave care ar fi rămas, în alte condiții, de-a pururi în adormire, au acum șansa să iasă la iveală.

Pe de altă parte, autorul se îndatorează tot mai mult instrumentarului său. Unealta devine, în tot mai mare măsură, părtaș activ la actul creației, coautor sau parte, chiar, din rezultat, din operă. Fapt evident, inevitabil sau voit în numite domenii (arta digitală, arta video, creațiile tehnologice și științifice etc.) sau discret, subsidiar involuntar, în altele (cum ar fi scrisul, literatura).

În aceste condiții, autorul uman pare să fi devenit el însuși mediu, unealtă prin care instrumentele și sistemele digitale ajung, emancipate, să se poată exprima.

talpă și toc

Gradul tot mai mare de intermediere, de separare între om și mediul său natural stă, se pare, în firea civilizației. O despărțire primordială de acest fel a constituit-o, la vremea ei, distanțarea de sol, prin portul încălțămintei.

ieri

Înainte de apariția încălțărilor, contactul cu solul era direct, iar confruntarea cu lumea din jur se făcea, în mai mare măsură, de pe picior de egalitate. A călca în picioare – explorând, atacând, apărându-te sau fără să vrei – presupunea, cândva, echitabil, riscul de a fi tu însuți rănit sau răpus.

azi

Gestul încălțării comemorează zi de zi și consfințește statutul nostru de făptură bipedă, ridicată de la sol. Încălțat, piciorul devine cotropitor, înstăpânitor. Ceea ce a creat o amplă imagistică, stilistică și retorică a invadărilor, a cotropirilor și încălcărilor de tot felul.

Urma animală, lăsată de talpa desculță, devine urma pantofului, amprenta umanității, marca locului vizitat de om. Tactilitatea, receptivitatea tălpii goale, e înlocuită de indiferența călcăturii civilizate. Din organ de simț, piciorul devine armă, instrument de explorare, vehicul.

În altă ordine de idei, umblatul desculț poate însemna contactul empatic, atenția față de lume a ascetului, la fel cum portul pantofului cu toc, cu o suprafață minimă de contact terestru și spor de înălțime, poate fi asociat sfidării, pierderii contactului cu realitatea și înălțării lacome, luciferice. Cu risc înalt de tocuri frânte și glezne sucite.

centru și maturizare

Pentru întreaga umanitate, ca și pentru fiecare individ în parte, calea maturizării este marcată de felurite, mari sau mici, revelații și descoperiri.

ieri

În primii ani de viață, intuițiile, percepțiile despre lumea înconjurătoare urmează un model centrat, centripetal. Casa ta ți se pare centrul lumii, părinții și oamenii din imediata ta apropiere – figuri centrale ale umanității, pământul ți-l imaginezi, ptolemeic, în centrul universului, întregul univers îți pare un apendice al pământului. Retrăiești, prin nașterea ta, nașterea lumii, a umanității, geneza. Totul gravitează în jurul propriei persoane, universul pare restrâns la imediatețea propriei tale lumi. Te simți, în mod nemijlocit, decisiv, dar candid, buricul lumii.

azi

Aflând, la un moment dat, că locul în care trăiești e doar o țară între țări și că, la fel, limba pe care o vorbești nu e unică, planeta pe care te afli nu e singură,

trăieşti un prim şoc al marginalităţii, al excentricităţii şi accidentalităţii aflării tale în lume. Sau ai revelaţia fragilităţii şi stranietăţii situării tale pe pământ, atunci când realizezi că regiunea terestră pe care o locuieşti se află nu într-un presupus centru, nici în vârf, la Polul Nord – singurul loc în care, într-o reprezentare inocentă, subiectivă, cu un „sus" şi un „jos" absolute, stai cu adevărat drept, în picioare – ci, bunăoară, tocmai la tropice sau în emisfera sudică, unde, în lipsa gravitaţiei, ai umbla înclinat sau cu capul în jos, riscând să cazi în neant.

Traseul maturizării este, în fond, un exerciţiu de descentralizare. De unde şi o primă cerinţă a maturizării reuşite, fără pierderea din vedere a centrului, ca descentralizare nepericlitată de dezorientare, dezaxare, derutare sau cădere în neant.

monștri casnici

Inteligente, dar supuse, performante și fidele, prețioase, dar necostisitoare, micile aparate electrocasnice vin în întâmpinarea nevoilor noastre tot mai tehnice, cu un aer tot mai uman.

ieri

Din ce în ce mai aproape de noi, mai râvnite și mai răspândite, aparatele casnice ajung să aibă trăsăturile unui animal de casă. Mici și obediente asemenea unui pudel, papagal sau hamster, ele te așteaptă acasă necondiționat, fără să lase păr sau să-ți supere vecinii. Te mândrești cu performanțele unei scule muzicale, ale unui frigider sau cuptor cu microunde, la fel cum îți lauzi animalul de casă favorit, ascultător și inteligent care poate, știe și face te miri ce giumbușlucuri. Ajungi să-ți botezi mașinăria preferată cu nume răstite de dulău sau, sibilante, de pisică. De dragul aparatului suportăm cu stoicism nebănuit agresiuni nenumărate: o depilare brutală devine agreabilă cu un aparat „Epilady", cea mai plicticoasă emisiune devine captivantă când e transmisă pe un ecran plat cu diagonala de 50 de țoli, cel mai asurzitor zgomot

e ascultat cu luare-aminte dacă năvălește din incinta neagră a unui sistem audio super-performant.

azi

Există însă și veritabile dihănii în menajeria tehnologiei de vârf: telefoane care fac poze, frigidere cu televizor, closete cu radio și telecomandă. Animalul docil, de casă, devine lighioană hibridă, câine mieunător, șarpe înaripat, cârtiță cu ochi de vultur.

O posibilă deviație a relației cu aparatul ar fi confundarea funcției cu organul, a utilității cu aparatul însuși; nu mai știi dacă ai cafetieră fiindcă bei cafea sau dacă bei cafea fiindcă ai o cafetieră: îți place cafeaua sau ai început să adori cafetiera? Se mai întâmplă, apoi, ca marca să-i confiște aparatului numele (cu exemplele clasice *Frigidair*, *Drujba* sau *Xerox*), iar aparatul să acapareze, la rândul său, funcțiile pe care le reproduce: viteza devine un parametru Ford, primul cuvânt pare să fi fost rostit, grație lui Bell, la telefon, iar lumina – izvorâtă, am putea crede, pentru prima oară, dintr-un filament – pare să fi fost inventată de un domn pe nume Edison.

urme, vestigii, gunoaie

Întâlnești, pretutindeni, urme ale umanității. Le cauți sau le descoperi, le dezgropi și încerci să le înțelegi sau te împiedici de ele și le ocolești, după cum se întâmplă să fie, urme culturale, vestigii sau reziduuri, deșeuri, rămășițe neînsemnate ale civilizației recente.

ieri

În cazul vestigiilor, memoria, suportul, mediul preferat e, îndeobște, piatra, în care semnul, mesajul este înscris subtil, diafan, ca text sau categoric, sculptural, ca edificiu. Astfel de urme pretind un anumit grad de inițiere, de informație pentru a putea fi depistate, înțelese, descifrate, altele, dimpotrivă, pot fi înțelese spontan, intuitiv, nefiind decât prefigurări ale unor forme sau realități prezente și astăzi.

azi

Gunoiul – urmă universală, esperanto al lumii resturilor – este perceptibil prin simțuri mai puțin subtile și poartă amprenta senzorială (olfactivă, bunăoară)

a ceea ce, până nu demult, s-a nimerit să fie. Efemer, dar veșnic, gunoiul supraviețuiește nu prin durabilitate, ci pandemic, prin cantitate, răspândire și mobilitate. Gunoiul contemporan, ca reziduu al unei lumi alcătuite din obiecte tot mai precare, provizorii, substituibile, devine, surprinzător, tot mai persistent și, global, asemănător.

Locurile, vremurile pot fi clasificate și după felul urmei pe care o lasă: sunt timpuri marcate de discreția urmelor personale, care produc vestigii, urme vaste, culturale. Și există locuri în care predominante sunt urmele arbitrare, dârele lăsate de individ, ca parte a maselor. Într-o versiune avem urme ale culturilor străvechi, într-alta, cultul urmei personale.

morminte și jucării

În mormântul primului împărat chinez Qin Shi Huang se găseau, pe lângă miile de soldați din teracotă așezați în formație de luptă, și nenumărate ustensile, accesorii, instrumente și vehicule menite să-i stea la dispoziție suveranului, în viața de apoi.

ieri

Ceea ce frapa la aceste obiecte era faptul că, deși, în contextul credinței ferme în lumea de apoi, erau menite să-i fie realmente folositoare împăratului mort, ele nu erau întotdeauna reale. Adesea, era vorba de machete, replici, modele nefuncționale, reduse la scară. Cu alte cuvinte, utilitatea lor pe celălalt tărâm nu era garantată, confirmată de o funcționalitate aievea, aici. Simpla formă a acestor obiecte, sugestia funcției lor era, pesemne, suficientă pentru a produce, în lumea de dincolo, o replică reală, o versiune adevărată. Ca într-o versiune răsturnată a lumii ideilor, în care realitatea adevărată – aici, cea de dincolo – e proiecția, exaltarea formelor butaforice de dincoace. La fel cum cadavrul inert, în lumea aceasta, al împăratului, e semnul prezenței acestuia din urmă dincolo,

premisa perpetuării în transcendent a împărăției sale, tot astfel, obiectul butaforic, neînsufleţit de funcţie în lumea de aici, va sublima, dincolo, în chiar funcţia lui.

azi

Într-un cu totul alt registru, corespondentele unor astfel de obiecte ar putea fi jucăriile. De cele mai multe ori replici, imitaţii cvasi-funcţionale ale unor obiecte reale din lumea adulţilor, ele anticipează realităţi de pe „lumea cealaltă" a maturităţii. Maşinuţele devin maşini, căsuţele – rate la casă, păpuşile – copii, soţi sau soţii.

culori și numere

În decursul a mai puțin de două sute de ani, năstrușnicul oraș de pe malul Dâmboviței, mizer și fermecător, pestriț, eclectic, european, socialist și oriental, a trecut prin nu mai puțin de opt schimbări ale sistemului de împărțire administrativ-teritorială.

ieri

Cele șaizeci și șapte de mahalale în care a fost împărțit întâia oară Bucureștiul secolului al XVIII-lea purtau numele mai marilor locului – agi, boieri, vodă și capete bisericești sau al bisericilor, mânăstirilor și mulțimii de sate devenite ulterior cartiere ale orașului. Din secolul al XIX-lea, diviziunile administrative s-au restrâns la cinci Plase: a Târgului, a Gorganului, Broșteni, a Târgului de Afară și Podul Mogoșoaiei. Plasele devin, din 1828, cinci Culori: roșu, verde, albastru, negru și galben.

În 1926 apar primăriile de sector, cu o nouă schemă cromatică, redusă la patru culori: verde, albastru, negru și galben, vechiul roșu fiind asimilat de sectoarele negru și albastru. Legea din 1933 menține schema celor patru culori, cu mici ajustări teritoriale.

Obsedantul deceniu delimitează opt raioane, botezate cu nume răsunătoare din registrul revoluționar al luptei de clasă. Din 1968, cele opt raioane devin tot atâtea sectoare.

azi

Împărțirea de astăzi, în șase sectoare, fără nume sau culori, este cea introdusă în 1979, când sectorul șapte este integrat în șase, iar opt, în unu și în șase.

Despre cineva născut, bunăoară, la Maternitatea Polizu, se poate astfel susține că e născut deopotrivă în mahalaua cutare din Plasa Podul Mogoșoaiei – culoare galbenă, în sectorul patru-verde, în unu-galben, în raionul Grivița Roșie, în sectorul opt sau, astăzi, în sectorul unu. Iar cel căruia această situație i se pare inacceptabilă, poate să i se plângă județului, pârgarului, vel-agăi sau spătarului ori, la fel de bine, primarilor Oprescu sau Chiliman.

renovări

Orice mic șantier de renovare a unei locuințe a ajuns, în ziua de astăzi, mai mult decât o simplă angara, o nesfârșită aventură.

ieri

Într-o piață normală, alegerea unei variante admite respingerea chibzuită a altor opțiuni – la fel de acceptabile, la limită, ele însele. Altfel zis, a spune „nu" nu exclude alte posibile, plauzibile variante. Alegerea e, în acest scenariu, gestul banal al manifestării unei opțiuni, iar impresia predominantă e cea a îndeplinirii unei rutine.

azi

Vei găsi – fiindcă, ce-i drept, rafturile nu sunt goale, iar marfa, fie și mediocră, abundă – ceea ce, în mod cert, nu-ți convine și nu vei găsi, aproape sigur, ceea ce-ți dorești. Practic, nu ai din ce alege, iar refuzul riscă să te lase fără opțiuni. Dacă silogismul firesc al alegerii ar fi: *dacă A și B, atunci A* (sau *B*), aici, el devine

interogație fără ieșire: *dacă nici A, nici B, atunci, totuși, A* (sau *B*) ? Logica formală eșuează în logică erotetică.

Prin indisponibilitate, lucrurile cele mai pământești – gresii, faianțe, robineți – se proiectează în sfere transcendente ale intangibilității și dorinței nerealizabile în imediat. Nimic nu e în stoc, trebuie să cauți, să comanzi, să aștepți, ceea ce te leagă, în chip nefiresc, de obiectul dorit. Acesta „se lasă" greu, cum ar veni, și nu-i de mirare că o biată placă de faianță devine, în aceste condiții, un fetiș, un obiect al pasiunii și dorinței.

Pleci la cumpărături cum se pleca odată pe mare. Te rogi la plecare; nu știi ce aduce ziua, ce aduce drumul, nici când și cu ce o să te întorci acasă.

Cumpărătorul de azi este încurajat să fie credincios sau măcar superstițios. Piața devine un teren propice speranței, credinței sau măcar zvonurilor și superstițiilor: găsești, după cum ți-o fi norocul, ce-o da Dumnezeu.

fușereala

Numim, îndeobște, fușereală treaba sau rezultatul ei atunci când sunt făcute de mântuială, fără pricepere, superficial, prost. Atributul „de mântuială" trimite deja la sensul fușerelii, ca dereglaj al relației cu finalul și finalitatea.

Treabă terminată, dar nedusă la bun sfârșit, fușereala e indusă de perspectiva obsesivă, acută a finalului, încă din primul moment al începerii unui travaliu. Confundarea începutului cu sfârșitul, definește rezultatul fușerelii: lucrul nou deja stricat, terminat.

Fușereala are o componentă euforică, a eliberării premature de efort și una melancolică, în perspectiva lipsei, pe termen lung, a sensului și finalității.

Restrângere la maxim a efortului prezent, în perspectiva unui viitor răgaz, fușereala e, mai întâi, bucuria lucrului făcut la repezeală, euforia finalizării. Meșterul fușeritor e, de cele mai multe ori, vesel, volubil, glumeț. Fușereala e, în această versiune, o sărbătoare a precarității, a vremelniciei obiectului creat.

În varianta melancolică, fușereala e acțiunea întemeiată pe certitudinea că, oricum, nimic nu durează veșnic și orice efort e, ca atare, în zadar. Efect al resemnării și păcat al disperării, fușereala e, aici, anticiparea

demotivantă a finalului inevitabil, transpunerea, fără rabat, în practică, a perspectivei efemerității lumii.

Nu în ultimul rând, fușereala e rezultatul unei trainice și sănătoase lipse a chefului de muncă. Cu toate acestea, cuvântul există și în germană, de unde chiar provine. *Pfuschen* înseamnă „a fușeri". E o onomatopee și provine de la zgomotul pe care îl făcea praful de pușcă de proastă calitate (fușerit, adică) atunci când era aprins: *fâs* (*pfusch*, în germană), în loc de *bum*.

flori și buruieni

De ce câmpul fertil și verde, năpădit de buruieni, inspiră, mai degrabă, delăsare, ruină, decădere, e o priveliște dezolantă a pre- sau post-umanității, iar o grădină plantată de om sau o pajiște cu maci răzleți și flori colorate ne desfată, insuflă seninătate, liniște și pace?

azi

E firesc să ne placă ceea ce am ales, creat și cultivat noi înșine. Grădina circumscrie o natură strunită, supusă, dependentă de regnul uman și compatibilă, prin cultivare, cu acesta. Sau, în cazul culturii spontane, al câmpului de maci, ne aflăm sub „efectul" florii de colț, ca model al frumuseții naturale efemere, rare, fragile și prețioase. Este o imagine a unei naturi feminine, pe care un cultivator sau admirator de tip masculin o întreține, o rânduiește sau o contemplă suveran. Vegetalele sunt asimilate ca regn decorativ, iar natura, ca operă de artă, ca ornament pitoresc al umanității.

ieri

Necultivată, buruiana este natura dispensată de om. Ea creşte de la sine, sfidează opţiunea, ciclul şi efortul cultivării. Buruiana este natura cotropitoare, nesupusă, proliferantă şi implacabilă, dezlănţuită în urgie vegetală. Furtuni, viituri, fulgere şi cutremure sunt prevestite mut şi conţinute latent de vitalitatea, arbitrarul şi abundenţa asfixiantă a câmpului de buruieni. Natura e, aici, regn concurent, alternativ, ironizare vegetală a regnului uman.

Cel mai de preţ câştig, în rândul plantelor cultivate, e, totuşi, vegetala recrutată din tabăra sălbatică, buruiana cultivată. Tutunul, coca, cafeaua, cânepa sunt tronuri vegetale râvnite, disputate şi vândute scump. În vrejurile lor viguroase mustesc seve preţioase, otrăvi subtile, forţe brute şi tenebroase ale unei naturi străvechi.

tergiversări

Versiunea *beta* a unui program de calculator este o variantă provizorie, nefinisată, de testare, gândită să funcționeze pentru o perioadă limitată de timp, până la apariția versiunii finale, definitive, stabile. Versiunile *beta* au creat un nou tip de utilizator, „testorul" – IT-ist profesionist sau amator, un fel de pilot de încercare, a cărui deformare profesională tipică este obsesia stadiului *beta*, dependența de provizorat și tatonări IT nesfârșite.

azi

Odată instalat, configurat, setat, calculatorul devine, pentru un astfel de utilizator, neinteresant. După ce dificultățile instalării au fost depășite, necunoscutele, lămurite, testele și configurațiile, încheiate, dialogul cu mașinăria încetează, calculatorul devine un interlocutor fad, expus unei grabnice uzuri morale. Nostalgia perioadei captivante a variilor provocări tehnologice alterează rapid satisfacția față de rutina bunei funcționări. În consecință, un astfel de testor va căuta nod în papură, actualizări, noi versiuni *beta*, și va dezinstala, în cele din urmă, totul, va formata,

va readuce la punctul zero întregul sistem. Testorul vicios amână la nesfârșit finalizarea instalării unui computer. În mâinile lui, calculatorul devine un instrument de tergiversare, de amânare perpetuă a finalului.

ieri

Un instrument clasic de tergiversare, de amânare a unui deznodământ temut sau nedorit, întâlnim în *Odiseea*, în chipul lințoliului pe care Penelopa îl țese și îl destramă întruna. Dacă, în cazul Penelopei, tergiversarea e legitimă și nu exclude, în cele din urmă, un bun sfârșit, tergiversarea testorului e cronofagă, searbădă și fără finalitate. Adesea insomniac, IT-istul decăzut dezinstalează, „destramă" textura de biți a calculatorului, asemenea Penelopei, noaptea. Ceea ce, într-un caz, e un exercițiu de fidelitate, la testor e o exercitare a dorinței de schimbare, o practică de infidelitate față de o configurație dată, stabilă, funcțională. Fapt, pe undeva, de înțeles: la capătul pânzei informatice a Penelopei masculine nu e regăsirea soțului mult așteptat, ci moțăiala unui calculator intrat în *stand-by*.

vorbe de ocară

În trafic, acasă sau aiurea, scoși din sărite, revoltați sau furibunzi, cu oameni apropiați sau cu necunoscuți, ni se întâmplă, uneori, să înjurăm. Proferăm, prin formulări baroce, invocând contexte înfricoșate, fantastice, virtuale, populate de lighioane, mădulare, rubedenii și lucruri sfinte sau etichetăm simplu, direct și realist, ca atunci când spunem cuiva idiot, cretin ori imbecil.

azi

Trei injurii clasice – idiot, cretin, imbecil – au ajuns astăzi să însemne, mai mult sau mai puțin același lucru. Dicționarele le definesc interdependent: „idiot" e o persoană care suferă de idioție sau tâmpit, cretin, imbecil; „cretin", o persoană care suferă de cretinism sau imbecil, idiot; iar „imbecil", persoana care suferă de imbecilitate sau cretin, idiot.

ieri

Originile celor trei sudălmi sunt totuși diferite. Ele aveau o semnificație mai puțin ofensivă și sugerau,

mai degrabă, un deficit natural, pasiv, involuntar, erau mai mult o constatare, un diagnostic, decât o insultă, o jignire, un reproş.

Idiot vine de la un cuvânt grecesc pentru propriu, particular, individual, caracteristic. Iar idiotul era persoana privată, omul obişnuit de pe stradă (opus omului de stat) sau laicul, mireanul, profanul. Prin extensie, cuvântul a ajuns să însemne şi mulţime, prostime sau ageamiu, nepriceput, ignorant, beoţian. Idioţenia e, la limită, subiectivitatea acaparatoare, obnubilantă, particularul incapabil să se integreze, să funcţioneze în general, iar idiotul, „individul" fără instinct comunitar.

Cretin, din francezul *crétin*, e derivat de-a dreptul din *chrétien* (creştin). Cu alte cuvinte, despre cretini se spunea că, neavând răspunderea, conştiinţa propriilor fapte, nu pot săvârşi un păcat şi sunt, ca atare, absolviţi, asemenea creştinilor. Sau, într-o altă versiune, cretin ar proveni din latinescul *creta* (cretă, calcar), după apele şi solurile bogate în calcar care, se presupunea, ar favoriza apariţia cretinismului. O altă variantă evocă paloarea extremă (precum creta) a cretinilor clinici.

Imbecillus latinesc – format din „in" privativ şi un derivat al lui *baculum* (baston, sprijin ferm, băţ) – ar însemna „ne-băţos", adică slab, precar, fragil, moale, opusul fermităţii. Imbecilul e, prin urmare, slăbănogul – fizic sau psihic, invalidul, infirmul.

Pe vremuri, femeile erau numite şi *imbecillior sexus*, ceea ce, bineînţeles, nu era o insultă, ci desemna, pur şi simplu, sexul mai slab, mai moale, „fără baston", cum ar veni.

slow(-food) *românesc*

După mai bine de o jumătate de secol, pe cât de *fast*, pe atât de *fast-food*, Vestul european redescoperă rostul și savoarea meselor gătite pe îndelete.

ieri

Într-o lume care evoluează rapid, e firesc ca, uneori, chiar și mâncarea să devină o îndeletnicire pripită. Și la fel de firească e căutarea și regăsirea, la un moment dat, a unei bune lentori gastronomice. O lume grăbită și sofisticată care găsește răgaz și înțelegere pentru astfel de detalii convinge și impresionează.

azi

În România însă, mișcarea *slow-food* e, mai degrabă, un program folcloric care preia, neinspirat, șablonul publicitar al marilor producători industriali, evocând calitatea unor bucate „ca la mama acasă", „ca la bunica", „ca la țară", „ca pe vremuri". Mai mult decât regăsirea specificului culinar local, *slow-food* e, aici, menținerea și, eventual, redistribuirea pe piață a

clasicelor produse cârnați-brânzeturi-dulcețuri-pâini de țară, mai mult sau mai puțin organice, la prețuri nejustificat de mari. Factorul de noutate al *slow-food*-ului local lipsește. Într-o lume în care, până nu de mult, abia găseai *food*, *fast-food* rămâne încă, din păcate, marea noutate.

Dincolo de sfera culinară, conceptul *slow* riscă să devină o nouă legitimare a vechii indolențe, expresia recentă a unei lentori maligne, de mult instalate la noi. Am petrecut câteva zile la o gazdă *slow-food* din Ardeal – un cuplu prezent și consacrat pe piața *slow-food* din țară, nelipsit de la petrecerile Muzeului Țăranului Român și de la Târgul Țăranului de lângă Piața de Flori. Mâncarea era, ce-i drept, *slow* și, poate, chiar organică. Din păcate, *slow* erau și dependințele: soba fumega și se stingea întruna, dușul inunda întreaga încăpere, deși apa era pe sponci, chiuveta refula, curățenia era aproximativă. În gospodăria *slow*, micile detalii esențiale erau făcute pe fugă. Într-un loc în care atâtea lucruri stagnează, filozofia *slow-food* a ralantiului e neconvingătoare.

Pe de altă parte, discipolul *slow-food* beneficiază de aura omului informat, a *connaisseur*-ului, iar practicarea *slow-food* presupune informații, ponturi, rețete, escapade, are farmecul ocult al apartenenței la un club select. Dacă *fast-food* e juvenil, *main-stream*, proletar, *slow-food* e *cool*, alternativ, *bobo*. Unde mai pui că e și sănătos.

elinește și grecește

Un progres al istoriei pe un anumit plan nu exclude un declin, o sărăcire imprevizibilă în alte domenii, bunăoară, în cel al limbilor moderne.

ieri

Sute de cuvinte din vocabularul celor mai multe limbi europene vorbite în ziua de azi provin din greaca veche. Enumerăm câteva exemple clasice, cu definițiile aferente, oferite de DEX. Metaforă – *figură de stil rezultată dintr-o comparație subînțeleasă prin substituirea cuvântului obiect de comparație cu cuvântul-imagine.* Metafrază – *transpunere a unei poezii în proză [...].* Liturghie – *principala slujbă bisericească creștină.* Cathartic – *purificator.* Catharsis – *purificare a spiritului cu ajutorul artei prin participare intensă la fenomenul artistic [...].* Profilaxie – *ansamblul măsurilor medico-sanitare care se iau pentru prevenirea apariției și a răspândirii bolilor [...].* Exod – *părăsire în masă a unei țări sau a unui teritoriu de către populația respectivă; emigrare în masă [...].*

azi

În Grecia contemporană, atari cuvinte cu iz livresc şi răsunet de cultură străveche se regăsesc împuţinate, ca termeni prozaici pentru situaţiuni concrete şi împrejurări de zi cu zi. *Metaphorá*, bunăoară, cu sensul de transport, mutare, e inclus în numele oricărei firme de tractări auto şi inscripţionat pe camioanele firmelor de transport şi relocări. Cuvântul *metáphrasi* apare, în greaca nouă, pe uşile birourilor de traduceri şi înseamnă, pur şi simplu, traducere. Inscripţia *leitourgía*, însoţită de un interval orar, se găseşte la intrarea în prăvălii şi se referă la programul de lucru, la orele de slujbă. *Katharistírio* înseamnă curăţătorie pentru rufe, *katharístria*, femeie de serviciu, iar la farmacie, când eşti constipat, ceri un *kathartikó*, adică un purgativ. Tot la farmacie, poţi cumpăra şi *prophylaktiká*/prezervative. Pentru protecţie, automobilele sunt prevăzute cu *prophylaktíras* sau bare de şoc. Şi, atunci când vrei să ieşi de pe autostradă, nu trebuie decât să cauţi panoul *éxodos*, de părăsire, cum ar veni, a străzii. Strănepoţii bătrânei doamne eline au devenit hamali, spiţeri, şoferi, dar continuă să trăiască.

cuprins

pe firul ilogic al limbii române 7
după mine potolul 11
funcționarul explicativ al limbii române 13
sms 15
china cea de taină 17
non-sensul giratoriu 21
popa din deal 23
ce se (mai) crede despre dumnezeu 25
pauza de mesă 27
readucerea la absurd 29
bătrânul și marea (varză) 31
piedica de pe munte 35
tăcerea moliilor 39
hărmălaia fără har 41
o răchie de pești 43
ucenicul prăjitor 47
chercher la femme sau cerșetor amorezat 49
9590 sau ruse, fuse și se duse 51
inteligența lucie 57
grădinița cu vișini 61
vameșul și marchizul 65
farmecul farmaceutic al noilor membri ue 69
salutări din alcatraz 71
universul utilizărilor anexe 75
botezul – întâia taină, primul furt 77
școala germană, răscoala română 79

portarul ilie și vecinul meu omo 81
bodensee, acum și în românia 83
fantasme eretice 85
poezia germană de dor și jale 89
un an în marzahn 91
abateri interdisciplinare 95
baxul acuzaților 99
azuga-paris-new york 103
duelul și caftul 107
ceaiul și fiertura 109
gentleman și încurcă-lume 111
talia și pântecele 113
maniere și politeturi 115
public, privat, portabil 117
elogiu frapierei 119
abundență și colesterol 121
tutuiala clandestină 123
cine ține ușa? 125
pălăria și căciula 127
blestemul și înjurătura 129
covorul, preșul și mocheta 131
coșul și cocoșul 133
fiori și tremur 135
coton și nylon 137
obiecte – funcție *vs* design 139
călător, vehicul, drum 141
dulce și amar 143
carcalac și gândac 145
servus *vs* bună ziua 147
feștila și filamentul 149
luna și televizorul 151
ospătar și cărturar 153
boema – mansardă și subsol 155
praf și pulbere 157
karagöz și caraghios 159

scaune și avioane 161
șmecheria – stigmat și cicatrice 163
porc și purcel 165
culcuș și pat cu baldachin 167
gustare și fast-food 169
ora mesei 171
astre și ceasuri 173
czernowitz și cernivtsi 175
servire și autoservire 177
ceasul deșteptător 179
peniță și pixul 181
talpă și toc 183
centru și maturizare 185
monștri casnici 187
urme, vestigii, gunoaie 189
morminte și jucării 191
culori și numere 193
renovări 195
fușereala 197
flori și buruieni 199
tergiversări 201
vorbe de ocară 203
slow(-food) românesc 205
clinește și grecește 207

O carte sprințară, acidulată, dar nu acidă, veselă, când nu altoită cu melancolii, premonitorie pe-alocuri, nostalgică printre rânduri. Un șir bine împletit de povești scurte și pestrițe ca înseși întâmplările lumii noastre.

Aveam carnetul de câteva luni când m-a oprit un polițist întâia oară. Funcționar păgubos condamnat să lucreze în stradă, se proteja cum știa el mai bine de vitregiile vieții de teren. Purta sub uniformă o flanelă groasă de lână, iar din urechi îi ieșeau șomoioage de vată: să nu-l tragă curentul prin secție, să nu-l bată vântul prin intersecție. Îi întind actele. Le preia mecanic, fără să se uite. Mă întreabă: „Ce faci?", mărturisesc: „Conduceam." „Unde te duci?" – „Acasă." „De unde vii?" – „De la facultate." „Ce facultate?" – „Filozofie." „Și ce se face pe-acolo?" – Îi enumăr conștiincios câteva nume de cursuri. Se uită lung, cu aerul că ceva nu iese la număr, apoi mă întreabă iscusit: „Da' ia zi-mi, logică nu vă învață?" – „Ba da", îmi recunosc eu scăparea, simțind îngrijorat cum întrebările, la început arbitrare, încep să fie țintite, să bată undeva: „Păi bine, dom'le" – triumfă el – „e logic să treci pe roșu?!" Am tăcut, picat la examenul de logică în traseu. Cu generozitate de învingător, mă grațiază. Îmi înapoiază actele neprihănite și-mi șoptește-n zeflemea: „Circulați!"

Matei Pleșu

În aceeași colecție:

Mike Haskins / Clive Whichelow
Mi-au scanat mansarda, n-au găsit nimic

Radu Paraschivescu
Dintre sute de clișee (Așchii dintr-o limbă tare)

ISBN 978-973-689-337-7

ELIBERADIO